

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIE: RIDDER RENÉ VICTOR, HOOFDREDACTEUR
E. BOONEN, C. CAENEPEEL

REDACTIEADRES: PROF. MR. RIDDER RENÉ VICTOR, BRITSELEI 40, 2000 ANTWERPEN

DE VEROORDELING TOT VRIJHEIDSSTRAF MET NIET BEPAALDE DUUR EN HET BETREKKEN VAN DE RECHTER BIJ DE TENUITVOERLEGGING VAN DE VRIJHEIDSSTRAF

1. De duur van de straf, die de rechter uitspreekt, komt zelden overeen met de duur, die de veroordeelde werkelijk ondergaat; deze wordt in feite in de loop van de tenuitvoerlegging door de penitentiaire overheid bepaald¹ door gebruik te maken van de voorwaardelijke invrijheidstelling – voorlopige invrijheidstelling en genade –. Daar op deze wijze aan de rechter een hem toekomende beslissing nopens de straf ontnomen wordt, zijn er stemmen opgegaan om hem bij het nemen van deze beslissing te betrekken. Dit doel wordt beoogd door de hervorming, voorgesteld in de merkwaardige rede, uitgesproken door de heer procureur-generaal J. Matthijs, op de plechtige openingszitting van het Hof van Beroep te Gent op 2 september 1974².

2. Wanneer nu een rechter in het stadium van de tenuitvoerlegging over de werkelijke duur van de straf zou beslissen, kan de vraag gesteld worden of het niet aangewezen zou zijn de vonnisrechter te ontlasten van de taak een welbepaalde duur aan de straf te geven, meer bepaald of er geen aanleiding toe is de "beslissingen met onbepaalde duur" eens opnieuw te gaan onderzoeken. Wanneer de bepaling van de concrete duur van de vrijheidsstraf aan een rechter toevertrouwd wordt, is het bezwaar tegen de veroordeling tot vrijheidsstraf "met onbepaalde duur" opgeheven, aangezien in dat geval de veroordeelde niet meer "aan het goeddunken van het administratief bestuur overgelaten wordt", zoals tot hertoe opgeworpen werd³.

3. Onder het regime van de abstracte strafrechttheorie, waarbij betoogd werd dat de straf de vergelding voor het gepleegde onrecht was, had de rechter een bijna abstracte taak: de maat van de straf te bepalen in overeenkomst met de graad van het begane kwaad, dat het enig criterium was; enkel de daad was het voorwerp van zijn onderzoek en beoordeling; een zelfde straf diende toegemeten aan wie een zelfde daad gepleegd had.

4. Later zou in de dader ook de mens ontwaard worden. Factoren eigen aan zijn persoonlijkheid en factoren die uit zijn omgeving voortspruiten, bepalen de motivatie van zijn daad. De vraag gaat rijzen of de bestraffing, die toch een aanzienlijke aanslag op de gaafheid van de individuele rechten uitmaakt, niet binnen grenzen, enkel aangegeven door de maatschappelijke noodzakelijkheid van de beteugeling, moet gehouden worden. Om de straf te beoordelen komen nu ook criteria in aanmerking, die in verband staan met het welslagen van de penitentiaire behandeling, dat afhangt van de graad van opvoedbaarheid en reclasseringsvatbaarheid van de veroordeelde⁴. De straf, vroeger naar het verleden gericht, zal nu haar ware betekenis in het stadium van de tenuitvoerlegging krijgen.

5. Daarbij is de rechter echter niet betrokken. Het strafproces is gesplitst in twee fases: de eerste, de vervolging en de veroordeling, de tweede, de tenuitvoerlegging, volgend op de definitief geworden veroordeling. Het werk van de strafrechter is beëindigd

¹ L. CORNIL, "Propos sur le droit criminel", *R.D.P.* 1946-47, 18, 19.

² "Het betrekken van de rechter bij de tenuitvoerlegging van de vrijheidsstraf", *R.W.*, 1974-75, 193-244.

³ R. MERLE en A. VITU, *Traité de droit criminel*, 1967, 509.

⁴ LEWIS E. LAWES, *Actes du Congrès pénitentiaire international de Londres*, 1925, Berne, Bureau de la Commission pénitentiaire internationale, 1929, 305. "Fitness for release should determine time for release".

na het bepalen van de straf; de tenuitvoerlegging en de reclassering zijn aan de uitvoerende macht toevertrouwd. Als grondslag van de scheiding van die bevoegdheden worden de termen van artikel 30 van de Grondwet aangehaald, waarbij bepaald wordt dat de rechterlijke macht uitgeoefend wordt door de hoven en de rechtbanken en dat de arresten en de vonnissen in naam van de Koning uitgevoerd worden.

6. Bij het opdagen van een groeiende strekking tot individualisering van de straf en het in gebruik komen van penitentiare methodes voor de behandeling van opgesloten veroordeelden, werd het duidelijk dat de rechter niet meer in staat was om, op het tijdstip van het vonnis, de persoonlijkheid van de dader grondig te kennen en de weerslag ervan op het welslagen van de penitentiare behandeling te beoordelen: zijn taak, de juiste duur van de vrijheidsstraf te bepalen, werd bijgevolg in het gedrang gebracht en sommige rechtsgeleerden stelden als oplossing voor de rechter een "beslissing met onbepaalde duur" te laten nemen⁵.

7. De opportuniteit van die beslissingen werd vanzelfsprekend het eerst erkend ten opzichte van de delinquenten bij wie het niet mogelijk is de tijd te ramen die nodig is om met de penitentiare behandeling een bevredigende uitslag te bereiken: de geesteszieken, de recidivisten en de gewoontemisdadigers, – de kinderen. In hun geval ligt uiteraard het zwaartepunt in de behandeling, niet in de loutere afzondering: vandaar dat het in het raam van de maatregelen, in tegenstelling met de punitieve sanctie, is dat de beslissingen met onbepaalde duur het eerst in gebruik kwamen.

8. Nadien werd echter in opeenvolgende internationale congressen de toepassing van de beslissingen met onbepaalde duur op de gewone veroordeelden geleidelijk meer en meer aanbevolen. In 1925 sprak de directeur van de gevangenis Sing-Sing de mening uit dat de beslissing met onbepaalde duur, zowel op primair veroordeelden als op recidivisten toegepast, het machtigste middel was om de maatschappij te beschermen en de misdaad te verhinderen⁶. Op het congres van Cincinnati in 1870 werd als principe aangenomen dat de straffen, die geen andere maat bezitten dan hun tijdsduur, zouden vervangen worden door straffen waarvan de grens enkel te vinden is in het voldoende bewijs van de verbetering van de veroordeelde⁷. Terwijl het penitentiare congres van Brussel in 1900 nog een sterk voorbehoud uitdrukte ten opzichte van de beslissingen met onbepaalde duur⁸, zou-

den in Washington in 1910 deze beslissingen in principe, niet alleen voor de onverantwoordelijke delinquenten, maar voor alle gevallen aangenomen worden⁹; daar werd de mening uitgesproken dat de onbepaalde beslissing het noodzakelijk gevolg van de individualisering van de straf was en een van de meest doelmatige middelen om de maatschappij tegen de misdadigheid te beveiligen. Het congres van Londen in 1925 heeft het thema beperkt en de vraag gesteld in welke mate van de onbepaalde beslissingen gebruik zou kunnen worden gemaakt in de strijd tegen de herhaling¹⁰. In de praktijk bleef in Europa de toepassing, buiten het raam van de veiligheidsmaatregelen, uit.

9. Er bestond echter een andere oplossing. Nu de rechter niet beschikt over voldoende gegevens betreffende de persoonlijkheid van de dader en geen zicht heeft op het welslagen van de middelen tot reclassering, bleek het een dringende vereiste de duur van de straf, zoals deze door de rechter uitgesproken is, in de loop van de tenuitvoerlegging te kunnen wijzigen, uiteraard te verminderen. Hieraan zou voldaan worden door het van toepassing worden tijdens de tweede helft van de vorige eeuw van de voorwaardelijke invrijheidstelling¹¹. Tengevolge daarvan verzwaakte de belangstelling voor de uitspraak met onbepaalde duur. Deze wetgeving zou aan de rechter de controle over de werkelijke duur van de straf doen ontsnappen: het penitentiare bestuur deed een onstuitbare intrede in het strafsysteem.

10. De rechter zou zich nochtans blijven vastklampen aan zijn oorspronkelijke bevoegdheid om over de straf te beslissen. Maar, wanneer hij zich gaan inspannen is om de persoonlijkheid van de dader te doorgronden, op zoek naar gegevens om de straf te individualiseren – in zekere gevallen in het bijzonder aangespoord door het bestaan van een persoonlijkheidsdossier¹² – heeft er zich van hem een onbehagen

⁹ *Ibid.*

¹⁰ E. NEYMARK, *ibid.*, 929.

¹¹ Belgische Wet van 31 mei 1888 met K.B. van 17 januari 1921, gewijzigd bij verscheidene wetten, waaronder: 19/8/1920, 24/7/1923, 2/7/1962.

¹² Nopens het persoonlijkheidsdossier zij terloops opgemerkt dat het onderzoek naar de persoonlijkheid van de dader, op het ogenblik dat hij nog maar verdachte is, uitgevoerd wordt voor een opdrachtgever zonder tegenspraak en controle en dat het binnendringt in de sfeer van privacy van het individu, die, volgens een unanieme opinie, bescherming moet genieten. In het onderzoek, dat slechts onder beperkte voorwaarden zou mogen uitgevoerd worden, zou de betrokkene moeten terzijde gestaan worden door een raadsman. Thans is het persoonlijkheidsonderzoek, misschien gedeeltelijk ten onrechte, betrokken in het wantrouwen dat zich veropenbaart tegenover de informatiebanks, die met computers inlichtingen over personen registreren, waarvan de openbaarmaking aan de betrokkene niet geringe schade kan veroorzaken en waarvan het ongecontroleerd en gecombineerd gebruik een zware inbreuk op de rechten van privacy kan uitmaken. Dit punt zou best eens aangeraakt ge-

⁵ "Le système des sentences indéterminées", *R.D.P.C.*, 1926, 917 e.v.; ED. NEYMARK, M. ANCEL, "La sentence indéterminée", *Rapport Commission des questions sociales des Nations Unies*, 1953; MERLE en VITU, *op. cit.*, 509.

⁶ LEWIS E. LAWES, *ibid.*, 305.

⁷ ED. NEYMARK, *op. cit.*, 917 e.v.

⁸ E. HAFTER, *Actes du Congrès...*, noot 4, 275.

meester gemaakt, dat het gevolg is van de mislukking van zijn pogingen om de geringe kennis van het individu in daadwerkelijke termen van strafuitvoering om te zetten. Reeds gehandicapt door het ontbreken van aangepaste, gevarieerde middelen in het arsenaal van de straffen, voelde hij zich bovendien, bij gebrek aan positieve beoordelingsmiddelen, niet gewapend om de duur van de straf met nauwkeurigheid aan te passen. Immers, de maatstaf daartoe ligt in de toekomst, het is slechts de ondervinding die zal leren hoeveel tijd er nodig is om bij de veroordeelde de voorwaarden tot invrijheidstelling te verwezenlijken. Weleer was de rechter vrij van de bekommering over de toekomst aan zijn straf verbonden, hij oordeelde hoofdzakelijk over het feit en voelde zich gerust omdat hij wist dat door de voorwaardelijke invrijheidstelling het gebeurlijk – bijna onvermijdelijk – onrecht, dat de veroordeelde ingevolge de niet aangepaste strafduur aangedaan wordt, wel zou verholpen worden. Ten huidige tijd streeft hij er hopeloos naar aan de hand van de schaarse inlichtingen, die hij bezit, een voor de dader naar maat gesneden straf uit te spreken en hierbij komt een zekere weemoed in hem op omdat die bijzondere zorg tot niet veel dient; hij heeft het lot van de veroordeelde niet meer in handen.

11. Wanneer hij, zoals in de meeste gevallen, niet over een persoonlijkheidsdossier beschikt en hij uit eigen beweging iets over de persoonlijkheid van de dader wil te weten komen, zijn de voorhanden middelen zeer gering: de lakonische gegevens van de burgerlijke stand, het uittreksel van het strafregister, het inlichtingsblad, zekere afleidingen die hij uit het onderzoek nopens de feiten kan maken qua karakter en levenswijze, de gegevens door de verdachte zelf – of meestal door zijn raadsman – ter zitting verstrekt.

12. Indien het al onvermijdelijk is dat de rechter onmachtig staat m.b.t. de juiste bepaling van de strafmaat, zou hij toch de geruststelling mogen hebben dat na hem een ander rechterlijk orgaan over de concrete duur van de straf beslist. "De rechter moet de gevolgen van zijn beslissing kunnen overzien. Hij vraagt zich soms met ongerustheid af waartoe die beslissing, waarvan hij de verantwoordelijkheid op zich neemt, later leidt."¹³ "Hij heeft de indruk dat na zijn uitspraak een 'schaduwrechtbank' nader bepaalt of en in welke mate zijn beslissing ten uitvoer gelegd wordt."¹⁴

worden zijn op het Ve Wereldcongres van de Internationale Unie van Magistraten te Florence 1974. Verslag hierover in *Belgisch Bulletin van de Unie*, okt. 1974; PH. QUARRÉ, *J.T.*, 1975, 93, met bibl. in verband met het Xe Internationaal Congres van Strafrecht, Rome 1969; H. ALBERS, "Nieuwe taken voor het strafrecht", *R.W.*, 1973-74, 2039, e.v.

¹³ W.J. GANSHOF VAN DER MEERSCH, "Overwegingen omtrent de kunst recht te spreken en de uitoefening van het rechterlijk ambt", *R.W.*, 1973-74, 149 e.v. (reeds gecit. in MATTHIJS, *op.cit.*; *id.* voor noot 14).

¹⁴ H. ALBERS, *op. cit.*, 2048.

13. Dit is in de grond niet normaal. Bepaling van de straf en tenuitvoerlegging zijn in de uitspraak niet wezenlijk van elkaar te scheiden. De uitspraak is niet een loutere abstractie, ze houdt de uitvoering in. Het vonnis is geen finaliteit in se, het bedoelt de realiteit daarbuiten. De scheiding tussen het rechtspreken en de tenuitvoerlegging ligt slechts in de tijd. Wanneer de rechter zijn beslissing, zo goed mogelijk, heeft geïndividualiseerd, was dit geen louter tijdverdrijf, hij heeft, bewust van het ontbreken van waarborg nopens de uitvoering, innerlijk toch de uitvoering voor ogen gehad en wel zoals hij ze, precies aan de dader aangepast, meent bepaald te hebben. Het vonnis draagt essentieel de tenuitvoerlegging in zich.

14. Het is vanzelfsprekend dat de materiële daden van tenuitvoerlegging niet door de rechter verricht worden; het penitentiair bestuur is met die taak belast. Omdat nu in dit stadium de beslissing nopens de voorwaardelijke invrijheidstelling genomen wordt, is men geneigd aan te nemen dat die beslissing ook in de opdracht van het bestuur bevat is, wat ongetwijfeld onjuist is. Wanneer hiertegen een zeker verzet aan de dag gekomen is, mag dit niet toegeschreven worden aan rivaliteit tussen rechterlijke en uitvoerende macht. Beschikken over rechten van de persoon, namelijk over zijn recht op vrijheid, kan slechts tot de bevoegdheid van de rechter behoren. Wanneer men bedenkt dat, voor het ontnemen van soms enkele dagen vrijheid, waar het over voorlopige hechtenis gaat, het optreden van een rechter vereist is, komt de situatie van de veroordeelde op het stuk van de invrijheidstelling eerder onbeschermd voor. Nochtans aan iemand al dan niet de vrijheid terugschenken is beschikken over dit fundamenteel recht.

15. Bovendien gaat de invrijheidstelling, hoe gerechtvaardigd ook in feite, tegen het gezag van gewijsde in; het hiertegen ingebrachte argument is dat de rechter slechts een kwantitatief maximum heeft uitgesproken¹⁵ en het vonnis slechts een indicatieve waarde bezit, wat er op neerkomt elk gezag nopens de inhoud van het vonnis te ontkennen. Maar, niet alleen door de toepassing van de voorwaardelijke invrijheidstelling doet de penitentiaire overheid afbreuk aan de uitspraak van het vonnis, bovendien wordt de minimumduur, door de wet als vereiste gesteld, over het hoofd gezien door het gebruik maken van de voorlopige invrijheidstelling. Wanneer er ongeveer 35 % van de veroordeelden voorwaardelijk in vrijheid gesteld worden, genieten er bovendien meer dan 27 % van de voorlopige invrijheidstelling¹⁶.

¹⁵ MATTHIJS, *op. cit.*, 224.

¹⁶ *Bulletin van het Bestuur Strafinrichtingen*, maart-april 1972, 107. Voorlopige invrijheidstelling wordt verleend om volgende redenen: 1. gezondheid of familiale toestanden; 2. met het oog op voorwaardelijke invrijheidstelling; 3. gedeeltelijke betaling van geldboeten voor de gevallen van uitboeting van vervangende gevangenisstraffen; 4. vreemdelingen: terugzending of uitzetting.

16. Het veroordelingsvonnis is dus in feite geen eindbeslissing meer¹⁷: deze wordt door de penitentiare overheid genomen door gebruikmaking van de wet op de voorwaardelijke invrijheidstelling. In deze wet put de uitvoerende macht haar bevoegdheid; het is onjuist de grondslag ervan te willen zoeken in de Grondwet, waarvan artikel 30, tweede lid, luidt: "De arresten en vonnissen worden uitgevoerd in naam van de Koning". Het is duidelijk dat hier slechts de louter tenuitvoerlegging beoogd wordt en aan de administratie geen macht gegeven wordt om de inhoud van de uit te voeren rechterlijke beslissingen aan te roeren.

17. Het volle gewicht van de rechterlijke beslissing ligt buiten de uitspraak, in het stadium van de tenuitvoerlegging. Nu de beslissing over de werkelijke duur van de vrijheidsberoving in feite door de penitentiare overheid genomen wordt, is het verlangen ontstaan om dit stelsel te hervormen en het verloren terrein ten voordele van de rechterlijke macht terug te winnen: de rechter dient bij de tenuitvoerlegging van de straf betrokken te worden. In dit verband worden er onderscheiden stellingen ingenomen. Volgens het absolute stelsel heeft de vonnisrechter slechts uitspraak te doen over het schuldig zijn en een andere rechter dient de strafmaat te bepalen. Het gebrek hiervan is dat er helemaal geen rekening mede gehouden wordt dat de daad op zichzelf, met de concrete omstandigheden waarin ze gepleegd werd, een zekere strafmaat in bepaalde grenzen vooropstelt. Om hierover te oordelen is alleen de feitenrechter geschikt en zijn natuurlijke taak aan het feit een zekere rangschikking in de schaal van strafbaarheid te geven, kan hem moeilijk afgenomen worden. Integendeel zal de rechter, die voor het eerst in de loop van de tenuitvoerlegging optreedt, het feit niet kennen zoals het concreet door de behandeling ter zitting onthuld werd, hij kan niets anders dan van het onderliggend dossier kennis nemen.

18. Verscheidene andere oplossingen, waarvan de heer procureur-generaal Matthijs een klaar, samenvattend overzicht heeft uitgewerkt¹⁸, zijn aan het probleem van de participatie van de rechter aan de tenuitvoerlegging gegeven.

De Braziliaanse wetgeving stelt de tenuitvoerlegging onder het toezicht van de rechter, die zijn jurisdictie over de veroordeelde gedurende heel de duur van de straf bewaart. In het toenmalige ontwerp van het Poolse strafwetboek doet de rechter ook uitspraak over de voorwaardelijke invrijheidstelling. In Finland bestaat er een penitentiare rechtbank en in Tsjecho-

Slovakije zijn er gevangenisrechtbanken ingesteld¹⁹. In het nieuwe Italiaans strafwetboek is de "rechter met toezicht" belast met de gerechtelijke controle over de straf, die echter slechts consultatieve bevoegdheid bezit betreffende de invrijheidstelling²⁰. In Frankrijk heeft de "juge de l'application des peines"²¹, na een zekere evolutie van de wetgeving, de bevoegdheid gekregen de voorwaardelijke invrijheidstelling uit te spreken voor straffen van minder dan drie jaar²². In de Duitse Bondsrepubliek werden wetsontwerpen voorbereid waardoor een uit rechters samengestelde rechtbank voor de tenuitvoerlegging opgericht wordt²³. Reeds in 1931 werd op een vergadering van de Société des Prisons de France geconcludeerd tot de verlenging van de opdracht van de rechter gedurende heel de duur van de vrijheidsstraf²⁴.

19. Een laatste reeks stelsels dragen de bevoegdheid om beslissingen nopens de tenuitvoerlegging te nemen aan een commissie op. Eén van de vormen die ze kan aannemen wordt als volgt beschreven: "Het is wenselijk dat een commissie, samengesteld uit drie leden, waaronder een beroepsmagistraat in hoedanigheid van voorzitter, toezicht zou uitoefenen op de verwezenlijking van het doel van de straffen en de veiligheidsmaatregelen (...) en zou statueren over elke maatregel die een wijziging zou aanbrengen in de duur van de straf"²⁵. De heer procureur-generaal Matthijs opteert voor een dergelijk "tussenregime", een beperkt "intermediair stelsel": de gemengde "penitentiare" of "resocialisatiecommissie". De bevoegdheid wordt hier noch aan een uitsluitend administratief, noch aan een uitsluitend rechterlijk orgaan opgedragen, maar een rechter wordt aangesteld als voorzitter van de commissie. Voor de nadere kennis daarvan moet naar de meesterlijke uiteenzetting in de hierboven geciteerde openingsrede verwezen worden²⁶.

20. Zodra men aanneemt dat de concrete duur van de vrijheidsstraf niet meer zal afhangen van de feitelijke beslissingsmacht van het administratief bestuur, maar zal bepaald worden ingevolge een door een rechterlijke instantie genomen beslissing, ligt het voor de hand dat de vonnisrechter zich in te bepalen gevallen zou beperken tot de uitspraak van de straf zon-

¹⁹ L. BELYM, Verslag Union belge de droit pénal, *R.D.P.*, 1934, 613.

²⁰ MATTHIJS, *op. cit.*, 265, 216.

²¹ *Ibid.*, 217.

²² *Ibid.*, 221.

²³ *Ibid.*, 215, met bibl. noot 59.

²⁴ BELYM, *op. cit.* De la compétence du juge pénal au cours de l'exécution de la peine ou de la mesure de sûreté, 488.

²⁵ Verslag Belg. Unie van Strafrecht, *R.D.P.*, 1934, 613, 614. Verder: instelling van "penitentiare commissies" onder voorzitterschap van een rechter of "resocialisatiecommissies": R. CHARLES, "Les limites actuelles de l'individualisation judiciaire et pénitentiaire des peines et des mesures de sûreté", *R.D.P.*, 1956-57, 294 e.v.

²⁶ MATTHIJS, *op. cit.*, 229, 234.

¹⁷ BRAFFORT, *Revue pénitentiaire*, 1932, 222, cit. MATTHIJS, *op. cit.* 210, noot 41.

¹⁸ MATTHIJS, *op. cit.*, 206; verwijst naar DE BARRIGUE DE MONTVALLON, "Le rôle des magistrats dans l'exécution des peines", *R.D.P.*, 1932, 163-178.

der er een welbepaalde duur aan te verbinden. Het bezwaar dat, door het niet-bepalen van de straf in het vonnis, aan de administratie een werkelijke, onbepaalde volmacht gegeven wordt²⁷, is opgeheven. Beide hervormingen, participatie van de rechter aan de tenuitvoerlegging van de straf en beslissing met onbepaalde duur zijn dus aan elkaar verbonden, nu de laatste haar rechtvaardigingsgrond in de eerste vindt. Zoals reeds uiteengezet, heeft het idee van de beslissingen met onbepaalde duur in Europa in de praktijk geen zeer belangrijke of algemene toepassing gekend, maar het is aantrekking blijven uitoefenen op juristen, bezielde door het verlangen naar een juist, volmaakter recht.

21. De totale onbepaaldheid van de beslissing kan moeilijk verdedigd worden; de eerbied voor de individuele vrijheid verzet er zich tegen dat aan de veroordeelde alle zekerheid nopens het einde van de sanctie zou ontnomen worden. De meeste stelsels staan dan ook de relatieve onbepaaldheid voor. Hierin onderscheiden zich die welke alleen de aanduiding van een minimum eisen, en die welke de voorkeur geven aan de uitspraak van een minimum en een maximum²⁸.

22. Het is wenselijk dat de vonnisrechter de bevoegdheid niet ontzegd wordt de maat van de straf in zekere zin te bepalen, maar daar hij de werkelijke duur niet met juistheid kan begroten, doet hij het binnen relatieve grenzen: hij stelt een minimum- en een maximumduur. Als rechter, voor wie de zaak behandeld werd, beschikt hij over reële gegevens van het feit, die het in een absolute schaal van strafbaarheid rangschikken²⁹. Wanneer later, in het stadium van de tenuitvoerlegging, uitsluitend met de gegevens, eigen aan de persoonlijkheid van de dader, zal rekening gehouden worden, wordt hier een maatstaf bepaald, gebaseerd op objectieve bestanddelen, en verricht de rechter in zekere zin het "abstracte werk", dat voorheen nagenoeg het enige was dat aan het geval besteed werd. De rechter legt een retributieve maatstaf aan en, waar de wet de absolute grenzen van de strafmaat stelt, duidt hij de inwendige grenzen aan door de uitspraak van een relatief - intralegaal minimum en maximum.

De reële gegevens van de zaak, zoals ze door de behandeling ter zitting veropenbaard worden, zijn de rechter van de tenuitvoerlegging, - die in de zaak geen zitting mag genomen hebben -, integendeel niet bekend. Deze zal, binnen de uitgesproken relatieve gren-

zen, de aangepaste duur aangeven, in verband met de uitslag van de penitentiaire behandeling³⁰.

De poging tot rangschikking van de strafduur in een zekere objectieve schaal zal het bereiken van een bepaalde eenheid van rechtspraak, waarnaar terecht verlangd wordt, bevorderen.

Wie tegen het aangeduide maximum zou inbrengen dat de tijdens de strafduur opgedane ervaring, zou kunnen leren dat het te laag gesteld was, brengt ook het wettelijk systeem in het gedrang, waarin de duur van de maximumstraf ook nog te weinig kan blijken om het nagestreefde heropvoedings- en reclasseringsdoel te bereiken. Wie deze kritiek uitbrengt zou zich moeten aansluiten bij het stelsel waarbij de rechter alleen over de schuld uitspraak doet.

23. De uitspraak, in een eerste fase, van de relatieve duur van de straf door de vonnisrechter, maakt het mogelijk dat, in de fase van tenuitvoerlegging, de werkelijke duur, binnen deze grenzen, beoordeeld wordt zonder aan het rechterlijk gewijsde afbreuk te doen. Deze beslissing komt neer op de bepaling van het ogenblik waarop de invrijheidstelling toegestaan wordt. Het komt ook een rechter toe hierover uitspraak te doen: de "penitentiaire rechter"³¹.

Nu de penitentiaire rechter meer is dan een "uitvoeringsrechter" of een "rechter van de toepassing van de straffen", zijn deze termen niet aangewezen; de penitentiaire rechter beslist over een modaliteit van de straf, de werkelijke duur. Zijn beslissing moet beschouwd worden als een verlengstuk van het vonnis waarbij het relatief minimum en maximum bepaald werd. (Maar, op de term "penitentiaire" rechter komt het niet zo erg aan. Deze term slaat niet op de functie

³⁰ De beslissing over de straf wordt hier in twee fases genomen: de relatieve grenzen worden bepaald door de vonnisrechter, de precieze duur hangt af van de beslissing van de penitentiaire rechter. Hierbij zou kunnen gedacht worden aan een ander, heel verschillend stelsel, waarin dan de vonnisrechter alleen in twee fases te werk gaat, het stelsel van de "sémicésure". De procedure ter zitting wordt gesplitst en de rechter doet in een eerste deel uitspraak over de schuld en neemt in een tweede de beslissing over de straf. PH. QUARRÉ, "La scission du procès pénal", *J.T.*, 1975, 93; Xe Congrès international de droit pénal, Rome 1969, Verslag, *Revue int. dr. pén.*, 485. Er moet opgemerkt worden dat hier nog gesteund wordt op de verkeerde hypothese dat de rechter, zelfs al is hij door een persoonlijkheidsdossier ingelicht, op het ogenblik van het vonnis de juiste duur - of variëteit - van de straf kan bepalen, wat niet mogelijk is, aangezien hij niet beschikt over de nodige gegevens, die eerst in de toekomst zullen gekend geraken.

³¹ In 1925 werd de volgende mening uitgesproken: "L'incapacité où se trouve le juge qui dirige le procès de prescrire le genre de traitement nécessaire dans chaque cas individuel et de modifier ce traitement de temps à autre, nécessitera à l'avenir l'établissement d'un autre tribunal, (...) devant lequel sera envoyé (...) chaque délinquant avec une recommandation du juge sur la durée, la nature et le caractère du châtiement qui devra être infligé". (BATES, *Actes du Congrès*, 353).

²⁷ MERLE, *op. cit.*, *ibid.*

²⁸ *Ibid.*; ANCEL, in P.C., *R.D.P.*, 1954-55, 388, 389.

²⁹ "Alors que le jugement de condamnation doit avoir principalement une portée générale, l'exécution de la peine a nécessairement une fin plus individuelle qui la différencie de la condamnation elle-même" (P. CORNIL, "Césure entre le prononcé et l'exécution de la peine", *J.T.*, 1948, 406).

van die rechter, maar op de periode waarin hij optreedt. De term "gevangenisrechter" heeft geen al te beste klank.)

24. Hiermede wordt een oplossing gegeven aan de neteligste opdracht die de rechter kon gegeven worden: een zo grondige kennis van de persoonlijkheid van de dader en zijn reacties tegenover de straf te verwerven, dat het hem mogelijk zou zijn, – en dan nog slechts met een variatie van duur –, een individueel aangepaste straf te bepalen. Hij is nu van deze onuitvoerbare taak bevrijd: ze wordt overgenomen door de penitentiaire rechter, die optreedt op het ogenblik dat de individuele eigenschappen van de veroordeelde gekend zijn in het stadium van de tenuitvoerlegging, ingevolge observatie en behandeling. Deze rechter, niet gebonden aan maten van vergelding, zoals weleer, maar in de eerste plaats gericht op de door heropvoedings- en reclasseringsmethodes bekomen graad van maatschappelijke beveiliging, ziet de duur van de straf als: de maat van de reclasseringsarbeid.

25. De vrees dat de administratieve overheid zich bij de toepassing van het stelsel met een rechter achteruitgedrongen zou voelen, is zonder twijfel ongegrond. Het bestuur der strafinrichtingen verdient de grootste lof voor de verrichte arbeid, die de basis is geweest van de geleidelijke ontwikkeling van de penitentiaire opvattingen en methodes. Het Belgisch gevangeniswezen behoort tot de modernste in zijn soort³². Er is geen aanleiding om te vrezen dat een "penitentiaire" oorlog zou uitbreken tussen bestuurlijke overheid en rechterlijke macht alleen maar omdat een rechter over de invrijheidstelling zou beslissen, wanneer deze zich verder niet met de zuivere penitentiaire aangelegenheden inlaat.

26. De besproken hervormingen, tussenkomst van de rechter in de tenuitvoerlegging en uitspraak met minimum- en maximumduur, zullen uiteraard niet kunnen toegepast worden in de gevallen waarin aan de veroordeling geen uitvoering gegeven wordt. Daarvoor komen in de eerste plaats de veroordelingen, met uitstel uitgesproken, in aanmerking, waarvan in de praktijk druk gebruik gemaakt wordt, maar vervolgens ook de veroordelingen tot vrijheidsstraf van "korte duur". In werkelijkheid wordt de regel dat deze niet uitgevoerd worden, weinig strikt nageleefd, bij zover dat de Raad van Europa de zaak ter harte genomen heeft en een resolutie uitgevaardigd heeft waarbij de regeringen van de Lid-Staten aanbevolen wordt zoveel mogelijk de uitvoering ervan te beperken³³. De straffen van korte duur die in deze resolutie in aanmerking genomen worden, zijn die van minder dan zes maanden – in de loop van de verdere uiteen-

zetting zal deze termijn bedoeld worden wanneer er over zulke straffen zal gesproken worden –. Bij straf waaraan geen uitvoering verbonden is, tenslotte "abstracte" straf, komt de tijd die nodig is om de penitentiaire behandeling tot een goed einde te brengen niet ter sprake. Een periode van zes maanden wordt als absoluut te kort beschouwd om enig resultaat te kunnen opleveren. Daarenboven vallen in de straffen van korte duur de veroordelingen wegens gelegenhedsinbreuken en inbreuken door onvoorzichtigheid begaan, waarbij zich geen penitentiaire behandeling opdringt.

27. Bij veroordeling tot een straf met minimum- en maximumduur is aan het deel van de straf, na de minimumduur gebeurlijk verder te ondergaan, een aanzienlijke bedreigende kracht verbonden. Op bepaalde personen zal de met uitstel uitgesproken straf ook een zekere afschrikkende invloed uitoefenen, maar dit is geen reden om de veroordeling met uitstel als een evenwaardige vervanging van de veroordeling met minimum- en maximumduur te beschouwen. Immers in het laatste geval, wordt een beroep gedaan op de penitentiaire arbeid, in de strafinrichtingen aan de veroordeelde besteed, terwijl bij de veroordeling met uitstel de veroordeelde, die in vrijheid is, aan zijn lot overgelaten wordt, zonder enige zorg voor verbetering, opvoeding, reclassering. Daar wordt alleen maar gesteund op de loutere kracht van bedreiging, die de uitgestelde straf bezit. – De actuele probatievoorwaarden kunnen moeilijk als ernstig heropvoedingsmiddel in aanmerking komen –. Deze functie van de uitgestelde straf moet niet onderschat worden, maar haar uitwerking is beperkt tot een bepaalde soort van veroordeelden, die voor afschrikking vatbaar zijn. Voor het overige zal de met uitstel veroordeelde vaak slechts geduldig het verstrijken van de termijn afwachten om zich aan een nieuw vergrijp schuldig te maken, met de voldoening dat het eerste hem niets gekost heeft. Aan dit stelsel kan geen plaats toegekend worden in het geheel van zorgen, die de maatschappij ten overstaan van de delinquent op zich moet nemen; een mateloos gebruik ervan draagt bij tot de ondergang van een zinvol strafrecht.

28. De uitspraak met gedeeltelijk uitstel onderscheidt zich van de uitspraak met minimum- en maximumduur daar in het laatste geval het uitgesproken minimum een werkelijk vast en onaantastbaar deel van de straf is, terwijl in het eerste de tenuitvoerlegging van het zonder uitstel uitgesproken deel niet zeker is en, bij gebeurlijke uitvoering, de duur ervan van de penitentiaire overheid afhangt. Als de duur van het zonder uitstel uitgesproken deel is ondergaan, kan de veroordeelde niet langer in de strafinrichting gehouden worden ingeval zou vastgesteld worden dat er onvoldoende verbetering opgetreden is, terwijl de minimumduur van de onbepaalde beslissing niet absoluut een einde maakt aan de penitentiaire behande-

³² GANSHOF VAN DER MEERSCH, *op. cit.*, 149, noot 61.

³³ *Bulletin Bestuur Strafinrichtingen*, maart-april 1974, 125. Resolutie door het Ministercomité aangenomen op 13 april 1974.

ling, maar integendeel toelaat deze voort te zetten tot gebeurlijk de maximumduur bereikt is.

29. De voorstelling van de vrijheidsstraf als een behandeling van de veroordeelde, niet als een loutere afzondering, zoals in deze studie gedaan wordt, is in overeenstemming met de huidige opvattingen over de betekenis van de vrijheidsstraf en de opdracht die aan de penitentiaire uitvoerders moet gegeven worden³⁴. De methodes zijn duidelijk, onderzocht en beproefd, de nog bestaande achterstand is te wijten aan het ontbreken van het materiaal: de opvoeders en de inrichtingen. Men mag zeker het optimisme nog niet te ver drijven, maar het moet uitgesloten zijn aan de veroordeelden een strafduur te laten ondergaan, die de vergelding als enige maat heeft.

30. Er zal dus van het stelsel toepassing gemaakt kunnen worden in alle gevallen waar het over een ernstige inbreuk op de strafwet gaat. De straf die de dader voor het beschouwde feit normaal moet opgelegd worden is dan te belangrijk om de bepaling van de werkelijke duur ervan over te laten aan de vonnisrechter, die niet gewapend is met de kennis van de persoonlijkheid en de graad van reclasseringsvatbaarheid van de dader – hierbij dient gedacht te worden aan het vooruitzicht van de verhoging van het correctioneel maximum en de verzwaring van zekere straffen in verband met de nieuwe misdadigheid –; de beslissing met minimum- en maximumduur neemt een plaats in, samen met de voorwaardelijke invrijheidstelling, in het geheel van de pogingen om de werkelijk uitgevoerde straf zo dicht mogelijk de juist aangepaste te doen benaderen. Het strafrecht is erg onvolmaakt; ondanks merkwaardige verbeteringen die het reeds ondergaan heeft, stelt men bij het over-schouwen van de rechtsliteratuur vast dat nog onop-houdend over problemen nagedacht wordt en oplossingen voorgesteld worden. Aan de koninklijke commissaris, prof. H. Bekaert, werd trouwens een globale hervorming van de strafvordering toevertrouwd.

31. De penitentiaire rechter beoordeelt de graad van verbetering en reclassering; indien de maatschappelijke beveiliging, rekening houdend met de aard van de misdadigheid die uit de gepleegde daad kan afgeleid worden, voldoende verzekerd is, beslist hij dat de straf zal ophouden en stelt hij de veroordeelde in vrijheid. Hieraan kunnen dezelfde voorwaarden verbonden worden als die van de wet op de voorwaardelijke invrijheidstelling, zodat ze kan ingetrokken worden en hierover zal ook door de penitentiaire rechter beslist worden.

³⁴ Reeds in zijn openingsrede in 1946 oordeelde de procureur-generaal L. CORNIL: "La privation de liberté ne sera plus une fin, elle ne sera qu'un moyen (...). La mise en oeuvre d'un droit pénal qui reclassera le coupable en le punissant..." (R.D.P., 1946-47, 16, 17).

32. De inrichting van de penitentiaire rechter, of kamer, kan geschied worden op het model van de rechtspleging in de raadkamer, rechtdoende inzake voorlopige hechtenis. De rechter houdt zitting in de strafinrichting. De veroordeelde verschijnt in persoon, eventueel bijgestaan door een raadsman. Met de rechter nemen zitting de procureur des Konings en een penitentiaire ambtenaar. Deze dient verbonden te zijn aan de strafinrichting waar de rechter zitting houdt, en in direct contact met de veroordeelden te staan. De ambtenaar brengt verslag over de penitentiaire behandeling uit, de procureur des Konings vordert. De rechter alleen beslist. Het rechtsgebied strekt zich uit over de bevolking van de gevangenis, gevestigd in het gebied van een correctionele rechtbank, in algemene regel, ongeacht welke rechter het vonnis uitgesproken heeft.

33. Het is minstens voorbarig alle modaliteiten van de rechtspleging thans uit te werken; dit zal in voorkomend geval op tijd en stond kunnen geschieden: ondertussen kan er over het idee al eens nagedacht worden. Niettemin zouden er van nu af reeds enkele punten ter verduidelijking kunnen aangeraakt worden.

De vraag tot invrijheidstelling wordt bij de penitentiaire rechter ingeleid bij verzoekschrift, aangeboden door de veroordeelde na het verstrijken van een bepaalde termijn. Het penitentiair bestuur moet ook een verzoekschrift kunnen indienen wanneer het buiten de medewerking van de veroordeelde redenen heeft om deze te ontslaan; ook aan het ambt van de procureur des Konings dient die faculteit verleend te worden. In ieder geval wordt elk verzoekschrift aan zijn ambt betekend. Het strafdossier en het penitentiair dossier worden aan de rechter overgezonden en liggen ter inzage ter griffie van de penitentiaire kamer. Termijnen, hoger beroep, enz., tal van vragen dienen later nog opgelost te worden. De zittingen worden eenmaal per maand of per veertien dagen gehouden; dit zal afhangen van de feitelijk gegeven betreffende de bevolking van de strafinrichting. De rechter wordt aangewezen voor een termijn van liefst meer dan drie jaar door de eerste voorzitter van het hof van beroep of de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg (voor door het hof van assisen veroordeelde personen zou de kamer kunnen samengesteld zijn uit een raadsheer van het hof van beroep en twee rechters van de rechtbank van eerste aanleg). De rechter mag geen magistraat zijn die zitting gehad heeft bij de behandeling van de zaak door de vonnisrechter. Het zou aangewezen zijn de rechter niet te laten beslissen over vragen van zuiver penitentiaire aard, overplaatsingen, enz.; op dit domein is het bestuur meester.

34. De geschetste hervorming vereist hier en daar aanpassing van de wetgeving, maar het past niet in het raam van deze studie de volledige inventaris ervan op te maken. Toch kan misschien een tekst ontwor-

pen worden om de hoofdregel vast te leggen. In het Wetboek van Strafvordering, boek II, zou in een voorafgaande titel een bepaling kunnen opgenomen worden, ongeveer als volgt opgesteld: "De rechter, die de beklaagde veroordeelt tot een gevangenisstraf van zes maanden en meer, zonder toepassing te maken van het bij art. 8, lid 1 en 2, van de Wet van 29 juni 1964 bedoelde uitstel, bepaalt de minimale en de maximale duur; de (penitentiare) rechter beslist ten opzichte van alle veroordeelden, die voor de tenuitvoerlegging van de straf in de tot zijn bevoegdheid behorende strafinrichting verblijven, over de invrijheidstelling, die aan voorwaarden onderworpen kan zijn" (tekst aan te passen voor het geval van veroordeling door het hof van assisen).

35. De wet op de voorwaardelijke invrijheidstelling zou dienen aangepast, eventueel afgeschaft, en vervangen te worden door nieuwe bepalingen van het Wetboek van Strafvordering, waarbij de vormvereisten, de voorwaarden van de invrijheidstelling, na uitspraak van de penitentiare rechter, zouden geregeld worden; mogelijk zouden sommige bepalingen van het K.B. van 17 januari 1921 betreffende de uitvoeringsmaatregelen van de Wet van 1888 kunnen overgenomen worden. De Wet van 29 juni 1964 op het verlenen van uitstel zou wellicht mogen blijven bestaan, mits met verbeteringen.

36. Tegen de beslissingen met onbepaalde duur worden bepaalde opwerpingen ingebracht. Aldus: de straf dient de juiste compensatie te zijn van de door de veroordeelde begane fout en van de sociale verstoring, die door de inbreuk teweeggebracht werd, ze is de juiste schuld, die de veroordeelde tegenover de maatschappij opgelopen heeft. Deze opinie is verkeerd omdat ze nog steunt op de oude opvatting van de straf als vergelding. Maar de door de penitentiare rechter bepaalde strafmaat zal precies veel dichter bij het juiste aandeel in het onrecht, dat de veroordeelde kan aangerekend worden, liggen. De vereiste dat de straf een voorafbestaand karakter moet hebben³⁵ kan als door de praktijk voorbijgestreefd beschouwd worden nu men bemerkt dat de door de vonnisrechter uitgesproken, wel bepaalde straf, in feite aan de veroordeelde geen inzicht toelaat op de werkelijke duur ervan, die slechts achteraf bekend zal worden op het ogenblik van de vervroegde invrijheidstelling; de waarborg van de maximumduur wordt door de uitspraak met minimum- en maximumduur ook verzekerd.

37. Het belang van de hier geschetste hervorming kan misschien, – om te besluiten –, onderstreept worden door de omvang van de mislukking van de strafrechter, waarop hierboven gewezen werd, met cijfers

te belichten³⁶. Uit een statistisch onderzoek aan de hand van cijfers van het jaar 1960³⁷ blijkt dat het procent van veroordeelden, die hun straf volledig ondergaan hebben, 36,94 bedraagt. De overige, nagenoeg 63 procent, zijn ingevolge voorwaardelijke invrijheidstelling (35,82 %) en voorlopige invrijheidstelling (27,24 %) ontslagen. Dit aantal van niet geëerbiedigde uitspraken is een nog te gunstige weergave van de toestand, want in het procent 36,94 van volledig ondergane straffen is het aantal straffen van korte duur begrepen, die hier niet – of grotendeels niet – in aanmerking komen, daar ze in geringere mate aanleiding geven tot vervroegde invrijheidsstelling. Een door de Raad van Europa gehouden enquête leert dat 13 tot 85 procent van de gevangenen, naar gelang het land, voor korte duur veroordeelden zijn³⁸. Wanneer hiermede rekening gehouden wordt moet het procent van 63, slaande op niet opgevolgde uitspraken, op een aanzienlijk hoger, verbijsterend aantal gebracht worden.

Hieruit dient dus besloten te worden dat er slechts een miniem aantal van de veroordeelden die in de gevangenis terechtkomen, de strafduur ondergaan die de rechter moeizaam bepaald heeft.

38. Het massale aantal, niet door integrale uitvoering gevolgde, beslissingen brengt bij de strafrechter thans het gevoel teweeg dat hij slechts de schijnbare duur van de straf uitspreekt en de werkelijke duur bepaald wordt op het ogenblik dat de veroordeelde, bij beslissing van de administratieve overheid, in vrijheid gesteld wordt. De rechter, die – bijna met een zekere schroom – ter zitting de strafduur uitspreekt, is er zich van bewust dat de veroordeelde op staande voet de schijnbare duur omzet in die welke hij volgens de gewone vooruitzichten zal moeten ondergaan en, terwijl hij – in boeien geklonken – de gerechtszaal buitengaat, fluistert zijn raadsman hem toe dat men er wel voor zal zorgen. Wat blijft er over van de autoriteit van de strafrechter, aangetast als ze reeds is door de praktijk van aanpassing van de uitspraak aan de feitelijke duur van de voorlopige hechtenis³⁹, en door het uitstel? Wanneer uitspraak gedaan wordt met een minimum- en een maximumduur, is de ver-

³⁶ Volgens de tabellen van de "bevolking gedetineerd op 1 maart 1974" voor heel België, zijn er in het totaal 6.024 personen in penitentiare inrichtingen ondergebracht. Hiervan zijn er 2.797 correctioneel en 249 crimineel veroordeelden, samen 3.046. De anderen verblijven in het huis van bewaring, het arresthuis, het huis van justitie of zijn geplaatst krachtens de wet op het sociaal verweer. Op te merken: 9 zijn veroordeelden tot politiestrafen! (*Bulletin Bestuur Strafinrichtingen*, maart-april 1974, Tabel).

³⁷ L. DE Vlieger, "Statistische enquête", *Bulletin straf-inr.*, maart-april 1972, 101, meer bepaald 107.

³⁸ Commentaar (Tijdschrift "Europa Nieuws"), *Bulletin*, 1974, 127.

³⁹ Voorlopige hechtenis, die reeds al te mateloos toegepast werd en waartegen nog steeds opwerpingen gemaakt worden (R. DECLERCQ, "Actuele problemen inzake voorlopige hechtenis", *R.W.* 1974-75, 257 e.v.).

³⁵ "Un caractère préfix" (MERLE, *op. cit.*, 509).

dachte tot een vast deel van de straf, de minimumduur, veroordeeld. De bepaling van de minimumduur is de uitdrukking van het gezag van de rechtbank. Het maximum duidt, van de andere kant, op de humaniteit van de rechter, die ook een grens ziet aan de beroving van het recht op persoonlijke vrijheid.

39. De veroordeelde die – in de toekomst dan – de gerechtszaal verlaat, zal er zich bewust van zijn dat zijn zaak niet afgehandeld is; hij weet dat de volgende stap de verschijning voor de penitentiaire kamer zal zijn. De ware strafduur waartoe zijn vergrijp aanleiding geeft, zal eerst daar door de rechter bepaald worden⁴⁰. De veroordeelde zal zich niet in de gangen van een cellulaire wereld voelen verdwijnen, waar hij, aan zijn lot overgelaten, de toekomst maar af te wachten heeft; nu zal aan zijn behandeling in de strafin-

⁴⁰ In het strafregister zou deze duur alleen dienen vermeld te worden.

richting de waarborg verbonden zijn dat er straks licht op zal geworpen worden bij de verschijning voor de penitentiaire rechter. Er is reden toe om te denken dat hij onder die voorwaarden met betere gevoelens de strafperiode zal binnentreden en dat zijn verblijf in de inrichting zal beheerst worden door de bezorgdheid om met het beste beeld van zichzelf voor die rechter te verschijnen. Hij zal geneigd zijn in de rechter in zekere zin een tegenspeler van het penitentiair bestuur te zien, een waarborg voor het correct verloop van zijn verblijf in de gevangenis.

Voor de strafrechter zou het uitspreken van een minimum- en maximumduur een morele herwaardering betekenen: hij zou zich bevrijd voelen van de aantasting van zijn gezag, schijnbare rechtspraak zou vervangen worden door effectieve, voor dader en maatschappij begrijpbaar. Er zou opklaring, verheldering, normalisering intreden.

W. CARSAU

HET KIND TEN AANZIEN VAN HETWELK HET VADERSCHAP ONTKEND WERD

I. Het statuut van het overspelig kind

A. Het statuut van het natuurlijk kind in het algemeen en van het overspelig kind in het bijzonder is in het Burgerlijk Wetboek weinig uitgewerkt. Zes artikelen hebben op de overspelige kinderen betrekking.

1. Artikel 331, lid 2: "De wettiging kan niet geschieden ten voordele van in bloedschande verwekte kinderen; ten voordele van in overspel verwekte kinderen kan zij niet geschieden dan met machtiging van de rechtbank en slechts wanneer het vorige huwelijk het voorwerp is geweest van een rechtspleging tot echtscheiding of tot scheiding van tafel en bed en het kind geboren is driehonderd dagen na het proces-verbaal bedoeld in artikel 1258 van het Gerechtelijk Wetboek, of na de verklaring bedoeld in artikel 1289 van hetzelfde Wetboek of, wanneer de echtscheiding toegestaan werd met toepassing van artikel 232 van dit Wetboek, na het tijdstip waarop de feitelijke scheiding een aanvang heeft genomen"¹.

¹ Artikel 331, lid 2, B.W. zoals gewijzigd door artikel 3 van de Wet van 10 februari 1958 en aangevuld door artikel 9 van de Wet van 1 juli 1974 tot wijziging van sommige artikelen van het Burgerlijk en het Gerechtelijk Wetboek betreffende de echtscheiding (B.S. 17 augustus 1974). Een overspelig kind verwekt tijdens de feitelijke scheiding der echtgenoten zal voortaan gewettigd kunnen worden indien de feitelijke scheiding meer dan tien jaar heeft geduurd en de echtscheiding op die grond werd toegestaan. De rechtbank die de echtscheiding toestaat moet te dien einde in het beschikkend gedeelte van haar vonnis melding maken van het tijdstip waarop de feitelijke scheiding een aanvang heeft genomen (artikel 10 van de Wet van 1 juli 1974).

2. artikel 335: "De erkenning kan niet geschieden ten voordele van in bloedschande verwekte kinderen. Ten voordele van in overspel verwekte kinderen kan zij niet geschieden dan in de gevallen en op de wijze bepaald in artikel 331. Deze kinderen hebben de staat van gewone natuurlijke kinderen".

3. artikel 342a: "In de gevallen waarin volgens artikel 335, erkenning niet kan plaatshebben, wordt het kind nooit toegelaten tot een onderzoek naar het vaderschap of naar het moederschap, doch alleen tot de vordering van levensonderhoud vermeld in artikel 340b".

Drie andere artikelen houden bepalingen in over de gevolgen van de overspelige afstamming:

4. artikel 762: "De bepalingen van de artikelen 757 en 758 zijn niet van toepassing op in overspel of bloedschande verwekte kinderen. De wet verleent hun niets anders dan levensonderhoud".

5. artikel 763: "Dit levensonderhoud wordt geregeld met inachtneming van het vermogen van de vader of van de moeder en van het getal en de hoedanigheid van de wettige erfgenamen".

6. artikel 764: "Wanneer vader of moeder van een in overspel of bloedschande verwekt kind hem een ambacht hebben laten leren, of wanneer een van beiden, tijdens zijn leven, hem levensonderhoud heeft verzekerd, kan het kind geen aanspraak hoegenaamd op hun nalatenschap maken".

De drie laatste artikelen staan onveranderd in het Burgerlijk Wetboek sedert 1804. De eerste drie artikelen werden gewijzigd door de Wet van 10 februari

1958. Vóór die datum was het in alle gevallen verboden de overspelige afstamming vast te stellen.

B. Traditioneel wordt wat het statuut van de overspelige kinderen betreft volgend drieledig onderscheid gemaakt :

1. Het overspelig kind geboren driehonderd dagen na de wettelijke vaststelling van de scheiding van de echtgenoten tijdens een geding van echtscheiding of van scheiding van tafel en bed : dit kind kan erkend worden of gewettigd worden en verkrijgt dan het statuut van een erkend natuurlijk kind of van een gewettigd kind. Sinds 1 februari 1975, op welke datum de Wet van 1 juli 1974 in werking trad, geldt hetzelfde voor het overspelig kind geboren 300 dagen na het tijdstip waarop de minstens tienjarige feitelijke scheiding, aanleiding tot de echtscheiding, een aanvang nam.

2. Het overspelig kind waarvan de afstamming toegelukkig werd vastgesteld, meer bepaald door :

– een vonnis van ontkenning van het vaderschap, waarbij de moederlijke overspelige afstamming wordt vastgesteld ;

– een vonnis dat, in het geval van bewijs van de wettige afstamming door getuigen, vaststelt dat het moederschap bewezen is, maar dat het kind niet het kind is van de man van de moeder (art. 325 B.W.) ;

– een vonnis dat een huwelijk vernietigt wegens bigamie, waarbij de moederlijke en/of vaderlijke overspelige afstamming wordt vastgesteld ;

– een in kracht van gewijsde gegaan vonnis dat bij vergissing een wettelijk verboden onderzoek naar het vaderschap of naar het moederschap heeft toegelaten.

3. Het overspelig kind waarvan de afstamming niet werd vastgesteld.

Men kan ook een verder onderscheid maken, met name tussen :

a) het overspelig kind a matre (d.i. het kind waarvan de overspelige afstamming ten aanzien van de moeder bewezen is) ;

b) het overspelig kind a patre (d.i. het kind waarvan de overspelige afstamming ten aanzien van de vader bewezen is) ;

c) het overspelig kind a patre en a matre (d.i. het kind waarvan de overspelige afstamming ten aanzien van moeder én vader bewezen is) ;

d) het overspelig kind waarvan de afstamming ten aanzien van geen van beide ouders bewezen is. Dit kind is juridisch geen overspelig kind ; het staat volkomen gelijk met het natuurlijk kind waarvan de afstamming niet werd vastgesteld. Het heeft geen rechten ten aanzien van wie ook. Het bezit ook niet de vordering van artikel 340b daar de moederlijke afstamming niet vaststaat.

C. Inzake overspelige afstamming moet rekening gehouden worden met twee fundamentele principes :

1. Een overspelige afstamming moet vastgesteld zijn.

Het is wel paradoxaal dat het bewijs van de overspelige afstamming principieel verboden blijft, maar dat alleen een bewezen overspelige afstamming juridische gevolgen heeft.

2. Een kind is overspelig zodra de overspelige afstamming ten aanzien van één van beide ouders bewezen is.

Bij de bespreking van de Code civil in de Franse Conseil d'Etat waren verscheidene sprekers nochtans de opvatting toegedaan dat, waar een kind geboren uit een ongehuwde vader en een gehuwde moeder overspelig was ten aanzien van beide ouders, een kind geboren uit een ongehuwde moeder en een gehuwde vader niet overspelig was ten aanzien van de moeder (zitting 26 brumaire jaar X, nr. 22 ; zie Locré, VI, p. 144). Deze stelling werd echter niet gevolgd. Een kind dat overspelig is ten aanzien van één ouder is overspelig ten aanzien van beide ouders.

Toepassingen

1. Het kind erkend door de niet gehuwde ouder en niet erkend door de gehuwde ouder is niet overspelig ; het is een gewoon – door één ouder erkend – natuurlijk kind².

2. De erkenning gedaan in één zelfde akte door beide ouders, van wie één op het ogenblik van de verwekking gehuwd was, is volstrekt nietig, ook ten aanzien van de niet gehuwde ouder³.

3. De erkenning gedaan door de niet gehuwde moeder met aanwijzing van een gehuwd man als vader is nietig⁴.

4. De erkenning gedaan door de niet gehuwde vader met aanwijzing van een gehuwde vrouw is nietig.

5. De erkenning gedaan door de gehuwde vader met aanwijzing en bekentenis van de niet gehuwde moeder is volstrekt nietig, ook waar zij de moederlijke afstamming vaststelt⁵.

6. De erkenning gedaan door de niet gehuwde ouder in een afzonderlijke akte is steeds geldig ; de vroegere, gelijktijdige of latere erkenning in een andere akte gedaan door de overspelige ouder is immers nietig⁶.

² F. LAURENT, *Principes de droit civil* (1870), IV, nr. 142 ; H. DE PAGE, *Traité élémentaire de droit civil belge* (1961), I, nr. 1229, C, 3°.

³ Cass., 22 juli 1889, *Pas.*, 1889, I, 288, met conclusie van de procureur-generaal MESDACH DE TER KIELE in tegengestelde zin ; Cass. fr., 19 november 1907, *Pas.*, 1908, IV, 57 ; H. DE PAGE, I, nr. 1129, C, 1°. Anders : H., L. en J. MAZEAUD, *Leçons de droit civil* (1955), I, nr. 991.

⁴ F. LAURENT, IV, nr. 143. Anders : R. DEKKERS, *Handboek van burgerlijk recht* (1956), I, nr. 425 en MAZEAUD, I, nr. 991.

⁵ F. LAURENT, IV, nr. 144 ; H. DE PAGE, I, nr. 1229, C, 1° ; Cass., 21 juni 1954, *Pas.*, 1954, I, 907.

⁶ MAZEAUD, I, nr. 990 ; Cass. fr., 27 juli 1938, *D.*, 1939, I, 73, en 28 oktober 1953, *Bull. civ.*, 1953, I, 239. Vgl. F. LAURENT, IV, nrs. 145-146 en H. DE PAGE, I, nr. 1229, C, 2°. Zie ook G. MARTY en P. RAYNAUD, *Droit civil* (1967), I, nr. 439.

Inzake onderzoek naar het vaderschap of naar het moederschap gelden analoge oplossingen. Een kind overspelig van vaderszijde kan wel een vordering tot onderzoek naar het moederschap, niet een vordering tot vaststelling van het vaderschap instellen. Een kind overspelig van moederszijde kan wel een vordering tot onderzoek naar het vaderschap, niet een vordering tot onderzoek naar het moederschap instellen.

II. Het statuut van het kind ten aanzien van hetwelk het vaderschap ontkend werd

De ontkenning van vaderschap is verreweg de belangrijkste aanleiding tot toevallige vaststelling van overspelige afstamming. Zij vormt eigenlijk minder een modaliteit van de toevallige vaststelling van overspelige afstamming dan wel een uitzondering op het principe dat de overspelige afstamming niet mag vastgesteld worden. Als het vaderschap over een kind ontkend wordt verliest dit onherroepelijk zijn statuut van wettig kind en wordt het overspelig – en dit niet toevallig. Meer precies zijn de gevolgen van de ontkenning van vaderschap de volgende :

1. *Ten aanzien van de man van de moeder* : het kind, dat tevoren zijn wettig kind was, verliest die afstamming en de daaraan verbonden rechten.

2. *Ten aanzien van de moeder* : hier rijzen problemen die in rechtsleer en rechtspraak tot betwisting aanleiding hebben gegeven. Vast staat dat het kind zijn moederlijke afstamming *niet* verliest : "(...) la doctrine et la jurisprudence s'accordent à reconnaître que la filiation maternelle survit à la perte de la légitimité résultant d'un désaveu de paternité destiné à renverser la présomption *Pater is est quem nuptiae demonstrant*, établie par l'article 312 du Code civil (...) si le désaveu affecte le statut juridique de l'enfant, il ne supprime pas le lien de filiation maternelle qui pré-existait à l'intentement de l'action, conformément à l'article 319 du Code civil"⁷. Het kan dus niet geasimileerd worden met een door geen van beide ouders erkend natuurlijk kind. De moederlijke afstamming verandert van aard : zij verliest haar wettig karakter en krijgt een overspelig karakter. Het kind heeft niet het statuut van een (door één ouder – in casu de moeder –) erkend natuurlijk kind⁸. De artike-

len 762 tot 764 B.W. beperken zijn rechten. Het heeft een autonoom statuut, dat van het overspelig kind waarvan de afstamming toevallig werd vastgesteld. De artikelen 762 tot 764 B.W. zijn de enige wettelijke bepalingen met betrekking tot dit statuut en zij dienen dan ook het uitgangspunt te vormen voor de verdere uitbouw van het statuut van het overspelig kind.

De toestand van het overspelig kind kan het best vergeleken worden met die van een natuurlijk kind dat één van de echtgenoten vóór zijn huwelijk heeft gehad bij een ander persoon dan zijn echtgenoot en dat hij tijdens het huwelijk erkent (artikel 337 B.W.). Zoals dit tijdens het huwelijk erkend natuurlijk kind mag het overspelig kind noch aan de echtgenoot noch aan de uit het huwelijk geboren kinderen nadeel toebrengen maar heeft het niettemin altijd het recht te worden onderhouden en opgevoed op kosten van zijn ouder(s).

a. Het kind waarover het vaderschap ontkend werd, beschikt over een vordering tot onderhoud tegen de nalatenschap van zijn moeder. Wanneer zijn moeder het een ambacht heeft laten leren of tijdens haar leven levensonderhoud heeft verzekerd verliest het echter zijn aanspraak (artt. 762-764 B.W.).

b. Daar de moederlijke afstamming vaststaat beschikt het kind ook over de gewone onderhoudsvorderingen van de artikelen 203 en 205 e.v. B.W.⁹. Dit kan trouwens worden afgeleid uit artikel 762 B.W. "Ce n'est évidemment pas en la personne des héritiers que l'obligation prend naissance : elle ne peut leur incomber que par l'effet de la transmission successorale"¹⁰.

c. Daar zijn moederlijke afstamming bewezen is heeft het kind bovendien de bijzondere onderhoudsvordering van artikel 340b tegen de waarschijnlijke vader, de medeplichtige aan het overspel.

d. Als overspelig kind a matre erkent men het het recht de naam van zijn moeder te dragen¹¹.

e. Er bestaat geen enkele reden om het kind niet onder de ouderlijke macht van zijn moeder te stellen¹². De bewezen afstamming doet in hoofde van de

⁹ Fr. DEWEERDT, *De wettelijke verbintenis van de ouders hun kinderen kost, onderhoud en opvoeding te verschaffen*, Studies en voordrachten V.U.B., VI, nr. 20. Anders : H. DE PAGE, I, nr. 548ter.

¹⁰ G. RIPERT en J. BOULANGER, *Traité de droit civil* (1956), I, nr. 1955. Vgl. Rb. Antwerpen 26 juni 1959, R.W., 1960-61, 139.

¹¹ H. DE PAGE, I, nr. 1230.

¹² Dit punt is nochtans het voorwerp van felle betwistingen in rechtsleer en rechtspraak. De meerderheid spreekt zich uit tegen het toekennen van de ouderlijke macht of van de wettige voogdij aan de overspelige moeder : *Pand. B.*, Tw. *Puissance paternelle*, nr. 236, Tw. *Enfant adultérin et incestueux*, nrs. 20-23 ; *Nov.*, *Droit civil*, II, *Paternité et filiation*, nr. 542 ; *R.P.D.B.*, Tw. *Paternité et filiation*, nr. 178, Tw. *Minorité, tutelle, émancipation*, nr. 1540, Tw. *Puissance paternelle*, nr. 345 ; C. DEMOLOMBE, *Cours de Code civil* (1848), V, nr. 597, p. 223, en VI, nr. 605 ; A. COLIN en H. CAPITANT, *Traité de droit civil* (1957), I, nr. 1410 ;

⁷ Jrb. Brussel, 10 juni 1968, R.P.N., 1968, 277.

⁸ De jeugdrechtbank te Brussel stelt terecht voorop : "(...) si l'assimilation de l'enfant désavoué à l'enfant naturel reconnu n'est contredite par aucun texte légal, si elle découle logiquement de la filiation entre la mère et l'enfant, le législateur n'a toutefois pas voulu que 'la famille légitime soit troublée par l'arrivée inopinée d'indésirables qui, en affirmant leurs droits, viendraient diminuer ceux des autres' ; (...) que la loi a été obligée de poser des bornes au-delà desquelles l'institution du mariage serait compromise ; que la loi reconnaît aux enfants naturels simples (art. 331, al. 2, 335, 337, 762, 764, 908 C.C.)".

moeder de opvoedingsplicht ontstaan ("Qui fait l'enfant doit le nourrir") waarvan de ouderlijke macht het corrolarium is. Dit ouderlijk gezag kan eventueel beperkt worden door het verbieden van de opname van het overspelig kind in het huisgezin.

f. Daar zijn moederlijke afstamming bewezen is bestaan er huwelijksbeletsels tussen moeder en zoon.

3. Ten aanzien van de medeplichtige aan het overspel

Principieel kan het kind door hem noch gedwongen, noch vrijwillig erkend worden (behoudens in de gevallen van de artikelen 335 en 342a B.W.), ook al is hij niet gehuwd.

Ten gevolge van de ontkenning van vaderschap

C. AUBRY en C. RAU, *Cours de droit civil français* (1917, door BARTIN), IX, § 572, p. 332; H. DE PAGE, I, nr. 780 in fine, en nr. 1230, 2°; Hof Brussel, 10 juli 1912, *Pas.*, 1912, II, 226; Hof Luik, 23 januari 1889, *Pas.*, 1889, II, 299; Rb. Doornik, 2 september 1968, *J.T.*, 1969, 13; J. MALLIÉ, "Relations juridiques entre un enfant désavoué et sa mère", *J.J.P.*, 1952, 65; J. CANIVET, "Des consentements nécessaires à l'adopté en raison de sa minorité", *J.T.*, 1952, 98, nr. 2. Verscheidene eminente auteurs spraken zich vroeger reeds uit voor het verlenen van de ouderlijke macht aan de overspelige ouder; F. LAURENT, IV, nr. 140, en nr. 418, p. 530; M. PLANIOL en G. RIPERT, *Traité pratique de droit civil français*, I (1952, door R. SAVATIER), nr. 320; G. BAUDRY-LACANTINERIE, *Traité théorique et pratique de droit civil* (1905), IV, nr. 215; C. AUBRY, C. RAU, *Cours de droit civil français* (1952, door ESMEIN), IX, § 572, p. 303; G. MARTY en P. RAYNAUD, I, nr. 443; LOISEAU, *Des enfants naturels*, p. 741 e.v. Zij vinden meer en meer steun in de recente rechtsleer en rechtspraak: Rb. Brussel, 7 juli 1967, *J.T.*, 1968, 332; Jrb. Brussel, 10 juni 1968, *R.P.N.*, 1968, 276; J. CARBONNIER, *Droit civil* (uitg. 1957) I, p. 540; F. RIGAUX, *Les personnes*, I, nr. 3157; M.T. MEULDERS-KLEIN, "De la puissance paternelle et de la tutelle légale des parents adultérins", *J.T.*, 1968, 321 e.v.; Cl. DELNOY-MARGRÈVE, "L'article 7, alinéa 1er de la loi du 8 avril 1965 et les attributions civiles du juge de la jeunesse", *J.T.*, 1968, 198, noot 28; E. VIEUJEAN, "Examen de jurisprudence (1965-1969): Personnes", *R.C.J.B.*, 1971, 261, nr. 67 e.v. en 87. Deze auteurs vinden steun in een wetsbepaling inzake adoptie: artikel 348 B.W. (zoals gewijzigd door de Wet van 21 maart 1969) bepaalt dat voor de adoptie van een minderjarig kind de toestemming van zijn ouder(s) vereist is, zodra de afstamming ten aanzien van die ouder(s) vaststaat, en dit ongeacht de wijze waarop die afstamming werd vastgesteld. Welnu, de toestemming in een adoptie is een onderdeel van de ouderlijke macht. Men kan zich dan ook afvragen, met C. VAN MALDEREN, *A.P.R.*, Tw. *Adoptie en wettiging door adoptie*, nr. 93), "of de wetgever, ongeacht het verslag van de Kamercommissie (voor justitie nr. 436/2 van 26 januari 1965, blz. 21), niet onbewust de richting inslaat van hen die voorhouden dat alle wettelijk vastgestelde afstamming, inzonderheid de overspelige, aan de natuurlijke ouder de plicht van de ouderlijke macht opdraagt". Met M.T. MEULDERS-KLEIN, besluiten we: "A une époque où l'on invoque l'intérêt de l'enfant à tout propos, où sociologues, psychologues et pédiatres s'entendent avec les spécialistes de la délinquance juvénile et de la criminologie pour souligner l'importance du maintien du lien personnel entre l'enfant et ses parents - à plus forte raison sa mère - il semble difficile de passer sciemment à côté d'une telle évidence" (*o.c.*, p. 323).

werd immers de moederlijke overspelige afstamming onherroepelijk bewezen. Op grond van het principe dat een kind overspelig is zodra zijn overspelige afstamming ten aanzien van één van beide ouders bewezen is, dient het bewijs van zijn vaderlijke afstamming in alle geval te worden verboden.

"(...) il y a, biologiquement et juridiquement, un artifice à admettre la divisibilité de cette filiation. Dans la réalité biologique, toute filiation est indivisible, et un enfant est adultérin du seul fait qu'un de ses parents, le père ou la mère, était, lors de sa conception marié avec une autre personne que l'autre parent; biologiquement, un enfant ne peut être adultérin d'un côté, et simplement naturel de l'autre. Juridiquement (...) un enfant né d'un commerce adultérin est un enfant qui est adultérin par sa paternité, ou par sa maternité, ou par l'une et par l'autre"¹³. Artikel 335 B.W. spreekt immers van "in overspel verwekte kinderen" zonder meer.

In Frankrijk heeft het Hof van Cassatie deze stelregel onlangs, en nog voor de Wet van 3 januari 1972, opgegeven en het principe van de deelbaarheid van de natuurlijke afstamming tot het uiterste doorgedreven.

"(...) il ne s'agit plus tellement de l'état d'adultérinité de l'enfant - qui est, en réalité, indivisible - que de la preuve de chacune de ses filiations, paternelle et maternelle - qui sont divisibles"¹⁴.

"Quand l'enfant est désavoué par le mari, il n'y aurait aucun inconvénient à permettre la reconnaissance pas le père ou la recherche de paternité. En effet, le jugement de désaveu ayant constaté la filiation adultérine à matre de l'enfant, l'établissement de la paternité n'ajouterait rien à cette constatation"¹⁵. In het arrest van 21 oktober 1969¹⁶ beslist het Franse Hof van Cassatie dat de erkenning van een overspelig kind a matre door zijn vader geldig was en geldig bleef niet-teenstaande de latere ontkenning van vaderschap door de man van de moeder.

Reeds op 23 juni 1967 had het Hof, in plenaire vergadering bijeengekomen¹⁷, ter gelegenheid van een onderzoek naar het moederschap, als principe gesteld: "La recherche de maternité ou de paternité est admise dès lors qu'elle ne nécessite pas la constatation d'une filiation de caractère adultérin entre l'enfant, réclamant, et le parent qui est l'objet de cette recherche". Op grond van gelijkaardige overwegingen verklaarde het Hof op 14 november 1967 de erken-

¹³ P. MALAURIE, noot onder Cass. fr., 23 juni 1967, *D.*, 1967, 528.

¹⁴ P. MALAURIE, *o.c.*, p. 529.

¹⁵ MAZEAUD, I, nr. 989.

¹⁶ Cass. fr., 21 oktober 1969, *J.C.P.*, 1969, II, nr. 16140, met conclusie van de advocaat-generaal D. LINDON, 1970, 121, met noot van D. HUET-WEILLER.

¹⁷ Cass. fr., 23 juni 1967, *D.*, 1967, 525, met conclusie van de advocaat-generaal LINDON en noot van P. MALAURIE, *J.C.P.*, 1967, II, 15224, met noot van PLUYETTE, *Rev. trim. dr. civ.*, 1967, 803, met obs. van NERSON).

ning van een overspelig kind a patre door zijn ongehuwde moeder geldig¹⁸.

Vroeger weigerde het Hof van Cassatie dergelijke stellingen aan te nemen indien het een overspelig kind a matre betrof. Meer bepaald een ontkend kind kon noch vrijwillig noch gedwongen erkend worden¹⁹ door de eigenlijke vader. De erkenning van een overspelig kind a matre door de vader werd vernietigd door een latere ontkenning van het vaderschap door de man van de moeder²⁰. Het bovenvermelde arrest van 21 oktober 1969 beslist juist het tegenovergestelde.

4. Besluit

Zodra het vaderschap over een kind wordt ontkend, wordt dit kind overspelig²¹. Het verliest zijn wettige

¹⁸ Cass. fr., 14 november 1967, *D.*, 1968, 41, met noot van ROUAST, *Rev. trim. dr. civ.*, 1968, 131, met obs. van NERSON).

¹⁹ Cass. fr., 3 juni 1964, *D.*, 1964, 700, met noot van SAVATIER; Cass. fr., 17 januari 1949, *D.*, 1949, J., 136.

²⁰ Cass. fr., 3 juni 1964.

²¹ Als het ontkend kind geboren is meer dan 300 dagen na de sluiting van het huwelijk of minder dan 180 dagen na de ontbinding van het huwelijk. Het ontkend kind geboren minder dan 300 dagen na de sluiting van het huwelijk of meer dan 180 dagen na de ontbinding van het huwelijk is een gewoon natuurlijk kind omdat het kan verwekt zijn buiten het huwelijk.

vader. De band van afstamming met zijn moeder blijft bestaan maar verandert van aard; in plaats van wettig wordt het overspelig. Aangezien de afstamming ten aanzien van de moeder vaststaat heeft de moeder de ouderlijke macht: geen enkele wettekst ontzegt haar die. Het kind heeft niettemin de status van overspelig kind met alle beperkingen van dien (artt. 762-764 B.W.). Het kan noch door de moeder, noch door de eigenlijke vader erkend worden, althans in het vigerend Belgisch recht. Het Franse Hof van Cassatie liet reeds vóór de Wet van 3 januari 1972 tot hervorming van het afstammingsrecht de erkenning door de niet-gehuwde eigenlijke vader toe. In het Belgisch recht heeft het kind alleen de bijzondere onderhoudsvordering van artikel 340b tegen de eigenlijke vader.

Sedert de Wet van 3 januari 1972 is in Frankrijk de erkenning van een overspelig kind in alle omstandigheden mogelijk.

De lege ferenda is dergelijke oplossing ook in België in het belang van het kind wenselijk²².

J. GERLO

²² Zie J. GERLO, "Hiërarchie der afstammingen of gelijkheid van statuten", *R.W.*, 1972-73, 1906-1911.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 27 FEBRUARI 1975

Voorzitter: de h. Perrichon

Raadsheer-rapporteur: de h. Capelle

Procureur-generaal: de h. Delange

Advocaten: mrs. Simont en Claeys-Bouuaert

Echtscheiding—Gevolgen—Art. 301 B.W.—Periodieke uitkeringen—Vaststelling—Indexering.

Hoewel de rechter eens en voor altijd het bedrag van de in art. 301 B.W. bedoelde periodieke uitkeringen vaststelt, verzet die regel er zich niet tegen dat de rechter, hetzij met instemming van de partijen hetzij op verzoek van de onschuldige echtgenoot, beveelt dat dit bedrag zal schommelen volgens het officiële indexcijfer der consumptieprijzen.

D. t/ G.

Gelet op het bestreden arrest, op 23 april 1974 door het Hof van beroep te Brussel gewezen;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 301 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet,

doordat het arrest, met bevestiging van het beroepen vonnis, eiser veroordeelt tot de betaling van een vergoedende uitkering waarvan het bedrag met 5 percent zal vermeerderd of verminderd worden in geval het officiële indexcijfer der prijzen met 5 punten verhoogt of verlaagt,

terwijl de enige wettelijk toegelaten wijziging van de bij artikel 301 bepaalde regeling van de schadevergoeding, de intrekking is ingeval de uitkering niet meer nodig is en derhalve het arrest, door voor de uitkering die het vaststelt, andere wijzigingen te bepalen dan die welke de wet toelaat, de in het middel bedoelde bepalingen schendt;

Overwegende dat het arrest, met bevestiging van het beroepen vonnis, beslist dat de bedragen die eiser krachtens artikel 301 van het Burgerlijk Wetboek aan verweester zal moeten betalen "in geval van verhoging of verlaging met 5 punten van het thans geldende officiële indexcijfer der prijzen, met 5 percent zullen vermeerderd of verminderd worden, op basis van dit indexcijfer op de dag van de overschrijving van de echtscheiding";

Overwegende dat, zo weliswaar de rechter krachtens artikel 301 van het Burgerlijk Wetboek, eens voor altijd het bedrag vaststelt van de periodieke uitkeringen waardoor, na de uitspraak van de echtscheiding, de schuldige echtgenoot, enerzijds, de andere echtgenoot die door de

verbreking van het echtelijk leven onrechtmatig is getroffen zal schadeloos stellen en, anderzijds, de nodige hulp voor zijn levensonderhoud zal verschaffen, deze regel er zich daarentegen niet tegen verzet dat de rechter, hetzij met instemming van de partijen hetzij op verzoek van de onschuldige echtgenoot, beveelt dat dit bedrag zal schommelen volgens het officiële indexcijfer der consumptieprijzen ;

Dat dergelijke beslissing immers enkel tot doel heeft en tot gevolg kan hebben, in het vooruitzicht van economische schommelingen die buiten de wil van de partijen optreden, het bestendig karakter te waarborgen van de verhouding van gelijkwaardigheid die tussen de gevolgen die de ontbinding van het huwelijk voor de onschuldige echtgenoot met zich brengt en de sommen die de schuldige echtgenoot hem voortaan als tegenprestatie zal moeten uitkeren, moet ontstaan en die de rechter eveneens eens voor altijd moet beoordelen ;

Dat het middel naar recht faalt ;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening ;

Veroordeelt eiser in de kosten.

NOOT—Verg. Cass., 21 maart 1975 (in dit nummer) m.b.t. de wijziging en indexering van de uitkering tot onderhoud voor de kinderen na echtscheiding door onderlinge toestemming.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 21 MAART 1975

Voorzitter : de h. Delahaye

Raadsheer-rapporteur : de h. Gerniers

Advocaat-generaal : de h. Krings

Advocaten : mrs. A. Houtekier en I. Claeys-Bouüaert

Echtscheiding—Door onderlinge toestemming—Overeenkomst betreffende de bijdrage in het onderhoud en de opvoeding van de kinderen—Verhoging van de bijdrage—Indexering.

De bijdrage die in de voorafgaande overeenkomst tussen echtgenoten in het raam van een procedure tot echtscheiding door onderlinge toestemming m.b.t. het onderhoud en de opvoeding van de kinderen ten laste van een van de ouders bepaald is, kan door de rechter slechts verhoogd worden als vaststaat, dat de andere ouder, gelet op zijn vermogen en op die bijdrage, niet in de mogelijkheid verkeert aan de kinderen het nodige levensonderhoud en de vereiste opvoeding te geven.

Als de rechter dit laatste in feite – en derhalve soeverein – vaststelt en, gelet op de inflatie, de indexering van de verhoogde bijdrage beveelt, welke indexering slechts beoogt en tot gevolg heeft de stabiliteit te waarborgen van de verhouding van gelijkwaardigheid tussen de opvoedings- en onderhoudskosten van de kinderen enerzijds en de toegekende uitkering tot onderhoud anderzijds, miskent hij aldus de verbindende kracht van de overeenkomst van de partijen niet, maar verzekert hij die overeenkomst alle gevolgen die door de billijkheid aan de verbintenissen worden toegekend.

De N. t/ G.

Gelet op het bestreden vonnis, op 18 juni 1974 in hoger beroep gewezen door de Rechtbank van eerste aanleg te Dendermonde ;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 203, 208, 1134 van het Burgerlijk Wetboek, 1287, 1288 van het Gerechtelijk Wetboek, gewijzigd door de wet van 1 juli 1972, en 97 van de Grondwet,

doordat het vonnis eiser veroordeelt om aan verweerster een onderhoudsgeld te betalen van 5.000 frank per maand voor de beide kinderen, gekoppeld aan de index van de consumptieprijzen, om de reden dat verweerster een bescheiden handel in textielwaren uitbaat en blijkbaar een even bescheiden inkomen heeft en, wegens de erg gestegen kosten van levensonderhoud, met haar eigen middelen en het door eiser betaalde maandelijks onderhoudsgeld van 3.000 frank, het onderhoud en de opvoeding van de beide kinderen, waarvan één fysisch gehandicapt is en speciale geneeskundige verzorging nodig heeft, niet meer kan betalen ;

terwijl, eerste onderdeel, eiser in conclusie staande hield dat verweerster maandelijks beschikte over 2.547 frank kindergeld en 3.000 frank onderhoudsgeld en zijzelf geen enkele inlichting over haar eigen inkomsten verstrekke, en haar loutere bewering dat haar inkomsten bescheiden waren niet zonder meer kon aanvaard worden en daaruit niet kon afgeleid worden dat zij met haar bijdragen de overige kosten van het onderhoud van de kinderen niet kon dekken ; het vonnis nochtans op deze loutere verklaring van verweerster het onderhoudsgeld ten laste van eiser verhoogt tot 5.000 frank, zodat de beslissing niet passend gemotiveerd is en geenszins aangetoond is dat verweerster in de onmogelijkheid verkeert zelf voor het resterende deel van de onderhouds- en opvoedingskosten van de kinderen te zorgen (schending van de artikelen 203, 208 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet),

tweede onderdeel, het vonnis door het onderhoudsgeld te koppelen aan de index van de consumptieprijzen, gelet op de inflatie, in alle geval de dwingende kracht van de overeenkomst van de partijen, die een vast bedrag voorzien hadden, miskent en de verhoging van de kosten tengevolge van inflatie ten laste van eiser legt, zonder vast te stellen dat verweerster in de onmogelijkheid zou zijn deze zelf te bekostigen (schending van de artikelen 203, 208, 1134 van het Burgerlijk Wetboek, 1287 en 1288 van het Gerechtelijk Wetboek) ;

Wat het eerste onderdeel betreft :

Overwegende dat het vonnis vaststelt dat de partijen, die door onderlinge toestemming uit de echt gescheiden zijn, bij een op 27 december 1968, overeenkomstig de bepalingen van de toen van kracht zijnde artikelen 279 en 280 van het Burgerlijk Wetboek, verleden notariële akte, overeenkwamen dat de twee uit het huwelijk geboren kinderen aan verweerster zouden worden toevertrouwd en dat eiser ten behoeve van die kinderen een uitkering tot onderhoud van 3.000 frank per maand voor die kinderen aan verweerster zou betalen ;

Overwegende dat, zo gezegd tussen de echtgenoten in het raam van de procedure tot echtscheiding door onderlinge toestemming gesloten overeenkomst de verplichtingen jegens hun kinderen, welke voor beide ouders uit de

bepalingen van de artikelen 203 en 303 van het Burgerlijk Wetboek voortvloeiende, niet kan wijzigen of beperken, die overeenkomt echter beide ouders jegens elkaar verbindt; dat daaruit volgt dat de bij die overeenkomst ten laste van een van de ouders bepaalde bijdrage slechts dan kan worden verhoogd wanneer vaststaat dat de andere, gelet op zijn vermogen en op bedoelde bijdrage, niet in de mogelijkheid verkeert aan de kinderen het nodige levensonderhoud en de nodige opvoeding te verschaffen;

Overwegende dat, na erop gewezen te hebben dat verweerder een bescheiden kleinhandel in textielwaren uitoefent en blijkbaar een even bescheiden inkomen heeft, dat de kosten van onderhoud van de kinderen de jongste tijd uitermate sterk zijn toegenomen wegens de algemeen fors gestegen kosten van levensonderhoud en dat een van de kinderen bovendien fysisch gehandicapt is, wat speciale geneeskundige zorgen noodzaakt en tevens onkosten teweegbrengt, het vonnis in feite en derhalve soeverein vaststelt dat de eigen middelen van verweerder en de actuele bijdrage van eiser haar niet in de mogelijkheid stellen het onderhoud en de opvoeding te verschaffen waarop de kinderen aanspraak hebben;

Dat het vonnis zodoende de verhoging van de bij de overeenkomst van 27 december 1968 vastgestelde bijdrage tot levensonderhoud wettelijk rechtvaardigt en meteen regelmatig motiveert;

Wat het tweede onderdeel betreft:

Overwegende dat het vonnis beveelt dat de vanaf december 1973 op 5000 frank per maand bepaalde bijdrage tot onderhoud, gelet op de heersende inflatie aan de index van de consumptieprijzen zal worden aangepast telkens de index met een bepaald percentage stijgt of daalt;

Overwegende dat deze indexatie enkel beoogt tot gevolg heeft de stabiliteit te waarborgen van de verhouding van gelijkwaardigheid tussen de opvoedings- en onderhoudskosten van de kinderen enerzijds en de toegekende uitkering tot onderhoud anderzijds;

Dat het vonnis aldus de dwingende kracht van de overeenkomst van de partijen niet miskent, doch aan die overeenkomst alle gevolgen verzekert die door de billijkheid aan de verbintenis worden toegekend;

Overwegende dat het vonnis de ingevolge de inflatie ontstane verhoging van de kosten geenszins ten laste legt van eiser alleen;

Dat het middel niet kan worden aangenomen:

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening;

Veroordeelt eiser in de kosten.

NOOT—Zie Cass., 7 september 1973, *R.W.*, 1973-74, 763. Zie, m.b.t. de echtscheiding op grond van bepaalde feiten, Cass., 10 oktober 1974, *R.W.*, 1974-75, 1183.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 14 MAART 1975

Eerste voorzitter: de h. Louveaux

Raadsheer-rapporteur: de h. Gerniers

Advocaat-generaal: de h. Tillekaerts

Advocaten: mrs. A. Houtekier en G. van Hecke

Handelsregister en ambachtsregister—Inschrijving—Vermelding in dagvaarding—Handelaar die in de vreemde handel drijft.

Als blijkt, dat een handelaar slechts in de vreemde handel drijft, kan niet als middel van niet-ontvankelijkheid tegen een door hem ingestelde eis worden aangenomen, dat hij in zijn dagvaarding het nummer van inschrijving in het handelsregister niet vermeldt.

De inschrijving in het handelsregister is immers alleen maar vereist voor de handelaars die in België handel drijven.

Fleurman t/ Decoster

Gelet op het bestreden vonnis, op 11 september 1973 in hoger beroep gewezen door de Rechtbank van eerste aanleg te Hasselt;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1, 6°, 3, 9, 11, 18, 21, 38, 43 van de wet van 10 juli 1964 tot invoering van een nieuwe Nederlandse tekst van de gecoördineerde wetten op de wisselbrieven en orderbriefjes, 2, lid 10, van de wet van 15 december 1872 op de handelaars, zoals gewijzigd door de wet van 3 juli 1956, vormend titel I van Boek I van het Wetboek van koophandel, 40 en 41 van het koninklijk besluit van 20 juli 1964 tot coördinering van de wetten betreffende het handelsregister, 1319, 1320, 1322 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet,

doordat het vonnis, na vastgesteld te hebben dat verweerder handelaar is en in zijn dagvaardingsexploot geen nummer van inschrijving in het handelsregister vermeldt, de vordering van verweerder tot betaling van de door eiseres geaccepteerde wisselbrief toch ontvankelijk verklaart en haar tegenvordering afwijst om de reden dat "de besproken wisselbrief uitgegeven op 15 januari 1969 door eiser (trekker en thans verweerder) en geaccepteerd door betrokkene (appellante, thans eiseres) vermeldt dat men gelieve te betalen aan order van de trekker ("moi-même", aldus vermeld); deze wisselbrief derhalve een 'rekta-wisselbrief' is waarin de trekker zelf aangewezen is als de persoon aan wie moet betaald worden; de trekker van deze wisselbrief derhalve geen daad van koophandel verricht, aangezien hij zich niet uit de wisselbrief verbindt en zich daaruit niet kan verbinden",

terwijl, eerste onderdeel, de wisselbrief de niet-geschrapt vermelding "aan order" bevatte en derhalve verweerder, ook al was de wisselbrief "aan order van hem zelf" getrokken, zich wel uit de wisselbrief verbond en zich daaruit kon verbinden (schending van de artikelen 1, 6°, 3, 9, 11 van voormelde wet van 10 juli 1964),

tweede onderdeel, de vermelding "aan order van hem zelf", door verweerder op de door hem getrokken wisselbrief aangebracht, geen vermelding is gelijkwaardig met de vermelding "niet aan order" en dergelijke interpretatie een miskenning is van de bewijskracht van de wisselbrief; terwijl deze interpretatie dubbelzinnig en duister is (schending van de artikelen 11 van voormelde wet van 10 juli 1964, 1319, 1320, 1322 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet),

derde onderdeel, verweerder door het trekken, het laten accepteren, het endosseren als mandataris aan de bank ter incasso, het aanbieden en protesteren van deze wis-

selbrief een daad van koophandel gesteld heeft en het gedinginleidend exploot dat het nummer van inschrijving in het handelsregister niet vermeldt, derhalve van ambtswege niet ontvankelijk is (schending van de artikelen 2, lid 10, van de wet van 15 december 1872, 1, 6°, 3, 9, 11, 18, 21, 38, 43 van voormelde wet van 10 juli 1964, 40 en 41 van het koninklijk besluit van 20 juli 1964),

vierde onderdeel, het tegenstrijdig is te beslissen enerzijds dat verweerder zich niet uit de wissel verbindt en zich daaruit niet kan verbinden en anderzijds dat hij deze wissel aan de bank ter incasso heeft geëndosseerd (schending van de artikelen 97 van de Grondwet en 18 van voormelde wet van 10 juli 1964) :

Overwegende dat, door bij de aanduiding van de partijen verweerder te identificeren als "handelaar in Spanje en wonende te Schaarbeek", het vonnis vaststelt dat verweerder enkel handelaar is in Spanje ;

Overwegende dat voormelde vaststelling volstaat om de ontvankelijkheid van de eis te rechtvaardigen ;

Dat immers de inschrijving in het handelsregister enkel vereist is voor de handelaars die in België handel drijven ;

Overwegende derhalve dat, al was het door eiseres aangevoerde middel gegrond, de beslissing van het vonnis waarbij de eis van verweerder ontvankelijk wordt verklaard, wettelijk gerechtvaardigd blijft, zodat het middel, bij gebrek aan belang, niet ontvankelijk is ;
(...)

NOOT—Zie over de verplichting voor de in België handel drijvende koopman om in een exploot van dagvaarding zijn inschrijving in het handelsregister te vermelden, als de door hem ingestelde rechtsvordering haar oorzaak vindt in een daad van koophandel : Cass., 21 januari 1960, *Par.*, 1960, I, 547 (wissel) ; Cass., 6 september 1962, *Par.*, 1963, I, 29 (verweer, hoger beroep, cassatieberoep) ; Cass., 31 januari 1963, *R.W.*, 1963-64, 181 ; Cass., 6 oktober 1971, *Par.*, 1972, I, 131, *Arr. Cass.*, 1972, 141.

Zie voorts : F. DE PAUW, *De geest van de nieuwe wetgeving op het handelsregister* ; J.J. BOELS, "L'incidence du défaut d'immatriculation au registre de commerce sur la procédure", *J.T.*, 1965, 17-20.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

1e KAMER – 24 DECEMBER 1974

Voorzitter : de h. M. Liard

Raadsheren : de hh. J. Jans en P. Mahillon

Advocaat-generaal : de h. Declercq

Advocaten : mrs. A. Lilar, L. Van Bunnin, M. Waelbroeck, A. Braun, L. Goffin en J. Thyss

Handelspraktijken—Art. 58 B.T.W.-Wetboek : verplichte verkoopprijs aan verbruiker—Verenigbaarheid met het E.E.G.-Verdrag—Niet-naleving van die prijs—Daad strijdig met de eerlijke handelsgebruiken.

1. Uit de tekst van art. 58 B.T.W.-Wetboek blijkt duidelijk dat de wetgever, wat bedoelde tabaksfabrikaten betreft, een verkoopprijs m.n. die op het fiscale bandje vermeld, voor verkoop aan de verbruikers heeft opgelegd.

2. Een wettelijke bepaling zoals die van art. 58 valt niet onder toepassing van art. 85 E.E.G.-Verdrag.

3. Een wettekst kan niet onder toepassing van het verbod van art. 86 E.E.G.-Verdrag vallen.

4. Art. 58 kent de fabrikanten en invoerders geen bijzondere of uitsluitende rechten in de zin van art. 90 E.E.G.-Verdrag toe.

5. Art. 58 beperkt de afzetmogelijkheden, die ingevoerde produkten bij ontstentenis van die maatregel op de binnenlandse markt zouden vinden, niet (artt. 30 tot 32 E.E.G.-Verdrag).

6. Het brengt evenmin de verwezenlijking in gevaar van de doelstellingen van het Verdrag en nl. niet van het principe van het vrije verkeer van goederen en van een niet vervalste mededinging op de gemeenschappelijke markt (artt. 3 en 5, lid 2, E.E.G.-Verdrag).

7. De beperking van art. 58 is niet in strijd met de richtlijn van de Raad van 19 december 1972 betreffende de belasting, andere dan omzetbelasting, op het verbruik van tabaksfabrikaten.

8. Door het toekennen van een afslag, met overtreding van art. 58, heeft appellante een met de handelsgebruiken strijdige daad verricht.

N.V. G.B.-Inno-B.M. t/ V.Z.W. Vereniging van de Kleinhandelaars in tabak

Gezien het gelijkvormig afschrift van het vonnis gegeven op 24 april 1972 door de voorzitter van de Rechtbank van Koophandel te Brussel, rechtdoende zoals in kort geding inzake vorderingen tot staking, waartegen hoger beroep, regelmatig naar vorm en termijn, werd ingesteld op 24 mei 1972 ;

Gelet op het incidenteel beroep ;

Overwegende dat de vordering, door geïntimeerde op grond van de artikelen 54 en 55 van de Wet van 14 juli 1971 betreffende de handelspraktijken ingeleid, ertoe strekt eensdeels appellante te horen veroordelen om op te houden sigaretten tegen een lagere prijs dan de verplichte prijs van het fiscaal bandje te koop aan te bieden of te verkopen, en anderdeels publiciteitsmaatregelen van de te vellen beslissing te horen bevelen ;

Overwegende dat de eerste rechter de gevorderde staking bevolen heeft, doch de eis tot publikatie verworpen heeft ;

Overwegende dat in feite vaststaat dat appellante sigaretten met korting te koop aangeboden en verkocht heeft ;

Overwegende dat geïntimeerde staande houdt, dat het in acht nemen van de verkoopprijs aan de verbruiker verplicht werd gemaakt door artikel 58 van de Wet van 3 juli 1969 tot invoering van het Wetboek van de belasting over de toegevoegde waarde (hierna genoemd : B.T.W.-Wetboek), dat appellante door de overtreding van deze wetsbepaling de beroepsbelangen van de kleinhandelaars schaadt en dat een einde dient gemaakt te worden aan deze daden van oneerlijke mededinging ;

Overwegende dat voormeld artikel 58, ten aanzien van ingevoerde of hier te lande geproduceerde tabaksfabrikaten, onder meer bepaalt :

"De belasting wordt berekend op de prijs vermeld op het fiscale bandje, die de verplichte verkoopprijs aan verbruiker moet zijn, of indien geen prijs is bepaald, over de maatstaf van heffing van de accijns." ;

Overwegende dat reeds uit deze tekst duidelijk blijkt dat de wetgever, wat bedoelde tabaksfabrikaten betreft, een verkoopprijs, met name die op het fiscale bandje vermeld, voor de verkoop aan de verbruiker opgelegd heeft ;

Overwegende dat de voorbereidende werken van deze wet bovendien aantonen dat de wetgever doelbewust deze gebiedende bepaling in artikel 58 voormeld ingelast heeft ; dat dit artikel immers, in het wetsontwerp, de berekening van de taks voorzag op grond van de "maximum" prijs vermeld op het fiscale bandje ; dat deze oorspronkelijke tekst echter gewijzigd werd ingevolge een amendement ingediend door een volksvertegenwoordiger, die de stelling verdedigde dat de verkoop van de tabak aan de verbruiker tegen een verplichte prijs moest vastgesteld worden ; dat het de aldus geamendeerde tekst is, die door Kamer en Senaat aangenomen werd, ondanks de indiening in beide vergaderingen van andere amendementen, die de oorspronkelijke tekst opnieuw namen, en ondanks kritiek onder meer van de minister van Economische Zaken, die de invoering van een bepaling van economische aard in een fiscale wet niet gepast achtte ;

Overwegende dat de zienswijze uitgedrukt door de inspecteur-generaal bij het Ministerie van Economische Zaken Degee in zijn brief van 27 maart 1971, die trouwens tegengesproken schijnt te zijn door de brief van 23 februari 1972 van de minister van Economische Zaken, en de zienswijze uitgedrukt door diensten van het Ministerie van Financiën niets vermogen tegen de duidelijke tekst van de wet noch tegen de eruit voortvloeiende verplichtingen ;

Overwegende dat geen wettelijke bepaling vereist dat een fiscale wet door de minister van Economische Zaken samen met die van Financiën ondertekend wordt, wanneer zij een bepaling van economische aard bevat ;

Overwegende dat de tekst van artikel 58 BTW-Wetboek noch uitdrukkelijk noch stilzwijgend door latere wetten opgeheven werd en o.m. niet door de Wet van 14 juli 1971 over de handelspraktijken ; dat er geen melding gemaakt wordt van dit artikel 58 in de wijzigings-, opheffings-, en overgangsbepalingen door artikel 75 en volgende van de Wet van 14 juli 1971 opgesomd ; dat de bepalingen van de artikelen 33 en 36 van deze wet, welke in 't algemeen respectievelijk het toepassen van prijsverminderingen en het gezamenlijk aanbod tegen een globale prijs van gelijke produkten en diensten toelaten, niet tot doel of tot gevolg hebben de voorheen door het BTW-Wetboek uitgevaardigde bepalingen houdende verplichte verkoopprijs op te heffen ;

Overwegende dat artikel 54 van de Wet van 14 juli 1971 een algemene draagwijdte heeft en geen onderscheid maakt tussen "daden die door zichzelf in strijd zijn met de eerlijke handelsgebruiken" en daden die "maar laakbaar zijn op grond van een speciale wet" ; dat zij elke met de eerlijke handelsgebruiken strijdige daad verbiedt, waarbij een handelaar de beroepsbelangen van andere handelaars schaadt of tracht te schaden ; dat artikel 55/i de vordering tot staking van zulke daad aan de belanghebbenden toekent, behoudens in de gevallen bepaald door artikel 56 of indien de aangewreven daad slechts ingevolge een contract verboden is ;

Overwegende dat appellante aanvoert dat, indien het hof, zoals de eerste rechter, zou menen artikel 58 BTW-

Wetboek te moeten uitleggen in de zin dat het vaste prijzen dwingend voorschrijft die nageleefd moeten worden in de kleinhandel van sigaretten en tabaksprodukten, het zou moeten vaststellen dat dit artikel 58, zo uitgelegd, onverenigbaar is met het Verdrag van Rome tot oprichting van een Europese Economische Gemeenschap (hiernagenoemd : het Verdrag) en met de voorschriften genomen door de instellingen van deze Gemeenschap ter uitvoering van het Verdrag ;

Dat appellante namelijk betoogt dat deze onverenigbaarheid bestaat :

1. met betrekking tot de regels betreffende de mededinging van de artikelen 85, 86 en 90 van het Verdrag,

2. met betrekking tot de beginselen van het vrije verkeer van goederen (artikelen 30 tot 32),

3. met betrekking tot de doelstellingen van het Verdrag (artikel 3 en artikel 5, lid 2, van het Verdrag), en dat daarenboven, onafhankelijk van de onverenigbaarheid met de bepalingen van het Verdrag, artikel 58 ontoepasselijk geworden is sinds 1 juli 1973 wegens de uitvaardiging van de richtlijn van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 19 december 1972 ;

Overwegende dat de afdeling van het derde deel, titel I, hoofdstuk I van het Verdrag, waarin bedoelde artikelen 85, 86 en 90 voorkomen, "de regels voor de ondernemingen" bevat ;

Overwegende dat artikel 85 van het Verdrag enkel slaat op "alle overeenkomsten tussen ondernemingen, alle besluiten van ondernemersverenigingen en alle onderling afgestemde feitelijke gedragingen" en dus niet op de wetgeving van een der Lid-Staten ; dat een wettelijke bepaling zoals die van artikel 58 BTW-Wetboek bijgevolg niet onder toepassing valt van artikel 85 van het Verdrag ;

Overwegende dat artikel 58 BTW-Wetboek geen overeenkomsten tussen ondernemingen heeft bekrachtigd of willen versterken en uitbreiden ; dat het een eigen regeling ingevoerd heeft die vrij en met kennis van zaken door de wetgevende kamers werd aangenomen ; dat de omstandigheid dat deze wetsbepaling haar "uitgangspunt" of haar "oorsprong" zou vinden in bepaalde met artikel 85 van het Verdrag strijdige overeenkomsten tussen ondernemingen de nietigheid van gezegde wetsbepaling ingevolge dit artikel niet kan teweegbrengen ;

Overwegende dat artikel 86 van het Verdrag verbiedt, voor zover de handel tussen Lid-Staten daardoor ongunstig kan worden beïnvloed, dat een of meer ondernemingen misbruik maken "van een machtspositie op de gemeenschappelijke markt of op een wezenlijk deel daarvan" ;

Overwegende dat dit artikel wederom het feit van ondernemingen en niet van een Lid-Staat bedoelt ; dat een wettekst dus niet onder toepassing van het verbod door artikel 86 van het Verdrag kan vallen, al mocht hij de bedoelde abusieve handelingen van ondernemingen in de hand werken ;

Overwegende dat artikel 90 van het Verdrag aan de Lid-Staten verbiedt, met betrekking tot de openbare bedrijven en de ondernemingen waaraan zij bijzondere of uitsluitende rechten verlenen, enige maatregel welke in strijd is met de regels van dit Verdrag, met name die bedoeld in de artikelen 7 en 85 en met 94, te nemen of te handhaven ;

Overwegende dat de fabrikanten en invoerders van ta-

bakspakketten private bedrijven zijn en dat de Belgische Staat hun geen bijzondere of uitsluitende rechten in de zin van dit artikel toekent, ook niet door artikel 58 BTW-Wetboek; dat dit artikel immers geen recht schept ten voordele van bepaalde ondernemingen en nl. niet het "recht om erga omnes de vaste prijs te bepalen" maar enkel een reglementering invoert die voor alle gelijksoortige ondernemingen geldt, en krachtens welke de prijs op het fiscale bandje vermeld verplicht zal zijn, zonder te bepalen hoe en door wie deze prijs zal vastgesteld worden;

Overwegende dat de artikelen 30 tot 32 van het Verdrag de kwantitatieve invoerbeperkingen verbieden alsmede alle maatregelen van gelijke werking en voorschrijven dat de Lid-Staten zich ervan onthouden nieuwe kwantitatieve beperkingen in te voeren en de bestaande contingenten en maatregelen van gelijke werking beperken te maken;

Overwegende dat artikel 58 BTW-Wetboek de afzetmogelijkheden, die ingevoerde producten bij ontstentenis van die maatregel op de binnenlandse markt zouden vinden, niet beperkt; dat zo bepaalde promotionele praktijken daardoor gehinderd worden, deze hinder dezelfde is zowel voor inlandse als voor ingevoerde goederen;

Overwegende dat voormeld artikel 58 evenmin de verwezenlijking in gevaar brengt van de doelstellingen van het Verdrag en namelijk niet, zoals hierboven betoogd, van het principe van het vrije verkeer van goederen en van een niet vervalste mededinging op de gemeenschappelijke markt, aangezien het de fabrikanten en invoerders van de gemeenschappelijke markt geenszins belet vrij hun goederen in te voeren en hun prijzen te bepalen;

Overwegende tenslotte dat de bepaling van artikel 58 BTW-Wetboek niet in strijd is met de richtlijn van de Raad van 19 december 1972 betreffende de belasting, andere dan omzetbelasting, op het verbruik van tabaksfabrikaten; dat deze richtlijn immers een Lid-Staat niet verbiedt een bepaling in zijn wetgeving in te voeren of te handhaven, die de detailhandelaars van tabaksfabrikaten zou verplichten de prijzen op de fiscale bandjes vermeld, in acht te nemen;

Dat zo artikel 5/1 van deze richtlijn bepaalt dat de fabrikanten en importeurs de maximumkleinhandelsverkoopprijzen van hun producten vrijelijk vaststellen, het dadelijk hieraan toevoegt dat deze bepaling echter geen beletsel mag vormen voor de toepassing van de wettelijke bepalingen van de Lid-Staten inzake prijzencontrole en de inachtneming van de vastgestelde prijzen;

Overwegende dat artikel 58 BTW-Wetboek, zoals hierboven uitgelegd, aldus niet onverenigbaar is met het Verdrag noch met de voorschriften genomen door de instellingen van de Europese Gemeenschap in uitvoering van het Verdrag;

Overwegende dat daar de uitlegging van de ingeroepen bepalingen van het Verdrag en van bovenbedoelde richtlijn geen twijfel overlaat, het overbodig voorkomt de door appellante opgesomde vragen aan het Hof van Justitie van de Gemeenschappen voor te leggen en er ook geen aanleiding toe bestaat onderhavige procedure te schorsen tot na beslissing van de Commissie over de klachten door appellante op 5 april 1974 bij de Commissie ingediend;

Overwegende dat door het toekennen van de gewraakte afslag, al mocht deze zelfs geen 2,5 % bedragen, en dit met overtreding van artikel 58 BTW-Wetboek, appellante commerciële voordelen getrokken heeft die de kleinhandelaars niet konden nastreven omdat zij deze wetsbepaling naleefden en moesten naleven; dat appellante aldus een met de eerlijke handelspraktijken strijdige daad gesteld heeft waarbij zij de beroepsbelangen van de kleinhandelaars geschaad heeft of heeft getracht te schaden; dat geïntimeerde dan ook, op grond van de artikelen 54 en 55/i van de Wet van 14 juli 1971 over de handelspraktijken, gerechtigd was onderhavige vordering in te stellen voor de voorzitter van de Rechtbank van Koophandel te Brussel, die bevoegd was om er uitspraak over te doen; dat haar vordering ontvankelijk is en, wat het gevraagde bevel tot staking betreft, ook gegrond;

Overwegende dat de eerste rechter terecht geweigerd heeft de gevorderde publiciteitsmaatregelen te bevelen, daar de bedoelde bekendmakingen ter zake niet van die aard zijn dat ze bijdragen tot de staking van de aangehaalde daden of van hun nawerking;

Om die redenen,

Het Hof,

Gelet op artikel 24 der Wet van 15 juni 1935,

Gehoord het eensluidend advies van de heer advocaat-generaal Declercq in openbare zitting gegeven;

Ontvangt het hoofdberoep en het incidenteel beroep,

Zegt dat er geen aanleiding toe bestaat om de door appellante opgesomde vragen te stellen aan het Hof van Justitie van de Europese Economische Gemeenschappen, noch om onderhavige procedure te schorsen;

Zegt dat de eerste rechter ter zake bevoegd was en hij terecht de eis ontvangen heeft;

Bevestigt het bestreden vonnis.

NOOT—Is art. 58 BTW-Wetboek, als niet-tarifaire handelsbelemmering, onverenigbaar met het E.E.G.-Verdrag?

1. Naar aanleiding van het hiervoor afgedrukt arrest rijzen een aantal vragen m.b.t. de verenigbaarheid van art. 58 B.T.W.-Wetboek¹ met de voorschriften van het E.E.G.-Verdrag over het vrije verkeer van goederen, vragen die het Hof onbeantwoord liet.

Art. 58 B.T.W.-Wetboek bepaalt o.m.: "De belasting wordt berekend op de prijs vermeld op het fiscale bandje, die de verplichte verkoopprijs aan de verbruiker moet zijn, of indien geen prijs is bepaald, over de maatstaf van heffing van de accijns".

Het hof oordeelde dat appellante (GB-Inno-BM) door de verkoop van sigaretten beneden deze verplichte verkoopprijs, een met de eerlijke handelspraktijken strijdige daad verricht heeft, waarbij zij de beroepsbelangen van de kleinhandelaars geschaad of getracht heeft te schaden.

Door appellante werden nochtans voorstellen tot prejudiciële vragen voorgelegd aan het Hof, ten einde het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschap te raadplegen inzake de onverenigbaarheid van art. 58 BTW-Wetboek met de volgende voorschriften van het E.E.G.-Verdrag:

- de regels betreffende de mededinging (artt. 85, 86 en 90 van het Verdrag);
- de beginselen van het vrije verkeer van goederen (artt. 30 tot 32);

¹ Wet van 3 juli 1969 tot invoering van het Wetboek van belasting op de toegevoegde waarde.

– de doelstellingen van het Verdrag (artt. 3 en 5, lid 2 van het Verdrag);
– de richtlijn van de Raad van 19 december 1972 betreffende de belasting, andere dan omzetbelasting, op het verbruik van tabaksfabrikaten.

Van een onverenigbaarheid met de regels inzake vrije mededinging en inzake het vrij verkeer van goederen is er geen sprake, aldus het hof, aangezien "art. 58 BTW-Wetboek de afzetmogelijkheden die ingevoerde produkten, bij ontstentenis van die maatregel, op de binnenlandse markt zouden vinden, niet beperkt".

Zonder stil te staan bij de bedenkingen, die ongetwijfeld naar aanleiding van de eventuele toepassing van de artt., 85, 86 en 90 kunnen opgeworpen worden beperken wij ons in hoofdzaak tot een bespreking van de vraag in hoeverre, een nationale wet die toelaat de verkoopprijs van tabaksprodukten in België erga omnes vast te stellen, "een belemmering vormt voor de invoer of de uitvoer die mogelijk zou zijn indien de maatregel niet bestond"² en dus als niet-tarifaire handelsbelemmering³ die een beperkend effect op het vrije goederenverkeer heeft, een "maatregel van gelijke werking" uitmaakt, verboden door de artt. 30 e.v. van het Verdrag.

2. Het probleem of nationale prijsmaatregelen verenigbaar zijn met de voorschriften en de doelstellingen van het E.E.G.-Verdrag – totnogtoe grotendeels een onderwerp van politieke controverse – roept talrijke economische en juridische vragen op.

Voor een aantal sectoren is de bevoegdheidsafbakening tussen nationale autonomie en verdragsrechtelijke voorschriften duidelijk. Hier zij slechts verwezen naar de organisatie van de markt voor landbouwprodukten. Buiten deze sectoren is de bevoegdheidsafbakening moeilijker, nu de nationale prijzenwetgeving als instrument van conjunctuurpolitiek primair een aangelegenheid van de Lid-Staten gebleven is, en vooralsnog weinig of niet gesproken wordt van enige coördinatie op communautair niveau.

Bij een richtlijn van 22 december 1969⁴, werd een eerste stap gezet om in elk geval maximum- of minimumprijsvoorschriften, die uitsluitend voor invoerprodukten gelden, te verbieden. De richtlijn heeft betrekking op "maatregelen, andere dan die welke zonder onderscheid op nationale en op ingevoerde

de produkten van toepassing zijn, die een belemmering vormen voor de invoer die mogelijk zou zijn indien deze maatregelen niet bestonden" en somt o.m. op:

– minimum- of maximumprijzen beneden welke of boven welke de *invoer* wordt verboden, verminderd of afhankelijk gesteld van voorwaarden die een belemmering voor de invoer kunnen vormen;

– voor ingevoerde produkten *minder voordelige* prijzen voorschrijven dan voor nationale produkten;

– alleen voor ingevoerde produkten winstmarges of welke andere prijsbestanddelen ook vaststellen, of deze voor de nationale produkten en voor de ingevoerde produkten op verschillende wijze, *ten nadele van deze laatste*, vaststellen;

– de eventuele verhoging van de prijs van het *ingevoerde* produkt met de bijkomende kosten en lasten, die aan de invoer inherent zijn, onmogelijk maken;

– de prijzen van de produkten, alleen aan de hand van de kostprijs of de kwaliteit van de nationale produkten, op een dusdanig peil vaststellen dat hierdoor een *invoerbelemmering* ontstaat.

3. Nu de richtlijn van 22 december 1969 voor prijsvoorschriften uitsluitend de formule discriminatie als maatregel van gelijke werking verbiedt, stelt P. VerLoren van Themaat⁵ de vraag of deze formule "de categorie gelijke maatregelen voor ongelijke gevallen" uitsluit⁶, m.n. een vorm van materiële discriminatie waarbij, in functie van verschillende marktomstandigheden, deze maatregelen toch handelsbelemmerend kunnen werken.

Technisch is het zeer goed mogelijk, aldus P. VerLoren van Themaat, de modaliteiten van zodanige regelingen, als minimumprijzen die zonder onderscheid van toepassing zijn op de invoer en de binnenlandse produktie, zodanig uit te werken dat de beperkende maatregelen ten aanzien van de binnenlandse produktie, niet alleen gelijktijdig worden getroffen, maar ook hetzelfde karakter dragen als beperkingen van de invoer, zodat gesproken kan worden van "bepalingen die zonder onderscheid van toepassing zijn op de invoer en de binnenlandse produktie"⁷.

Vermeldenswaardig hierbij is ook het antwoord van de Commissie op een vraag van de heer Deringer van 11 mei 1967⁸, waar door de Commissie toegegeven werd dat in bepaalde gevallen, "maatregelen welke zonder onderscheid van toepassing zijn op nationale en op ingevoerde produkten, maatregelen van gelijke werking als kwantitatieve beperkingen kunnen uitmaken". Als voorbeeld stelde de Commissie het Belgisch Koninklijk Besluit van 18 mei 1961, houdende reglementering van de handel in meststoffen en grondverbeteringsmiddelen, waarbij bepaald werd dat in België voortaan slechts ammoniaknitraat kon verkocht worden, met een minimumgehalte ammoniakale en nitrische stikstof van 22 % (terwijl voorheen dit zelfde minimumgehalte 15 % bedroeg). Daar op wereldvlak en meer in het bijzonder in de overige Lid-Staten als algemene regel 20,5 % geldt, bleek aanpassing in die Lid-Staten, van het deel van de produktie dat bestemd was voor uitvoer naar België, niet meer rendabel⁹. In bovengenoemde zaak ging het echter formeel

² Art. 2 van de richtlijn van 22 december 1969, *Pb.* nr. L 13 van 19 januari 1970, blz. 29.

³ Het begrip "niet-tarifaire handelsbelemmering", is als zodanig niet in de verdragsteksten van de E.E.G. noch van het G.A.T.T. (General Agreement on Tariffs and Trade) terug te vinden. Wel stelden talrijke auteurs classificaties en begripsomschrijvingen voor. Zie bijvoorbeeld: R.E. BALDWIN, *Non-Tariff Distortions of International Trade*, The Brookings Institution, Washington D.C., 1970; G. and V. CURZON, *Global Assault on Non-Tariff Barriers*, Thames Essay nr. 3, Trade Policy Research Centre, London 1972; A. SCAPERLANDA, *Prospects for eliminating Non-Tariff Distortions*, Leiden 1973; en K. KOJIMA, "Hidden Barriers in Japan", *Journal of World Trade Law*, 1973, 133.

Een goede classificatie wordt ook gevonden in de "G.A.T.T. inventory of Non-Tariff Measures", Comm. Ind./W/102, van 11 april 1973, opgesteld in het kader van de komende onderhandelings te Genève tussen de verdragsluitende Partijen.

Zo kunnen als niet-tarifaire maatregelen vermeld worden: steunmaatregelen, openbare aanbestedingen, staatsmonopolies; douanerechtelijke en administratieve formaliteiten, anti-dumping rechten, oorsprongscertificaten; fiscale handelsbelemmeringen; technische handelsbelemmeringen i.v.m. industriële normen, veiligheid en gezondheid, samenstelling, verpakking en markering van de produkten; kwantitatieve invoerbeperkingen, invoerlicenties en maatregelen inzake prijscontrole.

Een geslaagde poging tot definitie is die van K. KOJIMA: "Non-tariff barriers are measures other than tariffs that restrain or disturb free international trade, and are selective regulations which directly or indirectly discriminate between indigenous and foreign goods (or domestic and overseas markets)".

⁴ *Pb.* nr. L 13 van 19 januari 1970, blz. 29.

⁵ P. VERLOREN VAN THEMATT, "E.E.G.-richtlijnen betreffende de discriminerende aankooppolitiek overheidsinstellingen, discriminerende prijsvoorschriften en andere maatregelen van gelijke werking als kwantitatieve invoerbeperkingen", *S.E.W.*, 1970, 622.

⁶ Zaak 13/68, *Jur.* XIV, blz. 633.

⁷ P. VERLOREN VAN THEMAAT, "Bevat art. 30 van het E.E.G.-Verdrag slechts een non-discriminatiebegrip t.a.v. invoerbeperkingen", *S.E.W.*, 1967, 633.

⁸ Antwoord op schriftelijke vraag nr. 64 van 11 mei 1967. *Pb.* nr. 169/11, 1967.

⁹ Zie het vonnis van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brussel van 9 juni 1966, S.P.R.L. Corn and Food Trading Cy tegen de Belgische Staat, vertegenwoordigd door de minister van Landbouw (*Pas.*, 1966, III, 120; *J.T.*, 1968, 98; *C.M.L. Rev.*, 1967-68, 326; *Cab. dr. eur.*, 1968, 550, met noot van L. FAGNART).

om een zogenaamde "technische handelsbelemmering"¹⁰, in welk domein de Commissie reeds enkele jaren een coördinatie- en harmonisatiepolitiek uitwerkt. Op grond van art. 100 E.E.G.-Verdrag werd door de Commissie een Algemeen Programma opgesteld dat door de Raad aanvaard werd bij resolutie van 28 mei 1969¹¹, en ter uitvoering waarvan reeds talrijke richtlijnen uitgevaardigd werden.

4. De richtlijn van 22 december 1969, vermeldt eveneens deze "technische handelsbelemmeringen": "maatregelen die een regeling inhouden betreffende het in de handel brengen van produkten en met name betrekking hebben op de vorm, de afmetingen, het gewicht, de samenstelling, de identificatie en de verpakking, welke maatregelen zonder onderscheid van toepassing zijn op nationale en op ingevoerde produkten en waarvan de invloed op het vrije goederenverkeer meer beperkend is dan hetgeen in het kader van een handelsregeling is beoogd.", en wel:

— wanneer de beperkende invloed op het vrije goederenverkeer in geen verhouding staat tot het nagestreefte doel;

— wanneer hetzelfde doel door een ander middel kan worden bereikt dat het handelsverkeer minder belemmert."

Wellicht mag men hieruit afleiden dat de Commissie bij het opstellen van de richtlijn een even ver gaande formule inzake nationale prijsvoorschriften niet haalbaar achtte.

Het prioritair karakter van het vrije goederenverkeer in acht nemend staan we hier tegenover een lacune die talrijke interpretatievragen oproept, die mettertijd aan het Hof van Justitie dienen voorgelegd telkens als bij de nationale rechter twijfel rijst of een maatregel op indirecte wijze een kunstmatige afzondering van markten bewerkstelligt, welke strijdig is met de doelstelling van art. 30 een gemeenschappelijke markt te vormen.

Het valt dan ook te betreuren dat het Hof geen initiatief nam tot het stellen van een prejudiciële vraag over de onverenigbaarheid van art. 58 BTW-Wetboek met betrekking tot de beginselen van het vrije verkeer van goederen (artt. 30-34) en meer algemeen met betrekking tot de doelstellingen van het Verdrag (art. 3 en art. 5,2).

5. In zijn arrest verwijst het Hof naar een richtlijn van de Raad van 19 december 1972 betreffende de belasting, andere dan omzetbelasting, op het verbruik van tabaksfabrikaten¹².

Deze richtlijn werd opgesteld in het kader van de harmonisatie van de belastingen op het verbruik van tabaksfabrikaten en heeft tot doel geleidelijk uit de huidige stelsels de factoren te verwijderen, die het vrije verkeer kunnen belemmeren en de mededingingsvoorwaarden, op nationaal en op intra-communautair niveau, kunnen vervalsen.

In art. 4 bepaalt de richtlijn dat in elke Lid-Staat "op in het binnenland en op ingevoerde sigaretten een evenredige accijns geheven wordt, die berekend is over de maximumkleinhandelsverkoopprijs". Bij de redactie van dit artikel werd een amendement van het Europees Parlement, om de woorden "maximumprijzen" te vervangen door "vaste prijzen", niet aanvaard door de Raad van Ministers. Uit de verdere tekst blijkt intengendeel dat de richtlijn eerder het principe van prijsvrijheid huldigt: "De fabrikanten en importeurs stellen vrijelijk maximumkleinhandelsverkoopprijzen van hun produkten vast" (art. 5, § 1).

¹⁰ Voor het begrip "technische handelsbelemmering" zie o.m.: M. SEIDEL, "Die Beseitigung der technischen Handels-hemnisse", en J. BEUVE-MÉRY: "Rapport concernant l'élimination des entraves techniques aux échanges intracommunautaires", in *Angleichung des Rechts der Wirtschaft in Europa*, verslag over het internationaal Congres van 18 tot 20 maart 1969 te Keulen, Universität Köln; P. VERLOREN VAN THEMAAT, "De opheffing van technische handelsbelemmeringen in E.E.G. en Benelux", *S.E.W.*, 1969, 487; F. BONN, "Les entraves techniques aux échanges intracommunautaires", *Revue du Marché Commun*, 1969, 370.

¹¹ Pb. nr. C 76, 17 juni 1969, blz. 1.

¹² Pb. nr. L 303/1 van 31 december 1972, blz. 1.

Uit het vervolg van dit artikel: "Deze bepaling mag echter geen beletsel vormen voor de toepassing van de wettelijke bepalingen van de Lid-Staten inzake prijzencontrole of de inachtneming van de vastgestelde prijzen", leidt het hof af dat de richtlijn geen beletsel vormt voor de toepassing van art. 58 BTW-Wetboek.

Ook hier ware echter een prejudiciële vraag wenselijk geweest, ten einde duidelijk te maken waar de grens ligt voor de in art. 5, § 1, vermelde nationale prijshandhavingssystemen.

6. Om over de onverenigbaarheid van art. 58 BTW-Wetboek met de tot hertoe aangehaalde communautaire bepalingen te oordelen, dient echter, gezien de geladenheid van de probleemstelling, nagegaan waar art. 58 zich binnen onze nationale wetgeving, en meer bepaald in verhouding tot de Belgische nationale prijzenpolitiek, situeert.

Het Wetsbesluit van 22 januari 1945¹³, betreffende het beugelen van elke inbreuk op de reglementering inzake bevoorrading van het land, stelde twee prijsregimes als wettelijke grondslag van het prijsbeleid.

Het regime van de normale prijs¹⁴ kent de rechter de bevoegdheid toe soeverrein te oordelen over het al of niet normaal karakter van de prijs. Daarbij dient hij rekening te houden met de verwezenlijkte winst, met de staat van de markt en de exploitatiekosten.

In de rechtspraak wordt echter algemeen de staat van de markt als determinerend beschouwd.

Krachtens dat zelfde wetsbesluit kan de Belgische minister van Economische Zaken algemene maximumprijzen opleggen voor alle goederen, produkten en prestaties. Daarbij kan hij, sinds de Wet van 30 juli 1971¹⁵, gebruik maken van het recht, in bepaalde omstandigheden, per onderneming individuele maximumprijzen op te leggen.

Het Ministerieel Besluit van 22 december 1971¹⁶ stelt ook een procedure in tot verplichte prijsverhogingsaangifte voor alle producenten en diensten, waarbij steeds de Commissie tot Regeling der Prijzen voor advies geraadpleegd wordt.

Vervolgens is, door de Wet van 23 december 1969¹⁷, in de wetgeving ook een instrument voor contractueel prijsbeleid opgenomen: zo kan de minister van Economische Zaken "programma-overeenkomsten afsluiten met individuele of gegroepeerde ondernemingen die, met name op het vlak van de toegepaste prijzen, verplichtingen inhouden (art. 1, § 3, lid 1)¹⁸.

Zo beschikt onze wetgever over verschillende procedures: "normale prijs", "maximumprijs", "individuele maximumprijzen", "programma-overeenkomsten" als instrumenten van prijsbeleid¹⁹. De "normale prijs" werd aanvankelijk beoordeeld naar zijn verenigbaarheid met het algemeen sociaal-economisch belang (destijds nog de bevoorrading van het land) tegen het realiseren van abnormale winstmarges, en had als zodanig geen zelfstandige betekenis als beleidsinstrument. Door steeds meer ingrijpende controle op de prijsenevolutie (o.m. het afdwingen van het naleven van de maximum winstmarges door de minister van Economische Zaken; het advies van de Commissie tot Re-

¹³ *Belgisch Staatsblad*, 24 januari 1945.

¹⁴ Het regime van de "normale prijs" werd voor het eerst in onze wetgeving vermeld door het K.B. van 6 mei 1935.

¹⁵ *Belgisch Staatsblad*, 31 augustus 1971.

¹⁶ *Belgisch Staatsblad*, 28 december 1971; vervangt het Ministerieel Besluit van 8 oktober 1959.

¹⁷ *Belgisch Staatsblad*, 30 december 1969.

¹⁸ Zo werden o.m. programma-overeenkomsten afgesloten betreffende de prijs van het ingevoerd hout (14 mei 1970), van chocolade (27 november 1970), van het brood, non-ferrometalen, en elektrische huishoudtoestellen (12 mei 1971). Voor beperkte tijd werden eveneens programma-overeenkomsten afgesloten met de n.v. Fort-produkten en met een groep ondernemingen vertegenwoordigd door v.z.w. Febecoop.

¹⁹ Hierover: P. BECKMAN, "De prijzenwetgeving.", in *Economisch en Financieel Recht Vandaag*, Gent, 1972, blz. 357; en T. BOURGOIGNIE, *La réglementation des prix en Belgique*, Leuven, 1973.

geling der Prijzen en de afremmende werking van de langere wachttijden bij prijsverhogingsaangifte) wordt het prijsbeleid nu daadwerkelijk deel van de algemene economische politiek van de regering, als een wapen van conjunctuurbeleid en marktevenwicht.

In zoverre blijkt onze regering een zeer ruime bevoegdheid te bezitten.

In casu gaat het hier zeker niet om een aldus te verantwoorden maatregel van economische reglementering. Art. 58 BTW-Wetboek maakt noch in zijn doelstelling noch door zijn karakter deel uit van onze nationale prijzenpolitiek. Het betreft hier uitsluitend een fiscale maatregel; een wet die enkel door de minister van Financiën medeondertekend werd en zeker geenszins binnen het kader van conjunctuur-politieke maatregelen valt, die essentieel afgestemd zijn op "normale" prijsvorming en "maximumprijzen". De hier besproken tekst van art. 58 BTW-Wetboek – "De belastingen worden berekend op de prijs vermeld op het fiscaal bandje die een verplichte verkoopprijs aan de gebruikers is" – betekent enkel dat de belasting gebaseerd is op een vaste prijs voorkomend op het bandje, die hier de verkoopprijs is welke door de fabrikanten en invoerders voor verkoop aan consumenten opgelegd wordt.

De in dit artikel gestelde procedure, waarbij de verplichte verkoopprijs vastgesteld wordt door de fabrikant of invoerder, die het fiscale bandje bevestigt, is uiteraard ongewoon te noemen, in vergelijking met onze nationale prijsreglementering inzake "maximumprijzen" en "individuele maximumprijzen".

De zogenaamde economische bepaling, die onder een fiscale dekmantel, van overheidswege een door fabrikanten en producenten te bepalen verplichte prijs heeft ingevoerd, en aldus volledig buiten het kader van onze nationale prijzenwetgeving valt, onderzoeken we nu naar zijn mogelijke handelsbelemmerende werking.

7. Om het karakter en de doelstellingen van art. 58 BTW-Wetboek te kunnen situeren mag een onderzoek naar de feiten niet ontbreken.

Gaat het hier formeel om een van overheidswege opgelegde prijs, dan blijkt uit de feiten toch dat deze overheidsmaatregel in kwestie zijn uitgangspunt vindt in een overeenkomst van 22 mei 1967 tussen Fedetab (Fédération Belgo-Luxembourgeoise des Industries du Tabac) en de verdelers (Fédération nationale du commerce de gros et produits du tabac), aangevuld door een overeenkomst van 5 oktober 1967 inzake premieverkoop ("bradage"). Bij deze overeenkomst verbonden de verdelers er zich toe geen sigaretten te kopen of te verkopen beneden de "bandjesprijzen", vastgesteld door de fabrikanten of invoerders (Fedetab). Een gelijkaardige omzendbrief werd aan alle kleinhandelaars toegestuurd. Verdelers en kleinhandelaars werden verzocht deze overeenkomst na te volgen op straffe van schorsing der leveringen. De overeenkomst had voornamelijk tot doel de mededinging tussen kleinhandelaars op de Belgische markt uit te schakelen.

Bij het totstandkomen van de Wet van 3 juli 1969 tot invoering van het Wetboek van belasting op de toegevoegde waarde werd, na een amendement van de heer Goeman (ook secretaris van de "Fédération nationale du commerce et gros de produits manufacturés du tabac"), in de oorspronkelijke tekst "maximumprijzen" vervangen door "verplichte prijs".

Naderhand werd deze wetbepaling door de rechtbanken erkend als een verplichte verkoopprijs die fabrikanten en invoerders het recht verleent de kleinhandelsprijzen voor te schrijven²⁰.

²⁰ Beschikking van de voorzitter van de Rechtbank van Koophandel te Brussel van 17 januari 1972, A.T.A.B. tegen Etablissements Delhaize (J.T., 1972, 448, met noot van L. VAN BUNNEN), bevestigd door een arrest van het Hof van Beroep te Brussel van 31 januari 1973 (J.T., 1973, 556). Beschikking van de voorzitter van de Rechtbank van Koophandel te Brussel van 13 april 1972, A.T.A.B. tegen Colruyt, en van 24 april 1972, A.T.A.B. tegen G.B.-entreprises, bevestigd door het hier bespro-

De vraag die opgeworpen wordt is deze, of de wetgever in art. 58 B.T.W.-Wetboek niet een maatregel geïnstitutionaliseerd heeft die niet alleen de mededinging tussen kleinhandelaars op de Belgische markt wil verhinderen, maar een maatregel van gelijke werking uitmaakt, welke een handelsbelemmerende invloed kan hebben op het intra-communautair handelsverkeer.

De artt. 30 tot 32 van het Verdrag verbieden immers kwantitatieve invoerbeperkingen, alsmede alle maatregelen van gelijke werking, en bepalen dat de Lid-Staten zich ervan onthouden nieuwe kwantitatieve beperkingen in te voeren en de bestaande contingenteren en maatregelen van gelijke werking beperkender te maken.

8. Over de draagwijdte van het begrip "maatregel van gelijke werking als kwantitatieve beperkingen" sprak de Commissie zich reeds herhaaldelijk uit.

Het zijn "wettelijke en bestuursrechtelijke praktijken die een belemmering vormen voor de invoer of de uitvoer, met inbegrip van de bepalingen die de invoer of de uitvoer duurder of moeilijker maken dan met de afzet van de nationale produkten op de binnenlandse markt het geval is"²¹. In de richtlijn van 22 december 1969, houdende opheffing van de maatregelen van gelijke werking als kwantitatieve invoerbeperkingen²², vervolgt de Commissie: "Dergelijke maatregelen vormen een belemmering voor de invoer die wel mogelijk zou zijn, indien deze maatregelen niet bestonden en hebben zodoende een gelijke werking als kwantitatieve invoerbeperkingen".

Algemeen wordt ook aangenomen dat, sedert het verstrijken van de overgangperiode (op 31 december 1969), het hier toepasselijk art. 31 van het E.E.G.-Verdrag directe werking heeft en dus door de rechter moet worden gehandhaafd²³.

Het is aldus geheel in overeenstemming met het Verdrag dat, na de overgangperiode deze maatregelen van gelijke werking zonder meer verboden zijn, zonder dat van geval tot geval bevestigd dient te worden welke concrete gevolgen een maatregel voor het handelsverkeer heeft gehad²⁴.

9. In het geannoteerd arrest wordt geponeerd dat er geen sprake was van een maatregel van gelijke werking, daar art. 58 BTW-Wetboek de afzetmogelijkheden, die ingevoerde produkten bij ontstentenis van die maatregel op de binnenlandse markt zouden vinden, niet beperkt; en zo bepaalde promotionele praktijken gehinderd worden, deze hinder dezelfde is voor inlander als voor ingevoerde produkten.

Nochtans is in deze feitenkwestie door appellante geargumenteed dat invoerders, ingevolge art. 58 BTW-Wetboek, geen tijdelijke prijsverlagingen kunnen toepassen, noch de praktijk van doorgehaalde prijzen (zoals bedoeld door art. 4 van de Wet van 14 juli 1971), waardoor hen een belangrijk middel ontnomen wordt om op de Belgische markt door te dringen. Art. 58 verplicht deze invoerders op hun produkten fiscale bandjes aan te brengen, waarvan de prijs overeenstemt met de

ken arrest van het Hof van Beroep te Brussel van 24 december 1974.

²¹ Eerste Algemeen Verslag van de werkzaamheden van de Gemeenschap, 1968, nr. 22.

²² Pb. nr. L 13 van 19 januari 1970, blz. 29.

²³ Zo bijvoorbeeld P. VERLOREN VAN THEMAAT, "E.E.G.-richtlijnen betreffende discriminerende aankooppolitiek overheidsinstellingen, discriminerende prijsvoorschriften en andere maatregelen van gelijke werking als kwantitatieve invoerbeperkingen", S.E.W., 1970, 266; en M. WAELBROECK, "Examen de Jurisprudence (1955 à 1971), Communautés Européennes, Le Droit Economique du Marché Commun", R.C.J.B., 1972, 82-91. Ook in de zaak 13/68, Salgoil t/ Min. v. Buit. Handel van Italië (Jur., XIV, 1968, 633) sprak het Hof zich reeds uit over de directe werking van de artt. 31 en 32 van het E.E.G.-Verdrag.

²⁴ Zie de conclusie van de advocaat-generaal A. TRABUCCHI in de zaak 8/74 van 20 juni 1974, Dassonville (nog niet gepubliceerd).

prijs waartegen deze produkten gebruikelijk worden verkocht. Het aanbrengen van een bandje met een lagere prijs maakt immers een fiscale overtreding uit.

Mede daarom werd door appellante klacht ingediend bij de Commissie van de Europese Gemeenschappen (art. 169 van het E.E.G.-Verdrag). Totnogtoe werd echter, door de Commissie, in deze zaak geen standpunt ingenomen.

10. Afgezien van de feitenkwestie in casu, ligt het toch binnen het werkkterrein van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, een interpretatie te geven over de inhoud en de draagwijdte van het begrip "maatregel van gelijke werking"²⁵, als op nationaal vlak een geschil ontstaat, waarbij de ongerechtvaardigde handelsbelemmerende werking van een nationaal voorschrift, en meer bepaald de verenigbaarheid van een zodanig voorschrift met de bepalingen van het E.E.G.-Verdrag, in twijfel getrokken wordt.

Inzake de handelsbelemmerende werking van art. 58 BTW-Wetboek was het dan wellicht ook opportuun geweest vanwege het hof, het initiatief te nemen om door middel van prejudiciële vragen, gericht aan het Hof van Justitie (art. 177 E.E.G.-Verdrag), enige klaarheid te scheppen omtrent de verenigbaarheid van dit artikel met de bepalingen en doelstellingen van het Verdrag.

a. Een eerste vraag drong zich al dadelijk op, m.n. of art. 58 BTW-Wetboek een maatregel van gelijke werking als een kwantitatieve invoerbeperking uitmaakt, en aldus door de artt. 30 e.v. van het Verdrag verboden is.

b. Aansluitend hierop diende, door middel van een tweede prejudiciële vraag, onderzocht te worden in hoeverre art. 58 BTW-Wetboek verenigbaar is met de richtlijn van de Raad van 19 december 1972, betreffende de belasting, andere dan omzetbelasting, op het verbruik van tabaksfabrikaten. De vraag kon gesteld worden of collectief opgelegde prijzen, die buiten het nationaal prijsbeleid vallen, en zeker het delegeren van bevoegdheid aan fabrikanten en invoerders om een verplichte verkoopprijs aan de consument te bepalen, verenigbaar zijn met art. 5, lid 1, van deze richtlijn.

In tweede orde diende gevraagd te worden of deze richtlijn in voorkomend geval particulieren een recht verleent, waarop ze zich voor de nationale rechtbanken kunnen beroepen.

c. Daar onverenigbaarheid, hetzij met de "standstill"-verplichting van art. 31, hetzij met de bepalingen van de richtlijn van de Raad van 19 december 1972, lijnrecht in strijd zou zijn met het doel dat het Verdrag, op het gebied van het vrije goederenverkeer en van een niet-vervalste mededinging (art. 3 en art. 5,2 van het Verdrag), nastreeft, kon een derde prejudiciële vraag gesteld worden over de onverenigbaarheid van een dergelijk nationaal voorschrift met deze grondbeginselen van het Verdrag en de rechten welke de justitiabelen aan deze verdragsvoorschriften kunnen ontleenen.

Reeds herhaaldelijk kreeg het Hof van Justitie, naar aanleiding van door nationale rechters aan het Hof gestelde prejudiciële vragen, de gelegenheid zich over deze doelstellingen uit te spreken.

De jurisprudentie van het Hof, inzake douanerechten en heffingen van gelijke werking, legde aldus reeds de nadruk op het dwingend karakter van het principe van het vrije verkeer van goederen "ten einde alle fiscale belemmeringen welke het vrije verkeer van goederen binnen de gemeenschappelijke markt kunnen bemoeilijken, uit de weg te ruimen"²⁶. In het arrest Deut-

sche Grammophon²⁷, inzake het principe van niet-vervalste mededinging binnen de Gemeenschappelijke Markt, werd overwogen dat, waar het ingeroepen nationale recht afstuit op het werkelijk doel van het Verdrag, n.l. de versmelting van de nationale markten tot één markt, dit strijdig is met het beginsel van vrije verkeer van goederen binnen de Gemeenschappelijke Markt.

11. Samenvattend kan worden besloten dat het Hof te Brussel, met inachtneming van de directe werking van de artt. 31 en 32 van het E.E.G.-Verdrag, zeker met de woorden van het veelbesproken arrest van het Hof van Cassatie van 27 mei 1971²⁸ had kunnen beslissen "dat de gevolgen van de Belgische wet waren stopgezet in zover deze in strijd was met een rechtstreeks toepasselijke bepaling van een bij verdrag bepaald internationaal recht".

Bij twijfel over de tegenstrijdigheid van een wetsbepaling (hier art. 58 BTW-Wetboek) met de regels van het E.E.G.-Verdrag, zou een interpretatie van het Hof van Justitie, inzake de besproken voorschriften van het E.E.G.-Verdrag, wenselijk geweest zijn. Aldus was het mogelijk te komen tot een overkoepelende rechtspraak en interpretatie van de bepalingen en doelstellingen van het Verdrag, in plaats van het risico te nemen, door een eigen, niet conforme, interpretatie van het gemeenschapsrecht, een inbreuk, door een nationale wetgeving op dit E.E.G.-Verdrag, te verstevigen.

Anne-Marie DE CLERCQ
Assistent bij het Seminarie voor
Economisch en Financieel Recht
R.U.G.

²⁷ Zaak 78/70, Deutsche Grammophon, *Jur.*, XVII, 1971, 487. Zie ook de zaak 6/72, Continental Can, *Jur.*, XVIII, 1972, 157.

²⁸ Cass., 27 mei 1971, *R.W.*, 1971-72, 424 e.v.; zie ook *J.T.*, 1971, 460 e.v., de conclusie van de procureur-generaal GANSHOF VAN DER MEERSCH.

HOF VAN BEROEP TE GENT

3e KAMER – 29 NOVEMBER 1974

Voorzitter: de h. Verhegge

Raadsheren: de hh. Couckuyt en Matthijs (rapporteur)

Advocaat-generaal: de h. Bonte

Advocaat: mr. Debra

Verbeurdverklaring—Radioverbindingen—Uitstel.

Tegen de beklagde die veroordeeld wordt ter zake van, bij inbreuk op art. 2 van de Wet van 14 mei 1930, zonder de vereiste machtiging een zend- en ontvangsttoestel voor radioverbindingen te hebben geplaatst, gebruikt of doen werken, kan de bij art. 6 van voornoemde wet bedoelde verbeurdverklaring krachtens art. 20, § 2 van de Wet van 29 juni 1964 met uitstel worden uitgesproken.

Vandenberghie

Conclusie O.M.

Overwegende dat de telastelegging bewezen is gebleven zoals vóór de eerste rechter;

Overwegende dat de verbeurdverklaring van art. 6 van de Wet van 14 mei 1930 geen veiligheidsmaatregel maar

²⁵ Zie o.m. de zaak 7/61, *Jur.*, VII, 1961, 635 en 655-657; de zaken 90 en 91/63, *Jur.*, X, 1964, 1217-1233; de zaak 13/68, *Jur.*, XIV, 1968, 633; de zaken 51-54/71, *Jur.*, XVII, 1971, 1107; en de zaak 8/74 (nog niet gepubliceerd).

²⁶ Zaak 27/67, Fink Frucht t/ Hauptzollamt München Landsbergerstrasse, *Jur.*, XIV, 1968, 328-330. Zie eveneens de zaak 31/67, August Stier t/ Hauptzollamt Hamburg Erica, *Jur.*, XIV, 1968, 342-343; en de zaken 2-3/69, Sociaal Fonds voor Diamantarbeiders, *Jur.*, XV, 1969, 221 e.v.

een *straf* is (Cass., 19 december 1966, *R.D.P.*, 1966-67, 511, met advies van de eerste advocaat-generaal Mahaux) ;

Overwegende dat krachtens art. 20, § 2, van de Wet van 29 juni 1964 de veroordeling *met uitstel* in principe van toepassing is op *al de straffen* die, vóór de inwerkingtreding van deze wet, krachtens bijzondere wetten *niet* met uitstel mochten worden uitgesproken.

Overwegende dat art. 6 van de Wet van 14 mei 1930, waarbij de toepassing van het uitstel op de daarin vermelde verbeurdverklaring uitgesloten is, *niet* voorkomt onder de bij art. 20, § 2, vermelde bepalingen die van kracht gebleven zijn, zodat deze wetsbepaling aldus moet beschouwd worden als zijnde stilzwijgend opgeheven ;

Om die redenen,

Vordert dat het aan het Hof behage, het aangevochten vonnis te bevestigen.

De Advocaat-generaal,
E. Bonte

Arrest

Beklaagd van : te Watou en in het gerechtelijk arrondissement Ieper, tussen 10 december 1972 en 19 april 1973 :

Bij inbreuk op art. 2 van de Wet van 14 mei 1930 over de radiotelegrafie, de radiotelefonie en andere radioverbindingen, in het Koninkrijk, zonder voorafgaande machtiging van de minister die de telegrafen en telefonen in zijn bevoegdheid heeft, twee zend- en ontvangsttoestellen voor radioverbindingen te hebben geplaatst, gebruikt of doen werken (art. 2 en 6 van de Wet van 14 mei 1930) ;

Bij vonnis van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Ieper, correctionele kamer met één rechter, gedagtekend 11 december 1973, op tegenspraak gewezen, werd de beklaagde schuldig verklaard aan het hem ten laste gelegde feit en uit dien hoofde veroordeeld tot een geldboete van *Tweehonderd frank* (...) ;

De rechtbank verklaarde verbeurd :

a. de inbeslaggenomen overtuigingsstukken die ter griffie werden neergelegd (...) ;

b. het ter plaatse inbeslaggenomen overtuigingsstuk, met name de buitenantenne geplaatst op het dak van de woning van beklaagde ;

al deze overtuigingsstukken eigendom zijnde van de beklaagde en gediend hebbende om het misdrijf te plegen.

Overwegende dat de beklaagde en het openbaar ministerie tijdig en regelmatig in hoger beroep zijn gekomen ;

Overwegende dat door het strafrechtelijk vooronderzoek en bij de behandeling van de zaak voor het Hof, het aan de beklaagde ten laste gelegde feit evenals voor de eerste rechter bewezen is gebleven ;

dat de toegemeten straf als een passende en te behouden beteugeling voorkomt ;

dat echter aan de beklaagde de gunst van het gewoon uitstel gedurende een termijn van vijf jaar dient te worden toegekend wat betreft de door de eerste rechter uit-

gesproken verbeurdverklaringen van de inbeslaggenomen overtuigingsstukken ;

dat deze beklaagde immers, nu de hoofdgevangenisstraf de drie jaar niet overtreft, nog niet verwezen werd tot een criminele straf of tot een hoofdgevangenisstraf van meer dan zes maanden en dat verhoopt mag worden dat hij zich in de toekomst aan geen misdrijven meer zal schuldig maken ;

(...)

NOOT—Zie ook Cass., 19 december 1966, *Arr. Cass.*, 1967, 500 ; Cass., 16 maart 1970, *R.W.*, 1970-71, 785, met noot ; A. DE GEEST, *Verbeurdverklaring*, p. 56, nr. 121.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE ANTWERPEN

2e KAMER – 24 MAART 1975

Voorzitter : de h. Carsau

Rechters : de h. Montens en mevr. De Mol-Sans

Openbaar ministerie : de h. Van der Planken

Advocaten : mrs. A. De Roeck en L. Schoups

Echtscheiding—Gronden—Grove belediging—Zelfmoordpoging.

In de gegeven omstandigheden (zie nader het vonnis) dient de zelfmoordpoging van de man als een grove belediging te worden beschouwd, omdat hij zich door die daad op de meest volstrekte wijze aan zijn huwelijksverplichtingen heeft willen onttrekken .

M. t/ M.

Aangezien blijkens het inleidend verzoekschrift de vordering gesteund is op grove beledigingen ;

Overwegende dat eiseres de plano de echtscheiding vordert op grond van zelfmoordpoging door verweerder op zijn persoon gepleegd, waardoor hij een blijvende blindheid heeft opgelopen ;

Overwegende dat uit de zonder gevolg gerangschikte strafbundel not. parket nr. E.41008/1973 blijkt dat verweerder op 22 juli 1973 een einde aan zijn leven heeft willen maken door zich een kogel door het hoofd te jagen ; dat uit deze handelwijze blijkt dat de zelfmoordpoging gemeend was ; dat zij plaatsgreep na amper vier maanden huwelijksleven ;

Overwegende dat niet werd bewezen en zelfs niet wordt beweerd dat de zelfmoordpoging zou ingegeven geweest zijn door enige inbreuk op de huwelijksverplichtingen van eiseres ; dat verweerder haar geen enkele grief of tekortkoming toeschrijft ;

Overwegende dat evenmin werd bewezen of zelfs beweerd dat verweerder door krankzinnigheid was aangedast, waardoor hij ontoerekeningsvatbaar zou geweest zijn ;

Overwegende dat de zelfmoordpoging van verweerder dan ook als een grove belediging dient beschouwd te worden omdat door deze daad verweerder zich op de meest volstrekte wijze aan zijn huwelijksverplichtingen

heeft willen onttrekken ; dat zij een grove miskenning is van de genegenheid die eiseres hem toedroeg ;

dat de zelfmoordpoging tot gevolg heeft, dat verweerder zich vrijwillig op zulke wijze heeft verminkt dat hij, in plaats van te kunnen bijdragen tot de materiële en morele hulp aan eiseres, integendeel op blijvende wijze een beroep zal moeten doen op de vermeervoudigde materiële en morele hulp van eiseres, waar zulks normaal niet te verwachten was ;

Overwegende dat de eis dan ook dient ingewilligd te worden ;

(...)

ARBEIDSRECHTBANK TE TE HASSELT

1e KAMER – 25 FEBRUARI 1975

Voorzitter : de h. Panier

Eerste Substituut-arbeidsauditeur : de h. L'Homme

Advocaten : mrs. Bouveroux en Neven loco Jans

Arbeidsongeval—Ongeval op de weg van het werk—Bedrijfsfeest—Naviering met werkmakers—Afbreuk aan de chronologische en geografische normale arbeidsweg.

Na een bedrijfsfeest waaraan hij zich moreel niet kan onttrekken en waarop hij wel wat gedronken heeft, is haast onvermijdelijk en normaal aanvaard dat een werknemer verder met werkmakers op stap gaat om na te vieren. Het verkeersongeval dat hem alsdan overkomt is een ongeval op de weg van het werk, ook al reed de getroffene op dat ogenblik niet in de richting van zijn verblijfplaats en was er sedert het einde van het bedrijfsfeest een hiaat van anderhalf uur. Onder de gegeven omstandigheden kan men de getroffene niet verwijten afbreuk te hebben gedaan aan wat chronologisch en geografisch de normale arbeidsweg heet te zijn.

Assurantie van de Belgische Boerenbond t/ Wwe X.

1. Uiteenzetting der feiten

Wijlen de echtgenoot van eiseres is, na een verkeersongeval, omstreeks 22.30 uur aan de Herkenrodesingel te Hasselt (richting Kempischesteeweg), in de Salvatoriekliniek overleden op 23 mei 1974, omstreeks 1.30 uur.

De vordering strekt er toe te horen zeggen voor recht dat het ongeval waarvan kwestie een arbeidswegongeval is.

Op 22 mei 1974 had in de bedrijfsgebouwen van de werkgever van wijlen de echtgenoot van eiseres een receptie plaatsgehad, naar aanleiding van de inhuldiging van de nieuwe bedrijfsgebouwen. Deze gebouwen liggen aan de Herkenrodesingel.

Aangenomen wordt dat deze receptie duurde tot omstreeks 21 uur.

De rechtsvraag, door de zaak gesteld, is of wijlen de echtgenoot van eiseres zich op 22 mei 1974, omstreeks 22.30 uur, aan de Herkenrodesingel (richting Kempische steenweg), op de normale arbeidsweg bevond.

Eiseres beweert van wel. Verweester ontkent zulks met

klem, aanvoerend dat wijlen de echtgenoot van eisende partij, na het verlaten van de receptie tegen 21 uur, een chronologisch hiaat van 1.30 uur heeft in zijn tijdsverbruik, zodat niet meer kan gesproken worden van een naar de tijd normale arbeidsweg. Anderzijds reed de cusus, die in Kozen woonde, in de verkeerde richting, zodat de weg evenmin als geografisch normaal kan worden beschouwd.

Op die gronden meent verweester tot afwijzing van de vordering te moeten besluiten. Bovendien stelt zij dat het ongeval niet gebonden is aan de noodwendigheid voor het slachtoffer zich naar en van de arbeid te verplaatsen. Deze opmerking moet echter worden afgewezen, daar ze teruggaat op teksten die niet meer van kracht zijn op dit ogenblik.

2. Beoordeling

Het ongeval in kwestie gebeurde na een "luisterrijke receptie", die tegen 19 uur moest eindigen, maar die tot 21 uur doorliep.

Men kan als normaal aanvaarden dat het slachtoffer op die receptie wel wat had gedronken. Men kan evenzeer als gebruikelijk en normaal aanvaarden dat het slachtoffer met werkmakers na de receptie een "nareceptie" hield, waar nog wat gedronken werd.

Deze gegevens zijn algemeen bekend, dermate dat de rechtbank ze in casu voor verworven houdt. Na elke receptie is dit het geval. Men moet inderdaad rekening houden met factoren van collectieve psychologie, die dan spelen.

Wanneer een werknemer, na een bedrijfsfeest waaraan hij zich moreel niet kan onttrekken, in zulke toestand komt dat hij haast onvermijdelijk tot daden wordt aangezet als die welke aan wijlen de echtgenoot van eiseres worden toegeschreven, kan men de getroffene niet kwalijk nemen afbreuk te hebben gedaan aan hetgeen de chronologische en geografische normale arbeidsweg heet te zijn.

In die geest werd onder meer reeds gevonnis dat wanneer bij warm weer de werkgever aan zijn werknemers bier verstrekt, aan deze werknemers niet kan verweten worden de arbeidsweg in dronken toestand te hebben afgelegd (Vred. Lier, 31 juli 1958, *Tijdschrift voor vrede-rechters*, 321). Een vergelijkbaar vonnis werd gewezen naar aanleiding van een dodelijk ongeval waarvan mijnwerker het slachtoffer werd, na een in het bedrijf gehouden Sint-Barbarafeest (Arbrb. Tongeren, 3 mei 1971, onuitgegeven inz. Chirillo Wwe Wochnik t/ Kempense Steenkolenmijnen).

Aan de hand van hetgeen hierboven is gezegd kan worden aanvaard dat de arbeidsongevallenwetgeving principieel toepasselijk is.

(...)

Om die redenen,

De Arbeidsrechtbank, eerste kamer, na beraadslaging statuerend op tegenspraak :

Zegt voor recht dat de arbeidsongevallenwetgeving toepasselijk is op het dodelijk verkeersongeval dat aan de echtgenoot van eisende partij, op 22 mei 1974, te Hasselt, Herkenrodesingel (richting Kempischesteeweg), om 22.30 uur, overkomen is en aan de gevolgen waarvan hij op 23 mei 1974, omstreeks 1.30 uur overleden is.

VREDEGERECHT TE DEURNE

15 NOVEMBER 1974

Rechter : de h. W. De Messemaeker

Advocaat : mr. D'Espallier loco De Munck

Internationaal privaatrecht—Huwelijk—Art. 218 B.W.—Marokkaanse echtgenoten—Verstoting.

Als beide echtgenoten van Marokkaanse nationaliteit zijn en de man, overeenkomstig zijn nationale wet, zijn vrouw verstoten heeft, wat gelijkstaat met echtscheiding, is een eis op grond van art. 218 B.W. niet ontvankelijk.

Hamri t/ Fraihi

Overwegende dat de eis ertoe strekt, bij toepassing van art. 218 B.W., eiseres te doen machtigen, bij uitsluiting van haar echtgenoot, verweerder, diens inkomsten rechtstreeks in ontvangst te nemen ten belope van 65 % ;

Overwegende dat uit de verklaringen van beide partijen blijkt, dat zij beiden van Marokkaanse nationaliteit zijn ; dat derhalve in casu hun nationale wet van toepassing is, te weten de Marokkaanse Code Civil ;

Overwegende dat verweerder aanvoert en eiseres niet betwist, dat verweerder, overeenkomstig zijn nationale wet, zijn echtgenote heeft verstoten ; dat dit gelijk staat met een echtscheiding ;

Overwegende dat in die omstandigheden de eis, zoals gesteld bij verzoekschrift van 29 oktober 1974, onontvankelijk is ;

(...)

NOOT—Zie in dit nummer ook het vonnis van dezelfde vrederechter van 14 maart 1975.

VREDEGERECHT TE DEURNE

14 MAART 1975

Rechter : de h. W. De Messemaeker

Advocaten : mrs. De Coster en D'Espallier loco De Munck

Internationaal privaatrecht—Marokkaanse echtgenoten—Verstoting—Levensonderhoud—Voor de verstoten vrouw—Voor de kinderen—Art. 218 B.W.

Volgens de Marokkaanse wet blijft de onderhoudsplicht van de man tegenover de vrouw in geval van eenvoudige verstoting bestaan gedurende een periode van drie maanden (retraite de continence), tenzij de vrouw het huis waar zij de retraite moet doorbrengen verlaat.

Na het definitief worden van de verstoting kan de vrouw aanspraak maken op een "don de consolation", die in verhouding dient te staan tot de toestand en de middelen van de vrouw. Er is geen beletsel om deze "don" gelijk te stellen met een onderhoudsgeld na echtscheiding, dat aan de vrouw wordt toegekend in de vorm van een maandelijks uitkering.

Volgens de Marokkaanse wet heeft de vader de plicht zijn kinderen te onderhouden, op voorwaarde dat hij bij machte is aan zijn eigen noden en behoeften te voldoen.

Een eis tot inkomstendelegatie overeenkomstig art. 218 B.W. is niet meer toelaatbaar als de verstoting definitief geworden is.

Hamri t/ Fraihi

Overwegende dat de eis strekt tot veroordeling van verweerder tot het betalen van een onderhoudsgeld van 12.500 frank per maand vanaf 8 oktober 1974 ten behoeve van eiseres, en van 8.000 frank per maand vanaf 8 oktober 1974 ten behoeve der beide minderjarige kinderen van partijen, deze onderhoudsgelden betaalbaar ten huize van eiseres en op voorhand, en gekoppeld aan de index der kleinhandelsprijzen, met dien verstande dat elke verhoging van de index met twee punten een verhoging van het onderhoudsgeld met 2 % medebrengt ; bovendien, tot machtiging van eiseres om, bij uitsluiting van verweerder, diens inkomsten rechtstreeks in ontvangst te nemen ;

Overwegende dat partijen en hun minderjarige kinderen de Marokkaanse nationaliteit hebben, zodat zij, wat de huidige eis in onderhoudsgeld aangaat, onderworpen zijn aan hun nationale wet, te weten de "Moudawwana" of "Code du Statut personnel" ;

Overwegende dat, overeenkomstig de Marokkaanse wet, verweerder zijn echtgenote op 8 november 1974 heeft verstoten ;

Wat het onderhoudsgeld ten behoeve van eiseres betreft

Overwegende dat de Marokkaanse wetgeving de onderhoudsplicht van de man t.o.v. zijn echtgenote — de zogeheten "Nafaqa" — voorziet ; dat de "Nafaqa" blijft bestaan ten voordele der vrouw in geval van eenvoudige verstoting door de man, en zulks gedurende een periode van drie maanden, geheten "retraite de continence", gedurende welke de man de verstoting ongedaan kan maken ;

Overwegende dat verweerder opmerkt dat de "Nafaqa" na eenvoudige verstoting slechts eisbaar is indien de vrouw gedurende deze periode van drie maanden het huis niet verlaat ;

Overwegende dat de Marokkaanse wetgeving ter zake bepaalt dat de "Nafaqa" niet verschuldigd is wanneer de vrouw, zonder geldige reden, het huis waar zij de "retraite de continence" dient door te brengen verlaat ;

Overwegende dat Wij opmerken dat, tijdens hun huwelijk, partijen wettelijk en feitelijk gehuisvest waren te Deurne, Boshovestraat 52, waar eiseres nog steeds woonachtig is ; dat zij zodoende het huis niet verlaten heeft, en de voorwaarden voor toepassing van de "Nafaqa" tijdens de drie maanden durende "période de continence" vervuld zijn ;

Overwegende dat, steeds volgens de Marokkaanse wetgeving, de verstoten echtgenote, na het definitief worden der verstoting door het feit dat de man niet is teruggekomen op de verstoting tijdens de periode van "retraite", aanspraak kan maken op een "Mout'a" of "don de consolation", die in verhouding dient te staan tot de toestand en de middelen der vrouw ;

Overwegende dat de Moudawwana de "Mout'a" niet omschrijft, en er, aldus, geen wettelijk beletsel is dat deze "don de consolation", in vergelijking met de Bel-

gische wetgeving inzake onderhoudsgeld na echtscheiding (art. 301 B.W.) aan eiseres zou worden toegekend onder de vorm van een maandelijks door verweerder te betalen onderhoudsgeld ;

Wat het onderhoudsgeld ten behoeve der kinderen betreft

Overwegende dat art. 124 van de "Moudawwana" bepaalt, dat de vader de plicht heeft zijn kinderen te onderhouden, op voorwaarde dat hij bij machte is aan zijn eigen noden en behoeften te voldoen ;

Overwegende dat deze voorwaarde in casu vervuld is, aangezien verweerder havenarbeider is, en zich de luxe heeft kunnen permitteren een afzonderlijke woonplaats te betrekken en verschillende aankopen op krediet te verrichten ;

Wat de hoegrootheid van het onderhoudsgeld betreft

Overwegende dat eiseres twee minderjarige kinderen, respectievelijk geboren op 8 september 1969 en 27 september 1971, ten laste heeft ; dat niet bewezen is dat zij over eigen inkomsten beschikt ;

Overwegende dat verweerder havenarbeider is ; dat hij Ons een loonboekje over het jaar 1974 voorlegt, waaruit zou blijken dat hij gemiddeld 3.201 frank per week netto verdient ;

Overwegende dat het effectieve loon van een havenarbeider moeilijk te achterhalen is, rekening houdend met tal van bijkomstige "verdiensten" waarvan het bewijs niet steeds wordt voorgebracht ; dat in elk geval het werkloon van een normaal werkende havenarbeider heel wat hoger is dan het loon door verweerder aangehaald, zodat er redelijke vermoedens zijn dat zulks ook voor verweerder het geval is ; dat dit vermoeden nog gesterkt wordt door de opwerping van eiseres, dat verweerder tijdens het huwelijk minstens 1500 frank per shift verdiende ;

Overwegende dat, met inachtneming van al deze elementen het onderhoudsgeld ten behoeve van eiseres zowel gedurende de periode van "retraite", aanvangend op 8 oktober 1974, als na het definitief worden der verstoting, in billijkheid dient geraamd op 5.000 frank per maand, en het onderhoudsgeld voor de kinderen in billijkheid dient vastgesteld op 2.000 frank per maand en per kind, evenwel zonder indexatie ;

Wat de eis tot machtiging op grond van art. 218 B.W. betreft

Overwegende dat verweerder opwerpt dat, daar de nationale wet van partijen geen inkomstendelegatie kent, de procedure van art. 218 B.W. niet toepasselijk kan worden gesteld ;

Overwegende dat eiseres daartegenover stelt dat de inkomstendelegatie slechts een modaliteit of vorm is van de uitvoering ener onderhoudsverplichting, en niet kan beschouwd worden als behorende tot het "personeelsstatuut" waarop de nationale wet van partijen toepasselijk is ;

Overwegende dat eiseres evenwel uit het oog verliest dat, naar de normen der Belgische wetgeving, de bepalingen van art. 218 B.W. slechts toepasselijk zijn zolang er een "huishouden" bestaat, d.i. gedurende het samenwonen der echtelieden, door de rechtspraak uitgebreid tot

de gevallen van feitelijke scheiding tussen echtgenoten onder bepaalde voorwaarden ; dat er echter ter zake geen "huishouden" noch feitelijke scheiding tussen partijen bestaat, aangezien partijen, naar de Marokkaanse wet, echtgescheiden zijn door de inmiddels definitief geworden verstoting van eiseres door verweerder ; dat in die omstandigheden de eis tot loonsdelegatie als niet-toelaatbaar voorkomt ;

(...)

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (2e Kamer), 4 februari 1975

Geneeskunst—Voor hoger beroep vatbare beslissingen van een provinciale raad van de Orde der Geneesheren.

Het cassatieberoep van eiser tegen een beslissing van de Provinciale Raad van de Orde der Geneesheren te Antwerpen van 26 juni 1974, die beslist dat hij vanaf die datum geen voorzitter van de raad meer is, wordt niet ontvankelijk verklaard, omdat de beslissing niet in laatste aanleg gewezen is :

"Overwegende dat luidens artikel 13, lid 1 van het koninklijk besluit nr. 79 van 10 november 1967 de raden van beroep van de Orde der geneesheren kennis nemen van het hoger beroep tegen de beslissingen van de provinciale raden, die artikel 6, 1° of 2°, toepassen ;

"Dat door melding te maken van de beslissingen genomen met toepassing van artikel 6, 1° of 2°, deze bepaling de beslissingen uitsluit die, zoals de in artikel 6, 5°, genoemde beslissingen, krachtens een uitdrukkelijke wetsbepaling in laatste aanleg gewezen zijn, doch niet ertoe strekt de mogelijkheid van hoger beroep tot de aangehaalde beslissingen te beperken ;

"Dat artikel 13, lid 1, aldus de algemene regel bevestigt dat hoger beroep openstaat tegen alle beslissingen van de provinciale raden, ook tegen die genomen buiten hun bevoegdheid zoals deze omschreven is in artikel 6 of een andere wetsbepaling, tenzij de wet bepaalt dat zij in laatste aanleg gewezen zijn ;

"Overwegende dat de bestreden beslissing, nu zij niet valt onder de beslissingen die krachtens de wet in laatste aanleg gewezen zijn, vatbaar is voor hoger beroep en, krachtens de artikelen 608 van het Gerechtelijk Wetboek en 23 van het koninklijk besluit nr. 79 van 10 november 1967, derhalve niet voor voorziening in cassatie."

(Voorzitter : de h. Wauters—Raadsheer-rapporteur : de h. de Vreese—Advocaat-generaal : de h. Lenaerts—Advocaten : mrs. A. Houtekier en H. De Bruyn—In de zaak : G. t/ Orde der Geneesheren).

Hof van Cassatie (3e Kamer), 12 februari 1975

Openbaar ministerie—Hoger beroep van het openbaar ministerie als de openbare orde zijn tussenkomst vergt—Inzake arbeidsongevallen.

Tweede verweerder in cassatie had de arbeidsongevallen-verzekeraar gedagvaard om de betaling in kapitaal te krijgen van het derde van de waarde van de hem ingevolge een arbeidsongeval toegekende rente. De rechter verklaarde de eis gegrond en berekende het bedrag van het derde in kapitaal volgens de bij het K.B. van 13 april 1936 gevoegde

schal F. Alleen de arbeidsauditeur tekende hoger beroep aan: hij vorderde, dat het derde in kapitaal zou berekend worden volgens de bij het K.B. van 21 december 1971 gevoegde schaal F. Het arrest (Arbh. Luik, afd. Hasselt, 15 november 1973) dat dit hoger beroep ontvankelijk en gegrond verklaart, wordt op cassatieberoep van de verzekeraar op volgende gronden vernietigd:

"Overwegende dat, naar luid van artikel 1052 van het Gerechtelijk Wetboek zoals gewijzigd bij artikel 27 van de wet van 30 juni 1971, de procureur-generaal en de arbeidsauditeur, onverminderd het vorderingsrecht van het openbaar ministerie, zoals het geregeld is door dit wetboek of door bijzondere wetten, hoger beroep kunnen aantekenen tegen de beslissingen van de arbeidsrechtbanken, in aangelegenheden als bedoeld in de artikelen 578, 7°, 580, 581, 582, 1° en 2°, en 583;

"Overwegende dat artikel 579, hetwelk onder meer betrekking heeft op de vorderingen betreffende de vergoeding van de schade voortvloeiende uit arbeidsongevallen en uit ongevallen op de weg van en naar het werk, in de opsomming van artikel 1052 niet begrepen is;

"Overwegende dat, weliswaar, het openbaar ministerie, op grond van artikel 138 van het Gerechtelijk Wetboek, ambtshalve mag optreden telkens als de openbare orde zijn tussenkomst vergt;

"Overwegende dat dit artikel niet impliceert dat het openbaar ministerie ambtshalve mag optreden telkens als enigerlei bepaling, opgenomen in een wet van openbare orde of die deze orde raakt, is miskend;

"Overwegende dat de vereisten van de openbare orde die, in de zin van dit artikel, zulk een optreden kunnen rechtvaardigen, impliceren dat de openbare orde in gevaar wordt gebracht door een toestand die dient verholpen te worden;

"Dat eruit volgt dat, in zaken van arbeidsongevallen, het openbaar ministerie slechts ontvankelijk is om aldus op te treden, wanneer blijkt dat het doel van dit optreden erin bestaat een toestand te verhelpen welke de openbare orde, die het openbaar ministerie moet verdedigen, in gevaar brengt en derhalve niet mag worden behouden;

"Overwegende dat uit de enkele omstandigheid dat het bedrag van het derde in kapitaal volgens een oud of een nieuw barema dient te worden berekend, niet kan worden afgeleid dat daaruit, door het feit zelf, een toestand is voortgevloeid welke het optreden van ambtswege van het openbaar ministerie rechtvaardigt".

(Voorzitter-rapporteur: de h. Naulaerts—Advocaat-generaal: de h. Detournay—Advocaten: mrs. J. Fally en H. Simont—In de zaak: La Belgique industrielle t/ Procureur-generaal bij het Hof van Beroep te Luik en Caris).

NOOT—Zie Cass., 3 mei 1958, *Pas.*, 1958, I, 968; 28 maart 1974, *R.W.*, 1974-75, 343; 4 december 1974, *R.W.*, 1974-75, 1435.

Hof van Cassatie (1e Kamer), 13 februari 1975

Geneeskunst—Tucht—Fouten begaan naar aanleiding van de uitoefening van het beroep.

Eiser tot cassatie, tegen wie door de raad van beroep van de Orde der Geneesheren, met het Frans als voertaal (beslissing van 19 maart 1974) wegens het deelnemen aan straatbetogingen de tuchtstraf van de berisping is uitgesproken, beweert dat, terwijl de provinciale raad en de raad van beroep o.m. bevoegd zijn om tuchtmaatregelen te treffen tegen op de lijst ingeschreven leden van de Orde wegens fouten die ze in de uitoefening van hun beroep of naar aanleiding ervan begaan, alsook wegens zware fouten bedreven buiten de beroepsbedrijvigheid als die fouten de eer of de waardigheid van het beroep kunnen aantasten, uit de be-

slissing toch niet blijkt, dat de in aanmerking genomen feiten gebeurd zijn in de uitoefening of naar aanleiding van de uitoefening van het geneeskundig beroep of dat hij zware fouten zoals hierboven omschreven begaan heeft.

"Overwegende dat uit de vaststellingen van de beslissing blijkt dat eisers deelneming 'aan luidruchtige en niet zeer waardige straatbetogingen', waarvan ze verklaart dat ze 'strijdig zijn met de bescheidenheid en de waardigheid van het geneeskundig korps', plaatsgevonden heeft naar aanleiding van de uitoefening van zijn beroep en niet buiten zijn beroepsbezigheid; dat die beslissing er inderdaad op wijst, enerzijds dat die betogingen onmiddellijk volgden op het einde van eisers voorlopige hechtenis opgelopen als gevolg van vervolgingen wegens schending van artikel 350 van het Strafwetboek en anderzijds dat een van die betogingen plaatsvond ten gunste van de contraconceptie en de abortus;

"Overwegende dat, aangezien de raad van beroep er aldus op gewezen heeft dat de fouten die hij aan eiser verwijt, in verband stonden met de uitoefening van zijn beroepsbedrijvigheid, de beslissing zich niet meer moest uitspreken over het feit dat het zware fouten waren, een voorwaarde die door artikel 6, 2°, van het koninklijk besluit nr. 79 van 10 november 1967 enkel vereist wordt voor fouten buiten die bedrijvigheid bedreven;

Dat eruit volgt dat de beslissing regelmatig met redenen omkleed en wettelijk gerechtvaardigd is."

(Voorzitter: de h. Perrichon—Raadsheer: de h. Trousse—Advocaat-generaal: de h. Charles—Advocaten: mrs. Fally en De Bruyn—In de zaak: P. t/ Orde der Geneesheren).

Hof van Cassatie (1e Kamer), 20 februari 1975

1. Afstand van recht—Bewijs—2. Gewijsde—Vereisten—Identiteit van voorwerp en oorzaak—Identiteit van de fundamentele bestanddelen van de twee gedingen.

Hoewel de huurder zijn verlangen om het recht op hernieuwing van de handelshuur uit te oefenen te laat ter kennis van de verhuurster had gebracht, beriep deze zich niet op het daaruit voortvloeiend verval; zij weigerde de hernieuwing om aan het onroerend goed een bestemming te geven die elke handelshuuronderneming uitsloot (art. 16, I, 2°, Handelshuurwet), bekwam op die grond bij vonnis van de vrederechter op 29 januari 1969 de uitzetting van de huurder en betaalde hem een vergoeding gelijk aan één jaar huur. Toen zij in 1970 door de huurder werd gedagvaard tot betaling van een vergoeding overeenkomstig art. 25, 3°, Handelshuurwet, omdat zij haar voornemen niet ten uitvoer had gebracht, beriep zij zich voor de eerste maal op het verval. Aannemend dat zij niet had afgezien van haar recht zich op het verval te beroepen, wees de rechter de eis van de huurder af.

Een eerste cassatiemiddel tegen dit vonnis (Rb. Brussel, 21 september 1973), waarin de huurder beweert, dat de verhuurster het verval gedekt had, wordt als volgt verworpen:

"Overwegende dat, zowel uit de bijkomende conclusie waarop het middel zich beroept als uit dit middel zelf, blijkt telijk Wetboek, in burgerlijke zaken, de exceptie van het geding, besloten door het vonnis van 29 januari 1969, en ten tijde van de uitvoering van dat vonnis, mogelijk niet op de hoogte was van het bij artikel 14, lid 1, bepaald verval;

"Dat het middel erop neerkomt te overwegen dat het zonder belang is dat verweerster, ten tijde van de feiten waarop eiser zich beroept in zijn bijkomende conclusie, niet op de hoogte zou geweest zijn van de, uit de laattijdige betekening van de eis tot hernieuwing van de huur, voortvloeiende oorzaak van verval; dat noodzakelijkerwijs uit die feiten, met name uit de omstandigheid dat verweerster tegen de eis een

in de wet bepaalde grond van weigering opgeworpen heeft, zou moeten afgeleid worden, dat zij onherroepelijk afgezien zou hebben zich op dat verval te beroepen;

"Overwegende dat de feiten waarop het middel steunt, alleen en op zichzelf, dergelijke gevolgtrekking niet kunnen verantwoorden; dat het noodzakelijk karakter dat het middel aan zulke gevolgtrekking verleent, evenmin volgt uit de wettelijke bepalingen waarop het zich beroept;

"Dat derhalve, zonder die wettelijke bepalingen te schenden, het vonnis steunt op het feit dat de aan de rechtbank voorgelegde gegevens, daarin begrepen de in de bijkomende conclusie aangevoerde feiten, niet bewezen, zelfs niet impliciet, dat verweerster afgezien zou hebben zich op het verval te beroepen;

"Dat het middel niet kan worden aangenomen."

Het Hof verwerpt ook het tweede middel, dat de huurder baseert op de schending van de artt. 23-26 en 28 Ger.W. en de artt. 1317, 1319, 1320 en 1350, 3°, B.W., en waarin hij betoogt dat, om te weten of een uit het gewijsde afgeleid middel kan worden aangenomen, rekening moet worden gehouden met de fundamentele bestanddelen van de twee gedingen en onderzocht moet worden, of het mogelijk is de nieuwe aanspraak aan te nemen zonder het uit de vorige beslissing verkregen voordeel teniet te doen en uit het feit, dat het voorwerp en de oorzaak van een rechtsvordering waarover definitief beslist werd en het voorwerp en de oorzaak van een latere rechtsvordering tussen dezelfde partijen niet identiek zijn, niet kan worden afgeleid dat zulke identiteit ten aanzien van geen enkele aanspraak of betwisting van een partij in het een of ander geding bestaat:

"Overwegende dat uit de regelmatig aan het Hof voorgelegde stukken, met name uit de voor de vrederechter genomen conclusie en uit het door deze op 29 januari 1969 gegeven vonnis, blijkt dat dit vonnis, buiten elke betwisting betreffende de regelmatigheid van de in 1968 door eiser ingediende eis tot hernieuwing, zich ertoe beperkt heeft, om die eis ongegrond te verklaren, de weigering te bekrachtigen die verweerster, in haar conclusie, enkel op grond van artikel 16, I, 2°, van de wet op de handelshuur heeft willen motiveren;

"Dat uit de processtukken blijkt dat het vraagstuk betreffende het bij artikel 14, lid 1, bepaald verval, voortspuitend uit de te late betekening van de eis tot hernieuwing, slechts naar voren is gekomen en een twistpunt is geworden in het geding in september 1970 ingesteld door eisers rechtsvordering tot het bekomen van een bijkomende vergoeding wegens uitzetting op grond van artikel 25, 3°, van de wet;

"Overwegende dat, enerzijds, nu de nietigheid die uit voornoemd verval voortspuit, betrekkelijk is en die nietigheid voor de vrederechter niet aangevoerd werd, het aan deze niet behoorde er kennis van te nemen; dat derhalve het door hem op 29 januari 1969 gegeven vonnis dienaangaande zelfs niet impliciet, zoals het middel onderstelt, heeft kunnen beslissen dat eiser zijn wil om het recht op hernieuwing van de huur uit te oefenen geldig te kennen gegeven had;

"Dat derhalve, wat het verval betreft waarop verweerster zich later beriep, het vonnis van 29 januari 1969 geen enkel gezag van het gewijsde heeft;

"Overwegende dat, anderzijds, indien de weigering van verweerster, zoals zij ze gegrond had en zoals het vonnis van 29 januari 1969 ze bevestigd heeft, impliceerde dat zij krachtens artikel 25, 1°, verplicht was de vergoeding wegens uitzetting te betalen die gelijk is aan één jaar huur, dat vonnis daarentegen niet tot gevolg heeft kunnen hebben dat ten voordele van eiser van rechtswege het recht op een bijkomende vergoeding wegens uitzetting ontstaat; dat dergelijk recht slechts later, overeenkomstig de modaliteiten van artikel 25, 3°, kon ontstaan, voor zover de voorwaarden van deze wettelijke bepaling verwezenlijkt worden;

"Overwegende dat, krachtens artikel 23 van het Gerech-

telijk Wetboek, in burgerlijke zaken, de exceptie van het gewijsde onderstelt dat het voorwerp, de oorzaak en de partijen identiek zijn;

"Dat uit het voorgaande niet alleen blijkt dat, zoals het bestreden vonnis terecht zegt, noch het voorwerp noch de oorzaak identiek waren bij de eis waarover het in kracht van gewijsde gegane vonnis van 29 januari 1969 uitspraak gedaan had en de eis tot het bekomen van een bijkomende vergoeding, die het bestreden vonnis ongegrond verklaart, maar dat bovendien de fundamentele bestanddelen van de twee gedingen, waarvan die eisen de aanleiding waren, niet dezelfde zijn;

"Dat derhalve, door, om eisers rechtsvordering ongegrond te verklaren, de exceptie van het gewijsde die hij bevoordeelde af te leiden uit het vonnis van 29 januari 1969, te verwerpen, het vonnis de wet juist toegepast heeft;

"Dat het middel niet kan worden aangenomen."

(Voorzitter-rapporteur: de h. Perrichon—Advocaat-generaal: de h. Ballet—Advocaten: mrs. Fally, Bayart en Dassesse—In de zaak: Lintermans t/ Bavré en Marchal).

Hof van Cassatie (1e Kamer), 21 februari 1975

Internationaal privaatrecht—De op een contract toepasselijke wet beheerst het tot stand komen, het bestaan, de voorwaarden en de gevolgen van het contract—Bewijs door middel van een factuur.

Böhme, eiser tot cassatie, een in Duitsland wonende handelaar, was voor de Rechtbank van Koophandel te Gent gedagvaard tot betaling van de prijs van wol die Imcotex hem, naar zij beweerde, verkocht had. De rechtbank verklaarde zich ratione loci bevoegd en veroordeelde Böhme op grond dat hij de factuur had aanvaard, daar hij er niet tijdig tegen had geprotesteerd, en derhalve de verkoop bewezen was en de koper tevens gebonden was door het in de factuur voorkomende beding betreffende de bevoegdheid van de Gentse gerechten. Het arrest dat dit vonnis in hoger beroep bevestigde (Hof Gent, 22 juni 1972) wordt op de volgende gronden vernietigd:

"Overwegende dat de partijen betoogden dat de beslissing van het geschil afhangt van de vraag of eiser, ingevolge de aanvaarding van de factuur, zijn instemming had betuigd met de bedingen ervan; dat die aanvaarding in de stelling van eiser volgens de Duitse wet op uitdrukkelijke wijze dient te geschieden, doch in de stelling van verweerster volgens de Belgische wetgeving, nu die aanvaarding door alle bewijsmiddelen, vermoedens inbegrepen, bewezen mag worden, ook stilzwijgend kan geschieden;

"Overwegende dat het arrest dienaangaande enkel beschouwt dat 'wanneer zoals ten deze het bestaan van de rechtshandeling of van de overeenkomst betwist wordt, de *lex contractus* geen uitkomst kan bieden, omdat vooraf het bestaan van het contract of van de rechtshandeling moet uitgemaakt worden', en daaruit afleidt dat, om het probleem op te lossen welke bewijsmiddelen toegelaten zijn om dit bestaan te bewijzen, naar de *lex fori*, ten deze de Belgische wet, moet worden gegrepen;

"Overwegende dat de op de contracten toepasselijke wet niet slechts hun voorwaarden en gevolgen, maar ook hun tot stand komen en dus hun bestaan beheerst;

"Overwegende dat het arrest zijn beslissing luidens welke de *lex fori* moet worden toegepast, uit bovenvermelde beschouwing niet kon afleiden en zodoende artikel 97 van de Grondwet schendt."

(Voorzitter: de h. Delahaye—Raadsheer-rapporteur: de h. Van Leckwijck—Advocaat-generaal: de h. Tillekaerts—Advocaat: mr. A. Bayart—In de zaak: Böhme t/ N.V. Imcotex).

Hof van Cassatie (1e Kamer), 27 februari 1975

Auteursrecht—Uitvoering van een muzikaal werk in het openbaar—Door middel van een radiotoestel in een kapsalon.

Het Hof vernietigt de bestreden beslissing (Vred. Herstal, 14 december 1973) die de vordering van eisers (Sabam en vijf auteurs) verwerpt, welke strekte tot veroordeling van verweerder tot betaling van een vergoeding van de door hen geleden schade ten gevolge van de publieke uitvoering, door verweerder, van muzikale werken van de auteurs met miskenning van hun auteursrecht op die werken. Het vonnis neemt in aanmerking, dat verweerder voor zichzelf in een openbare plaats, zijn kapsalon, van een radiotoestel gebruik maakte en dat de aanwezigen de uitzendingen ervan konden horen; met verwijzing naar de Wet van 26 januari 1960 die voor zulke ontvangsttoestellen een afzonderlijke belasting instelt, beslist het "dat het gebruik van zulk afzonderlijk belast toestel niet mag worden beschouwd als zijnde van rechtswege een openbare uitzending in de zin van art. 16 van de Wet van 22 maart 1886", maar "dat in dat geval de eisende partij zou moeten aantonen dat het toestel niet alleen voor persoonlijk gebruik geplaatst werd, maar ook voor een collectief gebruik dat de door de wet gewenste openbaarheid uitmaakt".

"Wat het eerste onderdeel betreft :

"Overwegende dat, onverminderd de toepassing van de Wet van 11 maart 1958, die ten deze niet dienstig is, alleen de auteur van een letterkundig werk of van een kunstwerk luidens artikel 1 van de wet van 22 maart 1886 het recht heeft zijn werk opnieuw uit te geven of machtiging te verlenen het op welke wijze ook weer te geven; dat artikel 16 van dezelfde wet preciseert dat geen enkel muzikaal werk geheel of gedeeltelijk in het openbaar uitgevoerd of vertoond mag worden, zonder toestemming van de auteur;

"Overwegende dat blijkt uit de bepalingen van de wet van 26 januari 1960 betreffende de taksen op de toestellen voor het ontvangen van radio-omroepuitzendingen, dat de taks ten laste van de houder van die toestellen voor het ontvangen van omgeroepen uitzendingen onafhankelijk is van het voorwerp van de verschillende omgeroepen uitzendingen;

"Dat deze wet derhalve de rechten die krachtens de wet van 22 maart 1886 aan de auteur van een letterkundig werk of een kunstwerk zijn toegekend, op geen enkele wijze begrenst of beperkt;

"Wat het tweede onderdeel betreft :

"Overwegende dat noch artikel 16 van de wet van 22 maart 1886 noch enige andere wetsbepaling de noodzaak van de instemming van de auteur afhankelijk stellen van de voorwaarde dat degene die het werk in het openbaar uitvoert of vertoont, handelt 'voor een collectief gebruik', zoals het vonnis dit beslist;

"Dat het auteursrecht beschermd is zodra de uitzending daadwerkelijk openbaar en hoorbaar is;

"Dat geen enkel van de redenen van het vonnis het beschikkend gedeelte ervan wettelijk rechtvaardigt."

(Voorzitter : de h. Perrichon—Raadsheer-rapporteur : de h. Closon—Procureur-generaal : de h. Delange—Advocaat : mr. Dassel—In de zaak : Coöp. V. Sabam e.a. t/ Mannoni).

NOOT—Zie Cass., 26 februari 1960, *Pas.*, 1960, I, 745. Zie voorts Cass., 25 mei 1972, *R.W.*, 1972-73, 1421 : het al dan niet openbaar karakter van de uitvoering hangt niet af van de aard van het lokaal, maar van de toegangsvoorwaarden tot dit lokaal; het hangt evenmin af van het bestaan of niet-bestaan van publiciteit.

Hof van Cassatie (2e Kamer), 3 maart 1975

Strafvordering—Verhoor van getuige ter terechtzitting—Eed—Jeugdrechtbank.

Ook de ter terechtzitting van de jeugdrechtbank gehoorde getuigen moeten alvorens te getuigen de eed in de bewoordingen van de wet afleggen :

"Overwegende dat noch uit de vaststellingen van processen-verbaal van de terechtzittingen van 23 oktober 1973 en van 5 maart 1974 van de Jeugdrechtbank te Brussel, waarop zij werden gehoord, noch uit de uitgifte van het beroepen vonnis blijkt dat de getuigen (...) ter terechtzitting en alvorens te getuigen de eed in de bewoordingen van de wet hebben afgelegd;

"Dat dientengevolge de verklaringen van die getuigen onwettelijk werden afgenomen en derhalve nietig zijn."

Het Hof stelt voorts vast, dat in hoger beroep het bestreden arrest (Hof Brussel, jeugdkamer, 3 oktober 1974), verre van die getuigenissen te weren om tot zijn overtuiging te komen, er zich voor zijn beslissing op beroept :

"Dat het hof van beroep aldus de nietigheid waardoor die getuigenissen waren aangetast, tot de zijne heeft gemaakt;

"Overwegende dat, daar de voorschriften van artikel 155 van het Wetboek van Strafvordering van openbare orde zijn, het middel tot staving van de voorzieningen van de burgerlijke partijen voor het Hof kan worden opgeworpen, hoewel de eisers de nietigheid voor de feitenrechter niet hebben ingeroepen."

(Voorzitter : ridder Rutsaert—Raadsheer-rapporteur : baron Vinçotte—Advocaat-generaal : de h. Krings—Advocaten : mrs. Fally en De Bruyn—In de zaak : P. e.a. t/ C. e. a.).

Hof van Cassatie (2e Kamer), 3 maart 1975

Bossen en wouden—Art. 165, lid 2, Boswetboek—Zonder wettige reden, maar zonder enig in lid 1 vermeld gereedschap, in een bos buiten de gewone wegen aangetroffen worden—Beoordelingsrecht van de rechter voor het toepassen van een straf.

Het Hof verwerpt het cassatieberoep van de procureur des Konings tegen een vonnis (Corr. Verviers, 13 mei 1974) dat verweerder, die op grond van art. 165, lid 2, Boswetboek vervolgd werd, vrijspreekt. Het middel is afgeleid uit de schending van die bepaling, doordat het vonnis verweerder vrijspreekt door te overwegen, dat een wandeling een wettige reden is voor de aanwezigheid van iemand buiten de gewone wegen van een bos.

"Overwegende dat krachtens artikel 165, lid 2, van het Boswetboek een ieder die zonder wettige reden in een bos buiten de gewone wegen wordt aangetroffen, indien hij geen van de in lid 1 vermelde gereedschappen bij zich heeft, naar gelang van de omstandigheden tot geldboete van twee frank kan worden veroordeeld;

"Overwegende dat blijkens die tekst de rechter over een beoordelingsrecht beschikt met betrekking tot het toepassen van een straf;

"Overwegende dat de rechter ten deze steunt met name op die beoordelingsbevoegdheid om verweerder vrij te spreken;

"Dat hij aldus zijn beslissing wettelijk rechtvaardigt;

"Overwegende dat voor zover het middel het door de rechter aangenomen begrip van wettige reden bekritiseert, het gericht is tegen een ten overvloed gegeven overweging van het vonnis en derhalve niet ontvankelijk is."

(Voorzitter: ridder Rutsaert—Raadsheer-rapporteur: de h. Meeùs—Advocaat-generaal: de h. Krings—In de zaak: Procureur des Konings te Verviers t/ Fettweis).

NOOT—Lid 1 van art. 165 Boswetboek heeft betrekking op diegene die zonder wettige redenen in een bos buiten de gewone wegen wordt aangetroffen met een hakmes, aks, bijl of ander soortgelijk gereedschap. Terwijl dat lid bepaalt dat degene die in zulke omstandigheden wordt aangetroffen "wordt veroordeeld tot geldboete van vijf frank", zegt lid 2 dat de overtreder als hij geen gereedschap bij zich heeft, "naar gelang van de omstandigheden kan worden veroordeeld tot geldboete van twee frank".

Hof van Cassatie (2e Kamer), 3 maart 1975

Vonnissen en arresten—Verbod meer toe te kennen dan gevraagd is.

Voor de correctionele rechtbank werden van eiser tot cassatie door verweerder, burgerlijke partij, aparte bedragen gevorderd voor elk van de bestanddelen van de schade die eiser verweerder had toegebracht, onder meer 47.750 fr. en 50.000 fr. voor de morele schade wegens tijdelijke resp. blijvende ongeschiktheid tot het verrichten van persoonlijke arbeid. Het totaal van die verschillende vergoedingen bedroeg 428.902 fr.

Het bestreden vonnis (Corr. Charleroi, 9 oktober 1974) verklaarde een van de vorderingen ongegrond, besliste dat andere dienden te worden verminderd, en schatte de vergoedingen voor morele schade wegens tijdelijke en blijvende ongeschiktheid op 100.000 fr. resp. 200.000 fr. Het totale schadebedrag bereikte zo 490.809 fr. Het vonnis kende verweerder 428.902 fr. toe, op grond dat de rechtbank aan de burgerlijke partij slechts het door deze gevraagde bedrag kan toekennen.

"Overwegende dat aldus, hoewel het vonnis de aangevoerde tegenstrijdigheid niet inhoudt, daar uit de redengeving blijkt dat in de eindrekening rekening werd gehouden met de vermindering van de bedragen waarop de burgerlijke partij aanspraak maakte, het echter aan deze voor bepaalde bestanddelen van de schade hogere bedragen toekent dan die welke gevraagd werden; dat het aldus het verbod niet is nagekomen, dat aan de rechter bij artikel 1138, 2°, van het Gerechtelijk Wetboek is opgelegd."

(Voorzitter: ridder Rutsaert—Raadsheer-verslaggever: baron Vinçotte—Advocaat-generaal: de h. Krings—In de zaak: Keymolen t/ Tembuyser).

EUROPEES RECHT

Weekoverzicht van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen

(14 april - 2 mei 1975)

Het Hof ontving de afgelopen weken een aantal vooraanstaande bezoekers:

- 14 april - leden van het Corte Costituzionale (Italië)
- 15-17 april - leden van de Beierse "Richterverein"
- 16-17 april - leden van Britse parlamentscommissies
- 18 april - leden van het "Centre de formation professionnelle des Avocats" uit Metz en Nancy.

Conclusies

Zaak 71/74 FRUBO tegen Commissie

Beroep tot nietigverklaring van de beschikking van de Commissie van 25 juli 1974 betreffende een procedure op grond van artikel 85 van het E.E.G.-Verdrag (IV/26.602-FRUBO) (P.B. 1974, L 237).

Advocaat-generaal: J.P. Warner.

Zaak 74/74 C.N.T.A. tegen Commissie

Schadevergoeding.

Advocaat-generaal: A. Trabucchi.

Mondelinge Behandeling

Gevoegde zaken 40-48, 50, 54-56, 111, 113 en 114/73
SUIKER UNIE e.a. tegen Commissie

Beroep tot nietigverklaring van de beschikking van de Commissie van 2 januari 1973 (Suiker).

(De pleidooien van de 16 verzoeksters en van de Commissie hebben een volle week (14-19 april) in beslag genomen).

Zaak 93/74

Pastificio Triestino tegen Amministrazione Finanze

Verzoek van de Pretura te Triëst om een prejudiciële beslissing inzake de uitlegging van artikel 4bis van verordening (EEG) nr. 509/73 van de Raad van 22 februari 1973 tot wijziging van verordening (EEG) nr. 974/71 betreffende bepaalde conjunctuurpolitieke maatregelen welke naar aanleiding van de tijdelijke verruiming van de fluctuatiemarges van de valuta's van sommige Lid-Staten dienen te worden genomen in de landbouwsector (P.B. 1973, nr. L 50, blz. 1).

Zaak 92/74 Van den Bergh tegen Produktschap Zuivel

Verzoek van het College van Beroep voor het Bedrijfsleven om een prejudiciële beslissing inzake de uitlegging van artikel 1 van verordening (EEG) nr. 986/68 van de Raad van 15 juli 1968 houdende vaststelling van de algemene voorschriften voor de toekenning van steun voor ondermelk en mager melkpoeder bestemd voor voederdoeleinden (P.B. nr. 169, blz. 4).

Zaak 94/74 I.G.A.V. tegen Entente Nazionale Cellulosa

Verzoek van de Pretore te Abbiategrosso om een prejudiciële beslissing inzake de uitlegging van de artikelen 13 en 82 E.E.G.-Verdrag.

Zaak 91/74

Hauptzollamt Hamburg tegen Hamburger Import Kompanie

Verzoek van het Bundesfinanzhof om een prejudiciële beslissing inzake de uitlegging van de postonderverdelingen 20.07 B II a 1 en 20.07.B. II b 1 (vruchtesap van sinaasappelen) van het gemeenschappelijk douanetarief.

Zaak 70/74 Commissie tegen Raad

Nietigverklaring van het besluit van de Raad van 22-23 juli 1974 inzover daarbij elk voorstel tot aanpassing van de bezoldigingen en pensioenen der Europese ambtenaren wordt afgewezen, ondanks de onjuistheden in de specifieke indicatoren die zijn toegepast bij de jaarlijkse salaris aanpassing over de tijdvakken 1 juli 1971-30 juni 1972 en 1 juli 1972-30 juni 1973.

BALIELEVEN

Vlaamse Conferentie van de balie te Gent

Nacht van de balie - Gentse Floralien

Dertig april 1975: tweede succesrijk galabal ingericht door de Vlaamse Conferentie tijdens de wereldberoemde Gentse Floralien.

Het wordt stilaan een traditie die grote "Echo's" krijgt in de Gentse burgerlijke (ook franstalige) middens.

Dit bal was een bijzondere gelegenheid tot verbroedering tussen verschillende balies en conferenties van binnen- en buitenland. Opmerkelijk is bovendien het feit dat het bloemenbal niet alleen de nacht van de balie is, maar uitgroeit tot het galabal van alle "paleisvogels", zowel staande als zittende magistratuur. Wellicht is er ook geen bal waar zo talrijke hoogwaardigheidsbekleders, ministers en leden van het stadsmagistraat (ook wel deeltijdse confraters), aanwezig zijn.

Kan het verwonderen dat de enig mooie en uitgestrekte bloementoonstelling, vooral vóór middernacht, het meest de aandacht en de bewondering van de bezoekers wegdroeg? Waarmee niet is gezegd dat de dansvloer minder aantrekkingskracht had.

De laatste tonen van de drie orkesten verstomden bij het kriecken van de dageraad om vijf uur 's morgens. Maar de voorzitter van de Vlaamse Conferentie, mr. Geert Baert, en de bestuursleden wilden van naar huis gaan nog niet horen. Menige flessen champagne werden ontkurkt op het sukses.

De organiserende werkgroep o.l.v. mr. R. Verstringhe, met mrs. A. Van Damme, A. Rijckaert, H. De Meester, J. Van Severen, P. De Cordier e.a., en het secretariaat bijgehouden door mevrouw J. Vandenabeele, verdienen alle lof: zij mogen in de bloemetjes worden gezet.

Bijzonder mag worden vermeld dat de toegangsprijs, die aan de hoge kant lag, tot de helft werd gereduceerd voor de advocaten-stagiairs, die deze beslissing naar waarde hebben geschat.

L.G.

MEDEDELINGEN EN BERICHTEN

Gewone kinderbijslagen per 1 februari 1975

	Zelfstandige		Werknemer
	per kwart.	per maand	per maand
1e kind	970	323	1.109
2e	4.412	1.470	1.760
3e	7.233	2.411	2.411
4e	7.377	2.459	2.459
5e en volg.	74.370	2.476	2.476

De kinderbijslag voor wezen, voor kinderen van invalide zelfstandigen of werknemers, voor minder-valide kinderen alsmede de leeftijdsbijdragen, zijn thans gelijk voor zelfstandigen en werknemers.

Congres van de Union Internationale du Notariat Latin te Barcelona

Het tweejaarlijks congres van de "Union Internationale du Notariat Latin" zal van 26 september tot 4 oktober 1975 te Barcelona plaatsvinden.

De volgende thema's zullen worden behandeld:

1. Exceptions à la règle "locus regit actum" en matière de dispositions "mortis causa", de successions et de transmissions immobilières.

2. Evolution du droit familial quant à la filiation et aux relations personnelles et patrimoniales entre conjoints.

3. Les garanties d'acheteurs d'appartements en face des promoteurs et des constructeurs.

4. La concentration des entreprises et la législation anti-trust.

TIJDSCHRIFTEN

T.V.V.S.-Maandblad voor Ondernemingsrecht—jg 1975 nr 2

Mej. mr. W.R. Meijer, De juridische aspecten van giraal effectenverkeer (I)—Mr. C.W.A. Timmermans, Voorstel voor een EEG-verordening betreffende concentratiecontrole—Mr. H.M. Alvares Correa, De Franse werknemer, aandeelhouder in eigen onderneming—Mr. L. Timmerman, De vennootschap volgens boek 7 ontwerp B.W.—Reacties—Actualiteiten—Fiscaal rechtspraakoverzicht—Vragenrubriek Boekbespreking—Mededeling.

Recueil Dalloz Sirey—jg 1975 nr 3

Michel Trochu, De quelques applications particulières du droit pénal des sociétés au phénomène économique des groupes de sociétés (A propos de l'affaire Agache-Willot-Saint Frères, Le Bon Marché, La Belle Jardinière) (suite et fin)—M.C. Bonnetête, De la notion de faute à la notion de cause—La notion de "cause réelle et sérieuse" dans la loi du 13 juillet 1973 sur la résiliation du contrat de travail à durée indéterminée—Jurisprudence—Sommaires de jurisprudence—Informations rapides—Législation.

nr 6
Jean-Louis Rives-Lange, Escompte et usure (Etude d'un cas)—Jurisprudence—Sommaires de jurisprudence—Informations rapides—Législation.

nr 7
Jacques Massip, La nouvelle réglementation du livret de famille—Jurisprudence—Sommaires de jurisprudence—Informations rapides—Législation.

nr 8
Jean-Louis Rives-Lange, La notion de dirigeant de fait au sens de l'article 99 de la loi du 13 juillet 1967 sur le règlement judiciaire et la liquidation des biens—Jurisprudence—Sommaires et jurisprudence—Informations rapides—Législation.

nr 9
Henry Solus, Le problème de l'unification de la procédure civile, selon les décrets de 1971, 1972 et 1973 destinés à s'intégrer dans le nouveau Code de procédure civile—Jurisprudence—Sommaires de jurisprudence—Informations rapides—Bibliographie.

Revue française de Science politique—jg 1975 nr 1

Elisabeth Stemer-Picard, Le Liban et la résistance palestinienne—Roland Cayrol, L'univers politique des militants socialistes: une enquête sur les orientations, courants et tendances du Parti socialiste—Jacques Derville, Les communistes de l'Isère—Roland Cayrol, Jean-Luc Parodi, Colette Ysmal, Les députés français et le système politique—Philippe Bénétou, Discours sur la genèse des inégalités dans les sociétés occidentales contemporaines—Informations biblio-

graphiques—Ouvrages reçus—Résumés des articles abstracts.
Inhoudstafel 1974.

Common Market Law Reports—jg 1975
nr januari
Cases—Legislation.

Verzameling der arresten van de Raad van State—jg 1973
Tabel
Inhoudstafel.
nr mei-juni 1974
Rechtspraak.

Tijdschrift voor Notarissen—jg 1975
nr 3
E. Van Hove, Vermogensrechtelijke gevolgen van de echtscheiding op grond van feitelijke scheiding (Wet 1 juli 1974)—Rechtspraak—Wetgeving—Bestuurlijke beslissingen—Parlementaire kroniek—Bibliografie.

Tijdschrift van de Vrederechters—jg 1975
nr 1
Eredaad—Redactieraad—Les ventes de biens appartenant à des incapables ou à des personnes y assimilées—Bibliographie—Kroniek van de vredegerichten—Rechtspraak: beknopte inhoud—Jurisprudence.

Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en publiekrecht—jg 1975
nr 1

J.J.J.M. Festen, Gewestvorming in Nederland een weg van lange duur—K.Rimanque, Juridische vormgeving aan sociale aktie—Stefan Schepers, Regionale politiek en constitutionele problemen in de Bondsrepubliek Duitsland—J. L. de Reede, Machtigingswet inkomensvorming en bescherming werkgelegenheid 1974—Jan C.A. De Clerck, Het statuut van de bedienenden der hypotheekbewaarders—Rechtspraak—Boekbespreking.

Europees Vervoerrecht—jg 1975
nr 1
Dr. S. Mankabady, The duty to care for the Cargo—L. Van Huffel, Bilan de la politique commune des transports en 1974—Rechtspraak—Bibliografie.

De verzekeringswereld—jg 1975
maart
J. Stasseyns, De praktijk leert ons—R. Van de Moortele, Hoe vul ik zelf mijn belastingaangifte in?—J. Van de Ryck, Procedure—J. Vandeursen, Dient de werkgever de boeten van zijn aangestelden te betalen? J. Stasseyns, Luisteren—Aktueel Magazine—Overeenkomsten tussen verzekeraars en herstellende—Verzekeringsbedrijven in binnen- en buitenland—A.J. Muylaert, Parlementaire vragen.

Tijdschrift voor Gemeenterecht—jg 1975
nr 1
Belastingen—Eerbewijzen—Fusie der gemeenten—Openbare onderstand—Paspoorten—Personeel—Politie.

nr 2
Agglomeraties en federaties—Belastingen—Begraafplaatsen—Gemeente—Gemeentehuis—Onderwijzend personeel—Onteigening ten openbare nutte—Openbare onderstand—Personeel—Raad—Raadsleden—Stedebouw.

Tijdschrift voor sociaal recht—jg 1975
nr 1
Mallié J, Reprise partielle du travail et salaire garanti—Pas H, Heeft het R.V.S.Z. een wettelijk belang om beroep in

te stellen, dat (uitsluitend) strekt tot voordeel van de pensioenaanvrager?—Rechtspraak—Korte inhouden.

Bulletin van de Europese Gemeenschappen—jg 1975
nr 1
Documenten, feiten en studies—Gemeenschapsactiviteiten in januari 1975—Publikaties.

Nederlands Juristenblad—jg 1975
nr 11
Dr. H. Ph. Visser 't Hooft, Rechtsvinding als filosofische puzzle—Mr. E.K. den Breejen, Te dure congressen: een woord van protest!—Mr. W.S.A.N. Gorter, Rechten en jeugdigen en gezag van ouders—Mr. Th.H.J. Dorrestein, De grondslag der derde-begunstiging bij schadeverzekering—P. A. Neve, Dagvaarding van de man door zijn echtgenote—M.J. van Vliet, Alimentatie-indexering—Mr. H.M. Koning, Nogmaals: de strafrechter en voorwaardelijke invrijheidstelling—Prof. mr. A.J.M. Kunst, Hogeschool van de Nederlandse Antillen: de vierde jaarvergadering van UNICA—Publikatieblad E.G.

nr 12
Mr. R. Overeenm, Bestrijding van misleidende reclame—D.L. Lillenthal, Brief aan mr. G.E. Langemeijer—Mr. G. E. Langemeijer, Naschrift—Mr. J.J. van Wessem, De Orde van Advocaten en de Lex-Baader Meinhoff—Prof. mr. K. Wiersma, Duits-Nederlandse Juristenconferentie 1974—Rechtspraak.

nr 13
Mr. drs. J. Gevers, De rol van de civiele rechter bij de opnemings van psychiatrische patiënten—Mr. A. Komen, In memoriam prof. dr. E.D. Hirsch Ballin—Mr. J.A. Polak, In memoriam mr. J. Rutgers—Mr. J.V.M. van Koot, Naar computerisering van strafftoemeting?—Mr. L.J. Verschoor, Modelbescherming—Mr. M.W. ter Horst, Paardesprongen II—Mr. E.K. den Breejen, Te dure congressen (reactie).

nr 14
Mr. J.H. van Kreveld, AROB: een fase in de ontwikkeling van de rechtsbescherming—Mr. A. Blom, De organisatie van de Centrale Raad van Beroep en die van de gehele administratieve rechtspraak—Mr. E.G. Sprey, Verhoogde rechtsbescherming? W.A. Kelder, Het Staatsblad en de Staatscourant "voor den jare 1813"—Mr. M.W. ter Horst, Paardesprongen II—Mr. E.K. den Breejen, Te dure congressen (reactie).

Advocatenblad—jg 1975
nr 3
Vrij (openingscommentaar van de algemeen Deken, mr. J.J. van Wessem)—Jhr. mr. A.F. de Savornin Lohman, Het imago van de advocaat—Mr. P. Boeles, Werkvergadering van 1 maart over specialisatie—G.J. Manschot, Vrijheid en vestiging en dienstverlening—Mr. D. Giltay Veth, Relatie tussen balie en rechterlijke macht—Dr. J. Rutgers, De procureur Willem Brecht door de vroedschap van de stad Utrecht voor zes maanden geschorst—Uit de algemene raad—Mededelingen—Rechtspraak—Disciplinaire beslissingen—Wetgeving—Nieuwe uitgaven—Personalia.

Data Juridica—jg 1975
nr 3
Algemeen, rechtstheorie, rechtsfilosofie—Auteursrecht, industriële eigendom—Belastingrecht—Bestuursrecht—Burgerlijk procesrecht/Rechtspleging—Burgerlijk recht—Economisch recht—Europees recht—Handelsrecht/Ondernemingsrecht—Internationaal privaatrecht—Internationaal recht—Sociaal recht/ sociaal verzekeringsrecht—Staatsrecht—Strafrecht/ strafprocesrecht—Verkeersrecht/vervoersrecht—Varia.